

European Union

Norwegian Ministry
of Foreign Affairs

Ministry of Foreign Affairs of the
Netherlands

Irish Aid

Rialtas na hÉireann
Government of Ireland

This project is co-funded by the European Union, Norwegian MFA, The Netherlands MFA, and Irish Aid /
Bu proje Avrupa Birliği, Norveç Dışışleri Bakanlığı, Hollanda Dışışleri Bakanlığı ve İrlanda Yardım tarafından ortaklaşa finanse edilmektedir

Political Processes in Turkey and their Constitutional Reflections

Türkiye'de Siyasal Süreçlerin Anayasal Düzleme Yansımaları

Prof. Dr. Sevtap Yokuş
April/Nisan 2018, Istanbul

DPI

Democratic
Progress
Institute

European Union

Norwegian Ministry
of Foreign Affairs

Ministry of Foreign Affairs of the
Netherlands

Irish Aid

Rialtas na hÉireann
Government of Ireland

This project is co-funded by the European Union, Norwegian MFA, The Netherlands MFA, and Irish Aid /
Bu proje Avrupa Birliği, Norveç Dışışleri Bakanlığı, Hollanda Dışışleri Bakanlığı ve İrlanda Yardım tarafından ortaklaşa finanse edilmektedir

Political Processes in Turkey and their Constitutional Reflections

Türkiye'de Siyasal Süreçlerin Anayasal Düzleme Yansımaları

Prof. Dr. Sevtap Yokuş
April/Nian 2018, Istanbul

Published by / Yayınlayan
Democratic Progress Institute – Demokratik Gelişim Enstitüsü
11 Guilford Street
London WC1N 1DH

www.democraticprogress.org
info@democraticprogress.org
+ 44 (0) 20 7405 3835

First published / İlk Baskı, 2018

ISBN - 978-1-911205-21-0

© DPI – Democratic Progress Institute / Demokratik Gelişim Enstitüsü

DPI – Democratic Progress Institute is a charity registered in England and Wales. Registered Charity No. 1037236. Registered Company No. 2922108

DPI – Demokratik Gelişim Enstitüsü İngiltere ve Galler’de kayıtlı bir vakıftır. Vakıf kayıt No. 1037236. Kayıtlı Şirket No. 2922108

This publication is copyright, but may be reproduced by any method without fee or prior permission for teaching purposes, but not for resale. For copying in any other circumstances, prior written permission must be obtained from the publisher, and a fee may be payable.

Bu yayının telif hakları saklıdır, eğitim amacıyla telif ödenmeksizin yada önceden izin alınmaksızın çoğaltılabilir ancak yeniden satılamaz. Bu durumun dışındaki her tür kopyalama için yayıncıdan yazılı izin alınması gerekmektedir. Bu durumda yayıncılara bir ücret ödenmesi gerekebilir.

Contents

Foreword.....	7
Introduction.....	9
The Normative Foundation of Political Processes in Turkey....	11
The Need for a Liberal Democratic Constitution in Turkey....	22
From Attempts at Democratisation to Authoritarianism.....	42
Conclusion.....	57
DPI Aims and Objectives	112
Board Members.....	116

Foreword

This assessment by Turkish constitutional lawyer and human rights expert, Prof. Dr. Sevtap Yokuş, provides an overview of efforts since 1982 to democratize Turkey's Constitution. In analysing the relationship between successive reform efforts and the prevailing political climate in the country, the paper demonstrates a link between progress in transforming the Constitution and periods of democratic reform such as the EU harmonisation process in the early 2000s and the later resolution process, in particular. The author argues that the push for reform during the resolution process was spurred by widespread recognition that the Constitution at the time and the laws consistent with its essence formed the basis for the conflict.

Conversely, regression to more authoritarian models allowing for restrictions on fundamental rights and freedoms is associated with periods following coup attempts in 1980 and 2016. The paper discusses shifts in the relationship between the executive, legislature and judiciary as the result of constitutional reforms in these post-coup eras and the implications for democratic politics and the enjoyment of rights and freedoms in Turkey of recent reforms further consolidating Presidential powers, including those endowed under the state of emergency. The role of electoral legislation and system of political parties in hampering Turkey's democratic political functioning is also analysed. The author concludes that progress in democracy, the rule of law, justice and freedoms in Turkey rests on an end to the conflict and the pursuit of social peace.

This report contributes to DPI's ongoing analysis of the situation on the ground in Turkey particularly in relation to democratisation and resolution processes, taking into account different views and perspectives. It is one of a number of assessments undertaken by a diverse range of experts both in the region and internationally at a time of significant political change.

Professor Yokuş is a Law Faculty Member at Altinbas University in the Department of Constitutional Law and a member of DPI's Council of Experts. The views and opinions expressed in this assessment are those of the author and do not necessarily reflect the official position of DPI.

Kerim Yildiz

Chief Executive Officer

Democratic Progress Institute

Introduction

The Constitution of 1982, which was drafted after the military coup of 12 September 1980 in Turkey and came into force at a time when the dire effects of the coup were still felt, is still in force with the addition of many amendments. The most essential feature of the Constitution of 1982 is that it consolidated authority while narrowing down the field of freedom and politics. This is due to the core philosophy of the Constitution. At the time when the Constitution was being drafted, those who were de facto in power because of the coup wanted an authoritarian constitution. Due to its authoritarian essence, as soon as the 1982 Constitution came into force, the need for a democratic constitution emerged. Many amendments were made in order to democratize the Constitution and to ensure that provisions would be made to enable the exercise of those freedoms it proposed. At the same time, its essence could not be completely changed and therefore, there was always a quest for getting rid of this Constitution in its entirety and drafting a brand new democratic and liberal constitution.

In terms of democratic transformation, the most important and comprehensive changes that the Constitution underwent took place during the time when Turkey's accession to the EU became a priority. The constitutional reforms of 2001 and 2004 are evidence of this.

The “resolution process” in Turkey was a period when the search for legislation aiming for societal peace at both constitutional and legal levels was at its highest. This was because there was a widespread conviction that the current Constitution and the laws consistent with its essence formed the basis for the conflict. Even though the process of transformation toward a democratic constitution and laws was slow-going and hesitant, expectations were very high.

After the termination of the “resolution process” and the coup attempt of 15 July 2016, Turkey entered a period of state of emergency in which politics regressed, and rights and freedoms could be suspended. In such a political atmosphere, the ruling power expected the Constitution to enable its own authoritarianism, as was the case when it was first drafted. The constitutional reforms of 2017 were born out of this main purpose and aimed to further consolidate the authoritarianism that was already inherent to the Constitution.

I. THE NORMATIVE FOUNDATIONS OF POLITICAL PROCESSES IN TURKEY

Despite the many changes it underwent, the Constitution has not changed in essence. With its essential features that favour authority and damage freedoms, its intensely negative effects on politics and on social dynamics have become permanent. Another aspect of the situation which has made these negative effects worse is that legislation, drafted with the political goals and intentions of the 12 September coup period when the Constitution took effect, has been passed. These laws regulate areas such as elections and political parties, which especially have the power to decisively affect political life.

A. The Constitution of 1982 Still in Effect Favours a Strong Rule

As an extension of the military coup period in which it came into force, the Constitution, especially in its first version, was very authoritarian. The Preamble contained the phrase “the sacred Turkish State”, which placed the state above the individual. Later, “sacred” was amended with “sublime” but the meaning ascribed to the new adjective was the same as before.

In conjunction with a search for authority, it can be observed that in the Constitution of 1982, the power of the executive is favoured above the other powers. The 1982 Constitution widened and strengthened the authority of the President within the parliamentary system and the executive power, and increased the authority of the Prime Minister within the Council of Ministers.

The anticipated regime was defined as a “rationalized parliamentary regime” which aimed for stability in the executive.¹ The evaluation of the governmental system designated by the Constitution of 1982 widely varies. Some claim that considering the powers vested in the President by the Constitution, it can be said that a dual structure of power has been established, hence the “rationalized parliamentary system with a president”; others have interpreted the relations between the legislature and the executive established by the Constitution as a “lame presidential rule”.²

That the executive branch was strengthened on a constitutional level was most clearly observed in the status of the President, which took central position with regard to the functioning of state institutions. In addition to his wide constitutional powers pertaining to the legislature, executive and the judiciary, considerable state of emergency powers were also vested in the President. As well as the President’s individual actions, the statutory decrees (decrees having the force of law) passed by the Council of Ministers presided over by the President in states of emergency are outside the power of the judiciary. In ordinary times as well, the executive has “all the political and administrative tools it needs to determine the national politics of the country and to execute it”.

---

1 Necmi Yüzbaşıoğlu, “Cumhuriyetin 75 Yılına Devlet Ana Kuruluşu Yönünden Değerlendirilmesi”, Cumhuriyet’in 75. Yıl Armağanı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 1999, s.256.

2 Ersel Aldabak, “57. Hükümet Dönemindeki Bazı Gelişmeler Işığında 1982 Anayasasında Cumhurbaşkanı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt:LX, Sayı:1-2, Yıl:2002, s.4.

No constitution of the Turkish Republic before had increased the powers of the executive to such a degree.³

An example of how the Constitution favours the President before the executive, as different from a classic parliamentary system in which the head of the state has symbolic powers, is the President's power of recalling the elections to the assembly. According to Article 116 of the Constitution, "if a new Council of Ministers cannot be formed within forty-five days or fails to receive a vote of confidence, the President of the Republic, in consultation with the Speaker of the Grand National Assembly of Turkey, may decide to renew the elections". Indeed, the President exercised this power after the elections of 7 June 2015.

The power of the executive branch needs to be considered from two angles. The first of these have to do with the position of the executive in relation to the legislature and the judiciary. The second relates to the effect of the executive on civil society and individuals. The first is determined by constitutional regulations, the second mostly by legislative regulations. It is not possible to understand the political and legal reality of the situation if we look at the position of the executive in relation to the legislature and the judiciary only at a constitutional level and through statements.

---

3 İbrahim Ö. Kaboğlu, "Türkiye'de Anayasal Reformlar Üzerine", *Anayasa Reformları ve Avrupa Anayasası, Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Uygulama ve Araştırma Merkezi*, Ankara 2002, s.58,59.

In order to reveal the true characteristics of the executive, it is necessary to look at the relative positions of Turkey's governmental bodies and their functions.⁴

The regulations concerning the timely functioning of the legislature in the Constitution of 1982 are due to a tendency to strengthen the executive. Even though regulations shortening the law-making process and decreasing the minimum required number of meetings, for instance, seem as if they have to do with the judiciary, in fact these are regulations favouring the executive, and ensuring that the Parliament functions in a timely manner under the guidance of the executive.⁵ In addition to the regulations concerning the judiciary, the Constitution defines the executive as a power as well as a responsibility; this is an example of the strengthening of the executive.⁶

One of the ways in which the executive gained powers to the detriment of the judiciary in the Constitution of 1982 period is through the regime of decrees having the force of law. Thanks to the insufficiency of political and legal control over decrees having the force of law, the executive has had the chance to gain further powers.⁷

---

4 Lütü Duran, *Türkiye Yönetiminde Karmaşa, Çağdaş Yayınları.*, İstanbul 1988, s.48-50.

5 Yavuz Sabuncu, *Anayasaya Giriş, 8.Bası, İmaj Yayınları.*, Ankara 2002, s.204.

6 Mehmet Turhan, *Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Diyarbakır 1989, s.95.*

7 Bakır Çağlar, "İktidar Yapısında "82 Formülü" ve Karşı-Tezler", *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*(Prof. Dr. Lütü Duran'a Armağan), Sayı:1-3, Yıl:9, 1988, s.60.

Because decrees having the force of law bestow extra powers on the executive, and because the legislature does not do anything about it, the power of the legislature is taken over.⁸

The State of Emergency Law allows the unchecked exercise of executive powers and the curtailing of the legislative and judiciary powers; and the decrees having the force of law passed in the period of the Constitution of 1982 have caused serious problems of unlawfulness. The legality of decrees having the force of law cannot be debated due to the preclusion in the Constitution; which continues to create unjust suffering up to this day.

The essential differentiation in the Constitution of 1982 regarding the limitation of rights and freedoms, that is to say the complete differentiation of state of emergency regulations from ordinary regulations, also applies to decrees having the force of law. According to the state of emergency, decrees having the force of law are exempt from the regulation inscribed in Article 91 of the Constitution.⁹ Article 91 of the Constitution, which regulates decrees having the force of law, says that the fundamental rights, individual rights and duties as well as political rights and duties shall not be regulated by decrees having the force of law; however, martial law and states of emergency are the exception to this rule.

---

8 Turgut Tan, "Türk Hukukunda Kanun Hükmünde Kararname Uygulaması ve Sorunlar", Prof. Dr. Latif Çakıcı'ya Armağan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt:50, No:1-2, Ocak-Haziran 1995, s.353.

9 Fazıl Sağlam, "KHK Çıkarma Yetkisinin Sınırları uygulamanın Yaygınlaşmasından Doğabilecek Sorunlar", Anayasa yargısı 1, Ankara 1984, s.262.

Therefore, first-hand regulation for the executive was created by means of decrees having the force of law on a Constitutional level.¹⁰ The executive, embodied by the Presidency under the state of emergency, gains nearly unlimited powers through these decrees having the force of law. The state of emergency rule creates a field in which the executive exercises its powers unchecked through the power directly vested in it by the Constitution.

The judiciary's control of decrees having the force of law are blocked by a Constitutional regulation. According to Article 148/1 of the Constitution, "...decrees having the force of law issued during a state of emergency, martial law or in time of war shall not be brought before the Constitutional Court alleging their unconstitutionality as to form or substance." Due to the lack of control, in states of emergency with decrees having the force of law the executive body has unlimited determinative power in politics and administration.

As a result, using the central political power, the executive has strengthened itself in the Constitution of 1982 in comparison to the legislature and the judiciary, made itself independent of the legislature to a certain extent and got rid of the controlling powers of the judiciary, which should have been effective according to the principles of the state of law.¹¹

---

10 Necmi Yüzbaşıoğlu, *Türkiye'de Kanun Hükmünde Kararnameler Rejimi*, Beta Yayınları., İstanbul 1996, s.176.

11 Muzaffer Sencer, "1961 Anayasasından 1982 Anayasasına", *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt:5-6, 1983-1984, s.31.

B. The Leader-Oriented Politics Enabled by the Electoral System and the Political Parties Regime

The legislation and functioning of the political parties in Turkey make the leader the only determining agency within the party. Problems with in-party democracy curtail the effectiveness of non-leader actors in decisions to a considerable degree. The problems created by the electoral system cause this leader-oriented political functioning in the Parliament. This situation is much more evident in the case of the ruling party.

As for the electoral system, due to the 10% threshold proportional representation system, only the major political parties can get into the Parliament. The country-wide 10% threshold is a high enough proportion to make the electoral system a majoritarian one. The representation of those voters who support small political parties is considerably weakened. In terms of democratic participation in government, this problem is felt even more deeply due to the obstruction of other democratic channels. The voter is made to vote for parties that have a chance to enter the Parliament even if she does not want to vote for them, so the choice made is really no choice at all. Considering that the candidates are determined not by preliminary elections but by party headquarters, the voters' will is represented even less. The lack of in-party democracy as well as the inability of the base to contribute to the process of nominating candidates means that voters have to choose among the candidates imposed on them by the leader of the political party. In consequence, voters usually vote to elect the candidates

of those parties that have a high chance of entering the Parliament; candidates who have been chosen by the party leader.¹²

The electoral system and the political parties regime in effect hamper Turkey's democratic political functioning, and there are several reasons for this. Turkey is a pluralistic country on a societal level. The deep and permanent ethnic, religious, linguistic and cultural varieties within society have created a heterogeneous structure. Due to different political demands this may be called a divided societal structure. For such a society the electoral system currently in place, which functions as a majoritarian system, creates great injustices in representation and from time to time makes it impossible for different sectors of society to be represented.

Even though concepts of representational democracy and democratic society are stipulated on a Constitutional level in Turkey, since methods such as the 10% country-wide threshold are also implemented within the system, this system cannot be made to fit with the pluralistic societal base. The problem is with reflecting the tendencies of the pluralistic society on the "level of political pluralism".¹³

---

12 Sevtap Yokuş, "Türkiye'de %10 Seçim Barajına İlişkin Hukuksal ve Siyasal Tartışmalar", *Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi*, Yıl:4, Sayı:11, Yaz 2007, s.299, 300.

13 İbrahim Ö. Kaboğlu, *Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar)*, 3.Baskı, Legal Yayınları, İstanbul 2006, s.192.

Another aspect of Turkey's electoral system is that since there is no in-party democracy during the nomination of MP candidates before the elections, the leader is inordinately powerful within the party. The power of the leader is observed even before the elections when the candidates are nominated. The party leader nominates the MP candidates on his own. This means that the leader of the ruling party formed by the majority in fact determines the parliamentary majority by himself as well. In terms of the government-forming party with parliamentary majority, a leader also in control of the parliamentary majority is unavoidable.¹⁴ It can be said that the inability to fully exercise the power of the legislature begins with the nomination of the MP candidates. When serving as an MP, being close to the leader is prioritized over all kinds of expertise and productivity. Structures such as the "first circle" and the "second circle" form around the leader. MPs make great concessions on their ideas and even personalities in order to be close to the leader. Authorized councils within the parties do not function, and MPs are pushed out of politics. The lack of in-party democracy is a great obstacle to the executive functions as well. A parliamentary majority made up of such MPs cannot really fulfil its function as the executive, and as a result it is impossible to control or monitor the government.¹⁵

---

14 Sevtap Yokuş, *Türkiye'de Yürütmede Değişen Dengeler*, Yetkin Yayınları, Ankara 2010, s. 127.

15 Yakup Kepenek, "Neden Aday Olmadım?", *Cumhuriyet Gazetesi*, 11 Haziran 2007.

Leaders in political parties often try to protect and extend their rule whereas the members tend to support rather than hinder this attempt; however, the degree to which they do this changes according to the qualities of the party in question. These qualities depend on a host of factors such as the social composition of the party, the party members' belief in democracy and party structure.¹⁶ The effect of party leaders on MPs in Turkey can be described as a system of clientelism. This system makes the party leaders unchangeable. The party leader is the sole authority in nominating MPs, and loyalty to the leader is the most important thing. Because of this, no horizontal alliances between the MPs that may affect or guide the party leader can emerge. In consequence, political parties cannot form new perspectives on social transformation or create solutions to political problems. The limited or nonexistent interest of the MPs in social or political problems which they are expected to resolve is, for the large part, due to the leader's power to obstruct his party's MPs from doing anything.¹⁷

The local organizations of political parties are active only during electoral periods and therefore, they are ineffective. The personnel and programmes of political parties are invisible. Party members cannot participate in the political decision-making process. The lack of a functioning party mechanism is one of the basic reasons behind the tyranny of the leader.

---

16 Maurice Duverger, *Siyasi Partiler*, çeviren: Ergun Özbudun, Dördüncü Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara 1993, s.190.

17 İltar Turan, "Türkiye'de Parlamenter Sistemin Sorunları ve Çözüm Önerileri" Semineri, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu 35.Yılı, Ankara 1997, s.60.

The emergence of leader's tyranny cannot be explained solely by the regulation of political parties. One other reason behind the leader's tyranny is that the core staff around the leader do not adopt a democratic approach.¹⁸

Turkey's electoral system and the absence of in-party democracy is the real reason behind the increasing power of political party leaders. In this framework, the leader of the party with a majority in the Assembly, which also has the power to form a government on its own, becomes the only representative of the majority due to the electoral system in place. The majoritarian government, and the party leader as the only effective actor in the government cause tensions in the pluralistic structure that forms the basis of democratic society. These tensions also evolve into tendencies which govern politics. Because of these reasons, leaders choose to pursue a politics of tension; they pursue politics of conflict that may cause social fractures and polarization.

---

18 Murat Yanık, Parti İçi Demokrasi, Beta Yayınları, İstanbul 2002, s.155,156.

II. THE NEED FOR A LIBERAL DEMOCRATIC CONSTITUTION IN TURKEY

Despite various amendments, the Constitution of 1982 could not be entirely purged of its contents, which restricted freedoms and its essence which prioritized the state over the individual. The need for a democratic constitution remained relevant. From the beginning of the 2000s until 2015, efforts were concentrated in this direction.

A. The Regime of the Constitution Restricted, Prohibited and Suspended Rights and Freedoms

Compared to the definitions of the limits of freedoms in the Preamble of the Constitution of 1982, which contains the essence of the Constitution, it can be observed that the Constitution has serious problems regarding limitations and prohibitions. For instance, the detailed formulation of subjective evaluation contained in the fifth paragraph, “that no protection shall be accorded to an activity contrary to Turkish national interests, Turkish existence and the principle of its indivisibility with its State and territory, historical and moral values of Turkishness; the nationalism, principles, reforms and civilizationism of Atatürk and that sacred religious feelings shall absolutely not be involved in state affairs and politics as required by the principle of secularism” also reveal the spirit of the Constitution.

That these principles contained in the Preamble are the essential qualities of the Republic and in the nature of unchangeable provisions according to Article 2 of the Constitution means that

these principles are prioritized among the restriction of the rules contained in the Constitution.¹⁹ From this perspective, the degree of restriction inherent to the rights and freedoms posited by the spirit of the Constitution of 1982 can be understood very clearly.

Prior to the amendments made in 2001, the Constitution of 1982 used a “system of double restriction” with regard to rights and freedoms. The phrase “the reasons for general restrictions listed in this article apply to all fundamental rights and freedoms” in Article 13 of the Constitution of 1982 meant that there was a provision of general restriction for all fundamental rights and freedoms. This provision of general restriction, which existed before the amendments of 2001, violated the fundamental principle of freedom. The causes for general restriction in Article 13 cannot be objectively determined. The abundance of terms of restriction and the ambiguity of contents have expanded the political decision bodies’ discretionary powers.²⁰ This has also meant that the judicial supervision of the body of the judiciary, which could wield its discretionary powers, is severely obstructed. The provision for general restriction and its results were in force from 1982 to 2001, highly restricting the field of rights and freedoms. In addition to the provision for general restriction, the second manner of restriction is that each right and freedom can be restricted due to the causes of restriction contained in the provision that regulates it.

---

19 Mustafa Koçak , “ Cumhuriyetin Temel Niteliklerinin Belirlenmesinde anayasanın Başlangıcında Yer Alan İlkelerin Hukuksal Değeri “, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 25.Yıl Armağanı, 1998 s.203.

20 Bülent Tanör, İki Anayasa 1961-1982, Beta Yayınları, İstanbul 1986, s.134-136.

Almost every constitutional provision stipulating rights and freedoms has also determined the causes for restriction suitable to the qualities of the right and freedom in question.

Article 14 of the Constitution, beyond being restrictive, is in the nature of a general prohibition. This provision, regulated under the heading “Prohibition of abuse of fundamental rights and freedoms”, is a result of the conviction that the state must be protected from the individual, that is to say, the fundamental tendency that gave birth to the Constitution of 1982, like the other provisions of restriction.

The provision of Article 14, formulated within the framework of the restriction regime of the Constitution of 1982, is a “general prohibition and enforcement provision” which is there as a “third security brake” in addition to the Constitutional legislator’s determination that the causes for general restriction in Article 13 and the restrictions contained in the articles for rights and freedoms are also grounds for restriction.²¹

Prior to the Constitutional amendments of 2001, Article 14 of the Constitution of 1982 listed the prohibited uses of rights and freedoms in great detail. Accordingly, “None of the rights and freedoms embodied in the Constitution shall be exercised in the form of activities aiming to violate the indivisible integrity of the State with its territory and nation, to endanger the existence of the

---

21 Tanör, İki Anayasa, ...s.135.

Turkish State and the Republic, to destroy fundamental rights and freedoms, to enable the government of the State by an individual or a group, or the domination of one social class over other social classes, to create divisions of language, race, religion and sect, or to establish a state order depending in any way on these concepts and opinions.” It is obvious that the terms of use labeled as abuse and accordingly prohibited in the first section of Article 14 target all fundamental rights and freedoms.

The essential purpose of the article is to restrict the use of rights and freedoms, especially freedom of thought.²² This purpose of the article is in fact contained in the justification drafted by the Consulting Council of the Constitutional Commission as the Constitution was being drafted. Accordingly, “The first section of this article prevents the abuse of rights and freedoms.

The section demonstrates by means of an inventory how the rights and freedoms cannot be abused. Although the general and special restrictions contained in the previous article may prevent the abuse of rights and freedoms, under some conditions it is possible that a freedom exercised in line with legal provisions has in fact another intention behind it, and that this intention is in line with the prohibited purposes as they are listed in the section.

For instance, a periodical publication in Turkey in another language than Turkish might be pursuing division, or religious publications

---

22 O. Korkut Kanadoğlu, *Türk ve Alman Anayasa Yargısında Anayasal Değerlerin Çatışması ve Uyumlaştırılması*, Beta Yayınları, İstanbul 2000, s.27.

might be aiming for sectarian divide.”²³ This justification makes it clear that the article was designed to prohibit certain expressions of opinion.

In line with the general structure of the Constitution of 1982, Article 14 aims to protect the state against the individual, which was especially the case before the amendments of 2001. This provision, which surpassed the protection of the “liberal and pluralistic democratic order”, also surpassed the fundamental purpose of the conception of militant democracy. The protection of the state was seen as having more priority in comparison to the protection of individual rights and freedoms. The “intention of destroying fundamental rights and freedoms” within the scope of Article 14 was predicated de facto, and without consideration for impinging on the rights of others. In this context, all activities based on opinions other than the constitutional ideology were virtually prohibited.²⁴

Especially before the Constitutional amendments of 2001, the Articles 13 and 14 of the Constitution of the Turkish Republic were (and are) seen as provisions without a counterpart in the European Convention on Human Rights (ECHR).²⁵

---

23 Mehmet Akad-Abdullah Diçkol, 1982 Anayasası Madde Gerekçeleri ve Maddelerle İlgili Anayasa Mahkemesi kararları, Alkım Yayınları, İstanbul 1998, s.83.

24 Mustafa Erdoğan, Demokrasi, Laiklik, Resmi İdeoloji, 2.baskı, Liberte Yayınları, Ankara 2000, s.367,368

25 Bülent Tanör, Türkiye’ nin İnsan Hakları Sorunu, BDS Yayınları, İstanbul 1990, s.336.

The general causes of prohibition, applicable to all rights and freedoms, are listed in Article 14 of the Constitution. After the Constitutional amendments of 2001, made in accordance with EU harmonisation efforts, Article 14 of the Constitution containing the provision for general prohibition could not be likened to the provision in the ECHR (Article 17) which was said to be its equivalent, and the general prohibition remained the same.

The provision of prohibition in Article 14 causes an even more extreme approach against freedoms than the provision of general restriction in Article 13. With the restriction, the legislator is not under any obligation with regard to the act of restricting; on the contrary, he has discretionary powers whereas with prohibitions the legislator has no discretionary powers; therefore, there is an obligation to make regulations in line with the prohibitions in the Constitutions and to include their enforcements.²⁶

In addition to Article 14, the provision of general prohibition which regulates the prohibition of the abuse of rights and freedoms, the Constitution of 1982 stipulates special prohibitions of abuse for certain rights and freedoms. It is unclear why this way was chosen if the provision of general prohibition was valid for all the rights and freedoms in the Constitution. In addition, for a great number of rights and freedoms for which no prohibition of abuse can be regulated, restrictions based on causes of prohibition are prescribed;

---

26 Necmi Yüzbaşıoğlu, Türk Anayasa Yargısında Anayasallık Bloku, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, İstanbul 1993, s.215,216,217.

therefore, it can be said with certainty that the pattern of prohibition is tightly knit.²⁷ Against the fact that the prohibitions contained in Article 14 apply to all rights and freedoms, it is necessary to stress that for instance, the cause for prohibition “the indivisible integrity of the State with its territory and its nation” is valid for all rights and freedoms in the Constitution.

The system of restriction in the Constitution of 1982, especially prior to the 2001 amendments, is in the nature of a list of prohibitions that contravene human rights standards. These provisions, which can also be formulated as “Constitutional prohibitions”, form the essence of the general regime of fundamental rights and freedoms in the Constitution of 1982.²⁸

Within the scope of 2001’s Constitutional amendments, important amendments were made to Article 13 in favour of rights and freedoms, and some of the causes for prohibition were removed from Article 14. At the same time, only a relative amelioration of the restriction and prohibition regime caused by these provisions was achieved, and the contents of the Constitution that limited rights and freedoms was not entirely transformed. Indeed, there is still a need for a Constitution that prioritizes rights and freedoms. Article 15 of the Constitution, which is among the provisions of general prohibition, is a deviation from rights and freedoms and it

---

27 Sevtap Yokuş, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde ve 1982 Anayasası’nda Hak ve Özgürlüklerin Kötüye Kullanımı*, Yetkin Yayınları, Ankara 2002, s. 174.

28 Oktay Uygun, *1982 Anayasası’nda Temel Hak ve Özgürlüklerin Genel Rejimi*, İstanbul 1992, s.192.

---

prescribes that in states of emergency, rights and freedoms may be suspended. With this provision, Article 15 has made it possible for rights and freedoms to be suspended as a whole; and the opportunity for the political power to intervene in all rights and freedoms has been provided on a Constitutional level. The real meaning of this provision is “suspension”, which is included under the heading of the parallel provision of Article 15 in the ECHR.

The term “suspension”, occurring in the provision “due to war, mobilisation, martial law or state of emergency, provided that obligations borne out of international laws are not neglected, the exercise of fundamental rights and freedoms may be partially or fully suspended as the situation requires; or, measures in contravention of the safeguards prescribed by the Constitution may be taken” in Article 15 of the Constitution of 1982 indicates an essentially different regime.

Suspension or the abolition of opportunities provided by rights is the severest measure in contravention of Constitutional safeguards.²⁹ According to Article 15, then, in regimes of state of emergency, their own specific safeguards will not be valid for rights and freedoms prescribed in the other articles of the Constitution. In regimes of state of emergency, only Article 15, which prescribes the suspension of rights and freedoms will be implemented. Rights and freedoms that may be restricted according to Article 13 in

---

29 Tekin Akıllıoğlu, “Temel Hakların Durdurulması”, Bahri Savcı’ya Armağan, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları 7, Ankara 1988, s.63, 64.

ordinary times will be restricted and even suspended within the framework of Article 15 in states of emergency. The Constitution of 1982, then, includes two interlocking regimes of restriction.³⁰ However, none of the norms created for the state of emergency must “contravene obligations borne out of international law” and violate “the principle of proportionality” as prescribed by Article 15.

However, the fact that an effective supervision of practices under the state of emergency cannot be undertaken by the judiciary because of the Constitution renders the safeguard criteria meaningless. The state of emergency regulations of the Constitution of 1982, made possible by Article 15, when considered alongside the other articles pertaining to the state of emergency regime have the appearance of an almost independent regime exceeding the Constitutional framework in terms of rights and freedoms.³¹ The suspension of rights and freedoms during the state of emergency regime is predicated on Article 15.³²

In fact, Article 15 of the Constitution of 1982 is parallel to the European Convention on Human Rights’ provision of Article 15. Since Turkey is a party to the Convention and the Convention is directly applicable, the provision of Article 15 in the Constitution of 1982 must be implemented in accordance with the provision

---

30 Fazıl Sağlam, “KHK Çıkarma Yetkisinin Sınırları Uygulaması Yaygınlaşmasından Doğabilecek Sorunlar “ Anayasa Yargısı 1, Ankara 1984, s.262.

31 Fazıl Sağlam, “1982 Anayasası’nın Temel Hak ve Özgürlükler Bakımından Getirdiği Sorunlar”, Bahri Savcı’ya Armağan, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayını, Ankara 1988, s.436.

32 Yılmaz Aliefendioğlu, “Anayasa Yargısı Açısından Olağanüstü Yönetim Usülleri”, Amme İdaresi Dergisi, C:25, S.2, Haziran 1992, s.30.

of Article 15 of ECHR and its relevant precedents;³³ however, as determined by the European Court of Human Rights, the opposite has been the case in past implementations.

Considered alongside sub-Constitutional regulations that cannot be checked by the judiciary and especially the state of emergency decrees having the force of law, this practice has given way to an unconstitutional and unlawful regime. The abuses of rights due to illegal practices have been determined by the European Court of Human Rights time and again.

---

33 Mümtaz Soysal, 100 Soruda Anayasanın Anlamı, 8.Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1990, s.201.

B. Constitutional Pursuits for Democratization Before and Up Until the 2015 Elections

In 2015, prior to the run-up to the general elections in Turkey, efforts were concentrated on drafting a new constitution and one thing the various efforts had in common was that they aimed to clear the way for rights and freedoms. Even though there were various suggestions for formation of Constitutional bodies and their operations, it can be said that something beyond the Constitution of 1982 was envisaged aimed at more democratic governmental structures and operations. The real aim, however, was to create as much room as possible for freedoms. Part of this process proceeded parallel to the “conflict resolution” process. During this period, some supporters of resolution were voicing the opinion that the resolution process could be crowned with a “constitution of social peace”. In meetings and panel discussions the democratic constitution process was even likened to the drafting of South Africa’s democratic constitution. After the elections of 2015, discussions of a liberal and democratic constitution were replaced by discussions, initiated by the ruling party, of transitioning to a “presidential regime”.

Turkey’s quest for a democratic constitution and efforts towards a democratic constitution predate the 2000s. The first document of proposal on changing the Constitution as a whole was written in 1993. Early into 1993, political parties represented in the Grand National Assembly of Turkey drafted offers for a constitutional reform. These planned reforms, expected to be wide-ranging, became what is known as of 1995. Although these reforms were

comprehensive, they were much less than what was expected, considering the political atmosphere of the time as well.

During the 2001 constitutional reform efforts the European Convention on Human Rights was the fundamental reference point, and European Union's documents were also taken into account. The Copenhagen Criteria, the Accession Partnership Document and the National Programme informed the contents of the amendments.³⁴ The aim was to establish parallels to the provisions of the European Convention of Human Rights.

The 2001 Constitutional Reform was the widest-ranging and most comprehensive in terms of clearing the way for rights and freedoms; in the period following it, discussions and efforts for completely changing the Constitution picked up pace.

To this end, for instance, the Union of Chambers and Commodity Exchanges of Turkey (TOBB) prepared a draft of their Constitutional propositions in 2000, the Turkish Bar Association in 2001, and by the government's demand, the Science Board in 2007. A report prepared by the Turkish Industrialists' and Businessmen's Association (TÜSİAD) and published in March 2011 was among the studies demonstrating how necessary a new constitution was.

---

³⁴ İbrahim Ö. Kaboğlu, "2001 Anayasa Değişiklikleri: Ulusal-Üstü Etkiden Ulusal Tepkiye", *Anayasa Yargısı* 19, Antalya 2002, s.107.

This study, which conducted its argument from five perspectives, gained mixed reactions from various sectors of Turkish society. It gained an important place among the discussions in that it opened up to debate some views that were hitherto too extreme for Turkey. Turkish Economic and Social Studies Foundation's (TESEV) report on the making of a new constitution followed TÜSİAD's study. The Institute For Strategic Thinking published its report "A New Constitution Based on Human Dignity" in May 2011. In 2012, a detailed working report on the new constitution prepared by the Constitutional Law Research Association was presented to the Parliament's Constitution Conciliation Commission.

Different suggestions were made regarding the method of drafting a new constitution. A prominent idea among these was that with the 10% election threshold and a Parliament which was in fact formed on deficient representation, it was difficult to create a new constitution towards which people from all sectors of society would feel ownership. To create a new constitution without widespread participation would mean to create a constitution for the ruling party, or even the leader of the ruling party. If a constitution was drafted without widespread participation and contribution, it would not be possible to call it a social contract. Therefore, the method of drafting the new constitution was as important as its contents. In order to ensure the highest level of compromise possible, so that the Constitution could genuinely be a social contract, a democratic-participatory method had to be determined. Different suggestions were formulated. For instance, a

report published in 2009 titled “Fundamental Principles for a New Liberal-Egalitarian-Democratic and Social Constitution” suggested a constituent assembly.³⁵ Other reports from different circles also made similar suggestions.³⁶

During the preparations for the new constitution, another factor in terms of method that had to be taken into consideration was the removal of legislation that obstructed the full exercise of freedoms. A series of laws obstructing the free discussion of a new constitution as well as the freedom of expression and assembly looked as if they had to be reformed. The Political Parties and Electoral Act was among the first that needed to be amended.

It was felt that in determining the method for a new, democratic constitution, making use of other countries’ similar experiences would be useful. A new constitution would mean a new beginning towards social peace; at the same time, measures that would ensure that the new constitution would be discussed in a peaceful manner were necessary, and it was believed that a democratic constitution would only be created in a democratic setting and using democratic tools.

In terms of social peace, one of the things expected from the new constitution was the abolition of an ethnic definition of citizenship, which had long been a subject of political conflict. The

---

35 Özgürlükçü-Eşitlikçi-Demokratik ve Sosyal Yeni Bir Anayasa İçin Temel İlkeler, DİSK Yayınları, İstanbul 2009, s.97, 98.

36 Yeni Anayasanın Beş Temel Boyutu, TÜSİAD, Mart 2011.

draft for a new constitution, prepared in 2007 by the government's demand, included an alternative definition of citizenship. The title line was recommended as saying "citizenship" instead of "Turkish citizenship".³⁷ The "Fundamental Principles for a New Constitution" report prepared by the Council of Constitutional Experts phrased citizenship as "Constitutional citizenship" and determined its definition accordingly. According to the report "Constitutional citizenship must be recognized: The aim is for all citizens to feel ownership of the Constitution, and the right to citizenship must be recognized without referencing any ethnic attachment. In this way the Constitution can be perceived not only as a document of social contract but also as a "common identity card"; and constitutional patriotism may flourish as a result. In terms of political rights, "*Turkish Republic citizenship*" must be designed as an inclusive identity that acknowledges differences...".³⁸

TÜSİAD's 2011 report on the Constitution states that citizenship must be recognized as a right in the Constitution and that an ethnicity-based definition of citizenship cannot be part of the Constitution.

This report looked at citizenship under the heading of identity and discussed cultural rights in conjunction with the subject.³⁹ TESEV's 2011 report, "Making of a New Constitution in Turkey"

---

37 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Önerisi, Legal Hukuk Dergisi, Yıl:5, Sayı:58, Ekim 2007, s.3208.

38 Özgürlükçü-Eşitlikçi-Demokratik ve Sosyal Yeni Bir Anayasa İçin Temel İlkeler, ..., s.41.

39 Yeni Anayasanın Beş Temel Boyutu, TÜSİAD, Mart 2011, s.27.

says: "... the Constitution should not refer to ethnic identities in any way, but it should hold respect to all cultural differences and life styles as a fundamental principle."⁴⁰

The 2011 report of the Institute for Strategic Thinking on the new Constitution also underlines the need to provide a new definition of citizenship devoid of any references to ethnicity, per the general tendency in constitutions over the world, a definition that is based on the legal relationship with the state.⁴¹

In the search for a new constitution, one suggestion that was widely discussed was that the central administration should be downsized and supplemented by local governments, and that non-democratic central structures should be replaced by local-regional governments. Similarly, preparing the ground for organizing the administration on every level, establishing full transparency in its operation and making "new" legal arrangements to this end starting with the Constitution were seen as necessities.

In a proposal dated 2000, TOBB mentions "regional administration". Regional administrations made up of several provinces would be created according to economic and geographic criteria. The report stresses that this is imperative in the EU harmonisation process. Another study looking at developing different units on the level of local administrations is TÜSİAD's 2006 report. In this report, three

---

40 Türkiye'nin Yeni Anayasasına Doğru, TESEV, Nisan 2011, s.13.

41 Vesayetsiz ve Tam Demokratik Bir Türkiye İçin İnsan Onuruna Dayanan Yeni Anayasa, Stratejik Düşünce Enstitüsü Raporu, Ankara Mayıs 2011, s.44,45.

units for local administration are defined: metropolis, sub-region and region.⁴² The Turkish Bar Association's 2001 Constitution draft suggests local administrations and explains the suggestion in detail in the article's preamble: "local administrations are public legal entities answering the common and local needs of the population of the region, province, county or village; and their decision-making bodies are elected by the public."⁴³ In the 2009 report of the Council of Constitutional Experts, regional administrations were also suggested as a model of local administration. The principles and intended benefits of this administrative division were comprehensively explained in the report. The report says: "Regional administration is a democratic unit of decentralization within the framework of the state's territorial and political unity and the powers of local units; one that is formed solely with the aim of adding momentum to the region's economic, social and cultural development."⁴⁴

TÜSİAD's 2011 report also prescribes local administrations. It talks about granting tax-collecting authorization to regions in order to enable them to create their own source of revenue. It also suggests that a number of central powers should be devolved to local administrations. From this point of view, international conventions empowering local administrations must be implemented in their

---

42 Sultan Tahmazoğlu Üzeltürk, "Anayasa Önerilerinde Yasama Yürütme İlişkileri-Ayrışmalar ve Ortak Noktalar", Anayasa Kurultayı, Prof. Dr. Yılmaz Aliefendioğlu'na Armağan, Ankara Barosu İnsan Hakları Merkezi, Ankara Barosu Yayınları, Ankara 2010, s.81,82.

43 Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi, II. Basım, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2001, s.79,80.

44 Özgürlükçü-Eşitlikçi-Demokratik ve Sosyal Yeni Bir Anayasa İçin Temel İlkeler, ... s.69.

entirety and without any reservations. An important point in the TÜSİAD report is that the authorization of local administrations is discussed in conjunction with the subjects of identity, regional representation, fair representation and methods of political participation.⁴⁵ In its 2011 report on the new constitution, TESEV claims that granting autonomy to local administrations will also resolve problems of identity and cultural rights. “Divisions of local administration must be formed entirely through means of democratic representation; they must have the right to decide on local needs and ways of fulfilling these needs; they must be able to impose a partial tax that will supplement a fairer share from the central budget in order to cover their expenses. Local administrations must have the power of decision over public works, services of agriculture, health and partially over the police and education services.

To put it another way, the central government must retain services of justice and defence as well as the national police service; as for education, it should not be replaced at the national level, but it should be flexible enough to admit regional varieties that correspond to specific needs,” says this report, favouring widescale autonomy for local administrations.⁴⁶

The imperative of the Constitution containing new rules and institutions meant that what would be new in the Constitution in terms of principles was revealed. Following the revelation of these

---

45 Yeni Anayasanın Beş Temel Boyutu, s.28.

46 Türkiye'nin Yeni Anayasasına Doğru, s.31,32.

principles, there were some difficulties in reaching an accord over the new subject matter. Foremost among the contentious headings was “citizenship and the relationship between the center and periphery in government”. It was therefore necessary to develop a formula to be able to deal with these matters.⁴⁷

Asking for a new constitution meant asking for a state of law in which there is truly freedom, equality, democracy and peace. For this reason, all drafts, reports and opinion pieces pertaining to the new constitution had in their title some variation of the words “liberal, democratic, egalitarian” and so on. The chief expectation from the new constitution was the establishment of social peace. Preparatory efforts for the new constitution, which went on for years, made the fundamental principles and expectations clear.

These principles correspond to the universal principles of a democratic constitution. As such, Turkey’s common expectations from a democratic constitution can be listed as follows.

First of all, a democratic constitution must see all people from all sectors of society as equal citizens, and it must protect social and political pluralism. Rights and freedoms must be determined on the basis of universal principles, and they should be secured. Measures must be taken to protect the rule of law as well as the independence and impartiality of the judiciary. Political rule must

---

47 İbrahim Kaboğlu, “Anayasa Kurultayı. Anlamı ve Amacı”, Anayasa Kurultayı, Prof. Dr. Yılmaz Aliefendioğlu’na Armağan, Ankara Barosu İnsan Hakları Merkezi, Ankara Barosu Yayınları, Ankara 2010, s.15.

be balanced by means of sharing authority, and the democratic process must be ensured through the principle of “limited rule”, which is the definition of democracy. Centralized authorities must be shared with local governments and there must be transparency in administration.⁴⁸

In 2011, all parties in the Parliament dispatched three members each to the “Constitution Conciliation Commission” in order to draft the new constitution and preparations for a new constitution thus began within the Parliament; meanwhile, discussions on the method and contents of a new constitution had been going on with the participation of various civil society organizations. However, a compromise on the fundamentals of the new constitution could not be reached. Instead of drafting a new constitution that would stop discrimination and “otherization” with the aim of social peace, one that would turn the current Constitution’s spirit upside down, the current Constitution was revised and a consensus was reached on 60 articles that were not contentious to begin with. The attempt to draft a new constitution in its entirety failed and it could not be completed. Members of the parties in the Parliament came together one last time in 10 February 2016⁴⁹ to try and work on the Constitution, but only two meetings took place and on 17 February 2016, this project came to an end, particularly due to disagreements over the “presidential regime”.⁵⁰

---

48 Sevtap Yokuş, “yeni Anayasa Arayışında İçerikle İlgili Öncelikler Nelerdir?”, Türkiye’nin Anayasa Gündemi, Derleyen: İbrahim Ö. Kaboğlu, Anayasa Hukuku Araştırmaları Derneği, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 240,241.

49 <http://t24.com.tr/haber/tbmm-baskani-avara-kasnak-dedi-anayasa-uzlasma-komisyonu-dagildi-iste-o-tutanaga-yansiyan-konusmalar,328554>

50 <http://t24.com.tr/haber/tbmm-baskani-avara-kasnak-dedi-anayasa-uzlasma-komisyonu-dagildi-iste-o-tutanaga-yansiyan-konusmalar,328554>

III. FROM ATTEMPTS AT DEMOCRATISATION TO AUTHORITARIANISM

The search for a liberal-democratic constitution and partial amendments to the Constitution in this direction had reduced the Constitution's authoritarianism to some extent. With the state of emergency regime announced in 2016, the authoritarian aspect of the Constitution reared its head once again. The Constitution was amended with a stress on the "strong state", which was a reflection of the ruling power's preference for authoritarianism enabled by the Constitution instead of a liberal Constitution.

A. 2017 Constitutional Reforms: The Presidential Regime

The search for a new constitution that would enable freedoms, limit the ruling powers in favour of freedoms and balance it with democratic methods continued until the constitutional reforms of 2017 when the aims of a democratic liberal constitution were abandoned; instead, authority was consolidated to the detriment of freedoms, control mechanisms were removed and political power was concentrated in one hand. In this way, the order established by the 12 September 1980 Coup, which favoured authoritarian rule instead of freedoms, emphasized the state's importance and restricted individual freedoms, returned.

Turkey has been in a state of emergency since 21 July 2016. The extension of the nation-wide state of emergency killed the hopes for a new and democratic constitutional order which were kept alive

despite everything. The state of emergency rule suspended freedoms and once again it underlined the Constitution's authoritarian aspect.⁵¹ Constitutional reforms, which were claimed to be changes to the governmental system, were made during this period. The state of emergency rule meant that there was a decline in terms of democratic principles and freedoms, and hopes for a democratic constitution had already disappeared; constitutional reforms made in such a state of affairs, and with the state of emergency still in effect, created even bigger problems in terms of democratic legitimacy even at the preliminary stage. There was no public preparation process for the constitutional reforms. A constitutional reform was drafted, how or by whom unknown, and it was put to referendum. During the referendum, there was controversy over the unsealed votes, and the integrity of the referendum was questioned. The main opposition party applied to the Supreme Electoral Council to demand the disqualification of unsealed votes, but the Council decreed that unsealed votes were also valid.

Constitutional reforms carried out in conditions of state of emergency indicate that all considerations of a democratic constitution have been abandoned. It is obvious that with all freedoms that would enable participation in the process suspended (chief among them freedom of expression and assembly), drafting a constitutional reform in a state of emergency regime is not democratic. The Constitution of 1982 aimed for stability and almost consecrated authority; as such, it placed too much strength

---

51 Sevtap Yokuş, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Türkiye'de Olağanüstü Hal Rejimi Pratiği ve Anayasa Şikayetine Etkisi*, Seçkin Yayınları, Ankara 2017, Önsözden.

in the executive branch to the detriment of other powers. This pro-authority stance is most obvious when the excessive powers it bestows on the executive and particularly to the President are considered.⁵²

Constitutional reforms of 2017 contain regulations that make the state of emergency powers of the President permanent, as well as his executive powers; thus, the authority gained by the Constitution in the 12 September period will be further consolidated. The system of checks and balances, already precarious, will be further endangered by these constitutional reforms. On the basis of 2017 constitutional reforms,⁵³ the President now controls the executive single-handedly as well as being in a position to easily influence the legislature and the judiciary; all these in addition to his already extensive powers. It is clear that these constitutional reforms, undemocratic in content, will further consolidate the authoritarian bent of the Constitution of 1982 especially with regard to making the state of emergency regime powers of the President permanent; together with problems of judiciary independence, they will be the cause of even greater problems in terms of undemocratic practices.

These constitutional reforms, supposedly drafted for a change in the government system, are in fact reforms for a “Presidential system”. However, no such thing as a “Presidential system”, in the

---

52 Sevtap Yokuş “1982 Anayasası’nda Yürütme Erkinin Ağırlığı”, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Ayferi Göze’ye Armağan), Maltepe Üniversitesi Yayınları, 2004/1-2, İstanbul, s.239-255.

53 6771 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” Kabul Tarihi: 1.01.2017, R.G: 11 Şubat 2017, Sayı: 29976.

sense that it is used in Turkish (“*Cumhurbaşkanlığı sistemi*”) is to be found in the literature of constitutional law. At first it was called by some as the “Turkish style presidential system”. However, this new governmental system has no similarity to a “presidential regime” proper (“*Başkanlık rejimi*”). For one thing, the strict separation of powers that is at the core of a proper presidential regime is not prescribed by the constitutional reforms. The checks and balances between the powers will be entirely abolished. The President will have the power to renew the elections, to appoint vice presidents and ministers as well as high-ranking government executives and to appoint members to the Board of Judges and Prosecutors; these powers are not subject to any checks, they are unlimited and unconditional.⁵⁴

On the subject of renewing the elections, the Parliament will de facto lose its power. The prescribed majority necessary for the Parliament to renew the elections (a three out of five majority among all members) is virtually impossible, especially considering that there is a high chance that the executive majority will be controlled by the President. There are no conditions of time or cause attached to the President’s power of renewing the elections. The President will be able to exercise his power of renewing the elections as often as he likes.⁵⁵

---

54 Kemal Gözler, *Elveda Anayasa*, Ekin Yayınevi, Bursa 2017, s.21.

55 Ece Göztepe, “Cumhurbaşkanlığı Sistemine Geçiş ve Anayasa Değişikliği”, *Güncel Hukuk Dergisi*, Mart 2017, s.49.

By means of “Presidency plus membership in a party”, the President’s status as being above the parties has been undermined, and now he is in a position to determine daily politics. Because the presidential elections will take place at the same time as the parliamentary elections, the parliamentary elections will be overshadowed, and in terms of leaders, the people will have a limited choice in the elections.⁵⁶

A constitutional foundation to the President’s controlling the executive majority has been established. Because the presidential elections will take place at the same time as the parliamentary elections, most of the voters will tend towards the President’s party.

Since the constitutional reforms hold that the President can be member of a party, that is to say, that he can lead his party, it will be inevitable that the elected President’s party will gain majority in the Parliament. Considered in conjunction with Turkey’s political system and its Political Parties Act, a parliamentary majority bound to the President will mean a president in control of the legislature. With the constitutional reforms of 2017, the principle of the legislature’s primacy has been weakened to benefit the President. The President’s power to issue decrees has almost been raised to the level of a general regulatory principle.⁵⁷ No parliamentary authorization act is needed for a presidential decree.

---

56 Demirhan Burak Çelik, Burcu Alkış, Atagün Mert Kejanlıoğlu, “Türk Tipi Başkanlık Sistemi”, *Güncel Hukuk Dergisi*, Mart 2017, s.54.

57 Ece Göztepe, “Cumhurbaşkanlığı Sistemine Geçiş ve Anayasa Değişikliği”, ..., s.49.

Looking at the constitutional reforms, there seems to be no obligation for these decrees to be presented to the Parliament, either. Areas that can be regulated by presidential decrees are quite extensive. The establishment and abolition of ministries, their powers and responsibilities, their organizational structure and the establishment of their central and provincial organizations are topics that must be regulated by law; however, the constitutional reforms hold that these will be regulated by presidential decrees. Similar categories that can be regulated by presidential decrees have been haphazardly included in the omnibus bill, thus creating very extensive areas of regulation. The organization and duties of the General Secretariat of the National Security Council, hitherto regulated by laws, will be regulated by Presidential decrees following these reforms.

The checks of the legislature over the executive have been removed for the large part. Mechanisms of motion of no-confidence and oral questions, an essential way⁵⁸ for the legislature to monitor the executive's policies and to draw public attention to them, have been removed. As for the "criminal liability" of the President, Vice Presidents or Ministers, the parliamentary majority required to pursue this legislative avenue makes it a near impossibility. The majority required to hold a parliamentary enquiry is three fifths of all the members; to refer it to the Supreme Court, two thirds of all members are needed.

---

58 Süheyl Batum, "Demokrasi Dışı Bir Anayasa Değişikliği", *Güncel Hukuk Dergisi*, Mart 2017, s.38.

Another important monitoring tool the Parliament has against the executive, its authority over the budget, is also gone. The Parliament's powers related to the Budget Law have been restricted. If the Budget Law Proposal presented by the President is not discussed and brought into effect by the Parliament in time, the previous year's budget will be increased in proportion to the rate of valuation. Thus the executive branch will never be without a budget and the legislature will not be able to use the budget as a brake or check against the executive; it will have no influence over the budget in facing the President.

The President has the power to appoint his vice presidents, ministers and high ranking bureaucrats on his own. When the President appoints an MP as a minister or vice president, that person's MP status will be terminated, and after his/her duty as a vice president or minister is fulfilled through any means, s/he will not be able to serve in her former MP position again. This means that the President will have even more control on these vice presidents and ministers who will not be able to serve as MPs again.⁵⁹

The constitutional reforms of 2017 have terminated the search for a liberal and democratic constitution which has been demanded by the society and promised by the political parties in electoral periods since the Constitution of 1982 took effect.⁶⁰

---

59 Korkut Kanadoğlu-Ahmet Mert Duygun, "6771 Sayılı Anayasa Değişikliği Hakkında Kanun'a İlişkin Değerlendirmeler", *Güncel Hukuk Dergisi*, Mart 2017, s.60.

60 Sevtap Yokuş, "Özgürlükçü Demokratik Anayasa Arayışının Sonu", *Güncel Hukuk Dergisi*, Mart 2017, s. 40, 41.

The constitutional reforms have not aimed for any known democratic system of government, and they do not resemble any democratic system of government either. The system of government prescribed by the constitutional reforms conforms neither to a presidential system in which there is a strict division of powers both in formation and functioning, nor to a parliamentary regime which operates on mechanisms of checks and balances, and in which the legislature effectively checks the executive.

With the constitutional reforms, the President now has the de facto power to determine the legislature, to share the function of legislation and to renew legislation if he likes. He single-handedly controls the executive, and can make the bureaucratic appointments on his own. Beyond changes to the system of government, the constitutional reforms of 2017 essentially aim for a series of regulations which will provide the President with extraordinary powers. With these new powers, the political leader's control over the legislative, executive and judiciary branches has profoundly increased. After years of searching for a democratic and liberal constitution, these constitutional reforms have paved the way for an even more authoritarian constitution.

B. The Cessation of Conflict as the Prerequisite for Democratic Constitutional Order in Turkey

The military coup of 12 September 1980 essentially aimed for an apolitical society. The coup intended to put an end to democratic politics and it succeeded in realizing this intention. Not for a limited time, either; for all the precautions to keep society away from politics were taken permanently. At the same time, everything was made to ensure an authoritarian rule and a centralized strong ruling power. The seeds to the current conditions of Turkey were sown back then. For years now in Turkey, from time to time, in conjunction with the intensity of conflicts, democracy is sometimes left behind as authoritarian rule makes itself noticeably felt. For society, this has become an ordinary thing. Because the societal opposition in favour of democracy is very weak, it cannot stop these occasional deviations from democracy.⁶¹ This absence of demand for democratic politics and the ease with which authoritarian rule takes over is the result of 12 September period's political aims and the constitutional order established in line with those aims.

The state of emergency regime in Turkey following the 12 September military coup extended over years and it gave priority to security. As conflict deepened in the region where the state of emergency regime was upheld, lawfulness disappeared. This is because the state of emergency regime created an uncontrolled, unchecked area that extended over a long period of time.

---

⁶¹ The Constitutional and legal causes of the weakness of Turkey's societal opposition is the subject of another discussion.

As law disappeared, the conflicts became more entrenched. Where even the most fundamental principles of law were not upheld, it would have been absurd for democratic values to be respected. The foundations of the problems still experienced today were largely laid back then. The massive abuses of human rights were determined by the rulings of the European Court of Human Rights. In terms of the amount of these rulings, Turkey was a top country in human rights abuses.

During the early 2000s there were hopes that democratic politics and a democratic consciousness would flourish. A series of developments regarding constitutional reform and transformation, which also took place in conjunction with the EU harmonisation process gave much hope to those in anticipation of more democracy. Even though there was a desire to overcome problems of democracy and law by fulfilling the political criteria imposed by the EU in the early 2000s, since a permanent, peace-oriented transformation had not taken place in society and in political structures, all these attempts at adopting the principles of Western democracies failed, as current events also demonstrate. The fragile structure of democracy in Turkey, which includes the weakness of its democratic culture and calls for a sociological analysis, is the foremost obstacle in front of a strong, democratic transformation. The conflict situation also prevents potential attempts at democratisation from taking place.⁶²

---

62 Sevtap Yokuş, *Türkiye’de Çatışma Çözümünde Anayasal Arayışlar*, Seçkin Yayınları, Ankara 2013, s.251.

The first step that needs to be taken in order to ensure the progress of democracy and the implementation of the rule of law is to cease the conflict.

Instead of a new liberal-democratic constitution, which has been awaited since 1993, especially during the 2000s with the hope that it would contribute to social peace and get rid of the authoritarian Constitution of 1982, also known as the Coup Constitution, the constitutional reforms of 2017 have completely upset the checks and balances inherent to a democracy, consolidated authority and have not met the expectations for a new constitution at all; all these indicate that without a foundation of peace, there can be no freedom and democracy.

Moving away from peace diminishes the chance for political problems to be solved through peaceful or political means. The rule of law is eliminated, regulations that are unlawful at a constitutional level are enacted. A typical example of this is the constitutional amendment towards lifting immunities, which is obviously in contravention of even the Constitution currently in effect.⁶³ Indeed, lifting immunities and detaining the MPs on trial has had destructive effects on the democratic social order.

Lately, the authoritarianism that feeds on conflict has had very harmful effects on the democratic order which preserves rights and freedoms in Turkey. Rights and freedoms are ignored, and a

---

63 20.5.2016 tarih ve 6718 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, R.G. 08 Haziran 2016, S: 29736.

security-oriented governmentality prevails. The democratic way of thinking which holds that security is necessary in order to protect freedoms, that security and freedom are directly and not inversely proportional, is being lost. As the idea of peace recedes further and further, democratic principles and the law is lost, and conflicts become even more entrenched.

Law is much more vital in periods of state of emergency regime, and state of emergency regimes are not unlawful regimes. Political powers do not have the right to do whatever they want to do in states of emergency. The legality of a state of emergency regime depends on its being partial, temporary, measured and also, checked by the judiciary.⁶⁴

Under the conditions created by the current Constitution and legal regulations, it is inevitable for Turkey's state of emergency regime to devolve into unlawfulness. This is because the regulations in question obstruct judicial checks, which is the essential way of bringing state of emergency regimes under the control of the law.⁶⁵ As judicial checks are obstructed and unchecked areas extend, as the principle of proportionality is violated, the state of emergency regime can quickly turn into a collection of unlawful practices. The extension of the state of emergency regime creates permanent victimisation as unchecked practices abound.

---

64 Münci Kapanı, *Kamu Hürriyetleri*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 6. Bası, Ankara 1981, s.189-192.

65 Sevtap Yokuş, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Türkiye'de Olağanüstü Hal Rejimi Pratiği ve Anayasa Şikayetine Etkisi*, Seçkin Yayınları, Ankara 2017, s. 274.

State of emergency decrees having the force of law cannot be checked by the judiciary according to the Constitution; also, these decrees exceed the bounds of state of emergency regime-related subjects. The political power chooses to govern over an extensive area by means of decrees having the force of law.

The legislature's role in times of state of emergency, when the law has almost disappeared, is even more important. The attitude of the Constitutional Court, whose primary function is to ensure compliance with laws and to uphold the rule of law, is crucial for the state of emergency regime. However, in Turkey, the Constitutional Court completely withdraws itself, citing judicial obstacles in constitutional provisions as the cause.

Influenced by the political atmosphere of the time, the Constitutional Court examined the 2008 Constitutional amendments in terms of substance and annulled them despite the fact that the Constitution cannot be examined in terms of substance; the Court did this because it attached a higher importance to the principle of secularism in Article 2 of the Constitution.⁶⁶ With its rulings since the announcement of the state of emergency regime, the Constitutional Court has shown that it grounds itself on the current political conditions of the country instead of rule of law.

---

⁶⁶ Anayasa Mahkemesi, Esas: 2008/16, Karar: 2008/116, Karar Tarihi: 05.6.2008, R.G. 22 Ekim 2008, S: 27032.

Another instance which shows that the Constitutional Court is very much influenced by the political situation is its attitude towards the appeals of the arrested MPs. Whereas the Constitutional Court protected freedoms in cases of similar appeals prior to the announcement of the state of emergency, during this state of emergency it has shown that it is acting in accordance with the spirit of the period. The personal appeals of MPs who were arrested after the lifting of immunities were kept waiting before the Constitutional Court for almost a year. However, in previous times, appeals of MPs on the same subject and in similar situations were positively answered as quickly as within three days.⁶⁷

As the security-oriented policies of the ruling power became decisive, the judiciary no longer served social peace on the basis of the protection of rights and freedoms. The Constitutional Court was expected to return to its function of protecting rights and freedoms; however, its rulings on personal appeals has supported the popular opinion that it will not contribute to the active protection of freedoms or to democratic progress.⁶⁸

When courts, and especially the Constitutional Court do not play a role in the establishment of democracy and social peace through the law, the political power obtains a monopoly over the will for peace and as a result, belief in the rule of law is even more diminished.

---

67 Benan Molu-Ramazan Demir, "AİHM Kararları, AYM'nin Yükümlülüğü ve Tutuklu Milletvekilleri", *Güncel Hukuk*, Ekim 2017, s.22,23.

68 Mehmet Girasun ve Ömer Elçi, Başvuru No: 2015/15266, 11.09.2015; Nafise Ekici, Başvuru No: 2016/5993, 05.04.2016.

It is not known whether a strong pro-peace political will is going to be formed soon in Turkey or not; however, there is no doubt that attempts at returning to democratic values, which include the rule of law, can only be effective in conjunction with the pursuit of social peace.

Conclusion

Especially since the beginning of the 2000s, there has been a search in Turkey for a democratic-liberal-egalitarian constitution of social peace. Preparing a background of peace and democracy was seen as the minimum requirement for such a constitution to be prepared. It was thought that a democratic constitution could not be created under undemocratic conditions, and all social sectors working on this issue agreed on this. Society's participation in the constitution could only be possible through the implementation of freedoms of expression and assembly.

As the conflict resurged, all steps taken to ensure social peace became ineffective, including the search for a new liberal and democratic constitution. First the "resolution process", a source of hope for the majority of the population, was suspended. Then, the concerns created by the failed coup attempt made the political power consolidate its authoritarian stance. The announcement of a state of emergency and its extensions, constitutional amendments under conditions of state of emergency and the provisions further centralizing constitutional powers all made this undemocratic governmentality even more obvious. Cross-border conflicts destroyed the hope for democracy; as democratic values were abandoned, the conflicts intensified. Added to these was a heavily nationalist political discourse. In brief, the hope for peace moved even farther into the horizon.

The principles of democracy, rule of law, justice and rights and freedoms are the founding principles of a democratic constitution. These principles can only come alive through peace. Conditions that are harmful to peace also destroy democracy, the rule of law, justice and freedoms. The Constitution as the supreme norm, regulations that will ensure social order and problems concerning all of society can only be discussed on a platform free of conflict. Only through an environment free of conflict can healthy results be acquired. These universal principles are even more important for Turkey in the face of this most recent political process.

İçindekiler

Önsöz.....	61
Giriş	63
Türkiye’de Siyasal İşleyişin Normatif Temelleri	65
Türkiye’de Özgürlükçü Demokratik Anayasa İhtiyacı	76
Demokratikleşme Arayışından Otoriterliğe Dönüş	95
Sonuç.....	110
Demokratik Gelişim Enstitüsü’nün Amaçları ve Hedefleri.....	114
Yönetim Kurulu Üyeleri	116

Önsöz

Türk anayasa hukuku ve insan hakları uzmanı Prof. Dr. Sevtap Yokuş tarafından hazırlanan bu değerlendirme, 1982'den bu yana Türkiye Anayasasının demokratikleştirilmesine yönelik çalışmalarla ilgili genel bir bakış sunmaktadır. Rapor birbirini izleyen reform çabaları ile ülkedeki egemen siyasi iklim arasındaki ilişkiyi analiz ederken, Anayasa'nın dönüştürülmesindeki ilerleme ile demokratik reform dönemleri arasındaki bağlantıyı ortaya koymaktadır, örneğin 2000'li yılların başında AB uyum süreci ve özellikle daha sonraki çözüm süreci gibi. Yazar, çözüm sürecindeki reform sürecinin, o dönemde Anayasanın ve özü ile tutarlı olan yasaların çatışmanın temelini oluşturduğunun yaygın bir şekilde tanınmasıyla teşvik edildiğini savunuyor.

Tersine, temel hak ve özgürlüklere yönelik kısıtlamalara izin veren daha otoriter modellere doğru gerileme, 1980 ve 2016 yıllarındaki darbe girişimlerini takip eden dönemlerle ilişkilendirilmektedir. Rapor, bu darbe sonrası dönemlerdeki anayasal reformların sonucu olarak yürütme, yasama ve yargı arasındaki ilişkide meydana gelen değişimleri ve olağanüstü hal altında verilen yetkiler dahil olmak üzere Başkanlık yetkilerini daha da güçlendirecek olan Türkiye'de yakın zamanda gerçekleştirilen reformların demokratik siyaset ve hak ve özgürlüklerden yararlanma üzerindeki etkilerini tartışmaktadır. Türkiye'nin demokratik politik işleyişini engelleyen seçim yasasının ve siyasi parti sisteminin rolü de analiz edilmektedir. Yazar, Türkiye'de demokrasi, hukukun üstünlüğü, adalet ve

özgürlüklerdeki ilerlemenin çatışmanın sona ermesine ve sosyal barış arayışına zemin hazırladığı sonucuna varmaktadır.

Bu rapor, DPI'nın, özellikle demokratikleşme ve çözüm süreçleriyle ilgili olarak, farklı görüş ve perspektifleri göz önünde bulundurarak, Türkiye'deki mevcut durumla ilgili devam eden analizlerine katkıda bulunmaktadır. Rapor, bölgede ve uluslararası alanda farklı uzmanlar tarafından önemli bir politik değişim anında gerçekleştirilen bir dizi değerlendirmeden biridir.

Profesör Yokuş, Anayasa Hukuku Anabilim dalında Altınbaş Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi ve DPI Uzmanlar Kurulu üyesidir. Bu değerlendirmede ifade edilen görüşler yazara aittir ve DPI'nın resmi konumunu yansıtmaz.

Kerim Yıldız

Demokratik Gelişim Enstitüsü (DPI)

İcra Kurulu Başkanı

Giriş

Türkiye'de 12 Eylül 1980 Askeri Darbe sonrası hazırlanan ve darbenin ağır etkilerinin sürdüğü dönemde yürürlüğe giren 1982 Anayasası, geçirdiği çok sayıda değişiklikle birlikte hala yürürlüktedir. 1982 Anayasası'nın en temel özelliği, otoriteyi sağlamlaştırması, özgürlükler ve siyaset alanını daraltmasıdır. Bu husus, Anayasa'nın, ortaya çıkış felsefesinden kaynaklanmakta ve özünü oluşturmaktadır. Anayasa'nın hazırlandığı dönemde, darbe nedeniyle “de facto” biçimde iktidarı ellerinde tutanların arayışı, otoriter anayasa yönündeydi. Otoriter özü nedeniyle, 1982 Anayasası yürürlüğe girdikten itibaren aynı zamanda demokratik bir anayasa ihtiyacı belirdi. Anayasa'nın demokratikleştirilmesi ve içerdiği özgürlüklerin kullanımını sağlayacak önlemlerin sağlanması yönünde çok sayıda değişiklik yapıldı. Bununla birlikte, özü tamamen değiştirilemeyen yürürlükteki Anayasa'dan tamamen kurtulma ve yepyeni demokratik özgürlükçü bir anayasaya kavuşma arayışı hep gündemde kaldı.

Demokratik dönüşüm anlamında Anayasa'nın geçirdiği en önemli ve kapsamlı değişiklikler, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinin hız kazandığı dönemde gerçekleşti. 2001 ve 2004 Anayasa değişiklikleri, bu durumun somut örnekleri oldu.

Türkiye'de “çözüm süreci” olarak adlandırılan dönem, hem anayasal hem de yasal düzeyde toplumsal barışı hedefleyen düzenlemelerin arayışının üst düzeyde olduğu süreçti. Çünkü,

yürürlükteki Anayasa'nın ve içerdığı öze uygun yasaların, çatışmaya zemin oluşturduğu kanısı hakimdi. Demokratik anayasa ve yasalar yönünde dönüşüm çabaları yavaş ve tereddütlü olsa da, beklenti üst düzeydeydi.

“Çözüm süreci”nin sonlandırılmasından ve 15 Temmuz 2016 darbe girişiminden sonra Türkiye, siyasetin geriletildiği, hak ve özgürlüklerin askıya alınması önlemlerine izin veren olağanüstü rejim dönemine girdi. Bu siyasal atmosferde iktidarın Anayasa'dan beklentisi, tıpkı ilk yapıldığı dönemde olduğu gibi, otoriteyi ağırlaştırması yönünde oldu. Bu ana amaçla, 2017 Anayasa değişiklikleri ortaya çıktı. 2017 Anayasa değişiklikleri, Anayasa'nın özünde zaten varolan otoriterliği derinleştirmeyi hedefledi.

I. TÜRKİYE’DE SİYASAL İŞLEYİŞİN NORMATİF TEMELLERİ

Yürürlükteki Anayasa, geçirdiği onca değişikliğe rağmen öz itibariyle değişmemiştir. Otoriteyi güçlü kılan, buna karşın özgürlükleri geriletken temel özellikleriyle, siyasete ve toplumsal dinamiklere yoğun olumsuz etkileri kalıcı hale gelmiştir. Bu olumsuz etkileri pekiştiren diğer boyut, Anayasa’nın yürürlüğe girdiği 12 Eylül Darbe sürecindeki siyasal hedeflerle oluşturulan yasal düzenlemeler oluşturmuştur. Bu yasalar, özellikle siyasal yaşamı belirleyici ölçülerde etkileyecek olan seçim, siyasi partiler gibi alanları düzenlemektedir.

A. Yürürlükteki 1982 Anayasası’nın Güçlü İktidar Tercihi

Anayasa, yürürlüğe girdiği askeri darbe döneminin devamı olarak, özellikle ilk haliyle son derece otoriter bir içeriğe kavuşturuldu. Öyle ki, Anayasa’nın Başlangıç kısmındaki “kutsal Türk Devleti” ibaresiyle, birey karşısında devlet kutsanmaktaydı. Daha sonraki bir değişiklik kapsamında, “kutsal” ibaresi, “yüce” olarak değiştirildi, ancak, yeni nitelemeye yüklenen anlam öncekiyle aynıydı.

Otorite arayışıyla birlikte, 1982 Anayasası’nda erkler dengesinde, gücün önemli oranda yürütme erkine kaydırıldığı gözlenmektedir. 1982 Anayasası’nda, parlamenter rejimde, yürütme erki içinde Cumhurbaşkanı’nın yetkileri genişletilerek güçlendirilmiş, Bakanlar Kurulu içinde de Başbakanın otoritesi artırılmıştır.

Öngörülen rejim, yürütmeye istikrarı amaçlayan “rasyonelleştirilmiş parlamenter rejim” olarak adlandırılmıştı¹. 1982 Anayasası'nın belirlediği hükümet sisteminin değerlendirilmesinde çok farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Anayasa'nın Cumhurbaşkanı kazandırdığı yetkiler baz alındığında, ikili bir iktidar yapısının kurulduğu, dolayısıyla “rasyonelleştirilmiş başkanlı parlamenter sistem” tanımından, Cumhurbaşkanı tanınan yetkilerle sistemin “adeta bir yarı-başkanlık rejimi haline getirildiği yorumuna, Anayasa'nın kurduğu yasama-yürütme ilişkilerini bir “aksak başkanlık hükümeti” olarak değerlendirilmesine varan çeşitlilikte görüşler ortaya çıkmıştır².

Anayasal düzeyde yürütme organının güçlendirildiği, en net şekliyle, kurumların işleyişinde merkezi bir konuma yerleşen Cumhurbaşkanının statüsünde görülmüştür. Cumhurbaşkanı yasama, yargı ve yürütme alanlarına ilişkin olarak tanınan geniş anayasal yetkilerin yanı sıra olağanüstü dönemlerde de önemli yetkiler verilmiştir. Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler gibi, olağanüstü dönemde Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu'nun çıkardığı kanun hükmünde kararname yargı denetiminin dışındadır. Yürütme, olağan dönemde de, “ülkenin ulusal siyasetini belirlemek ve uygulamak için ihtiyaç duyduğu bütün siyasal ve idari araçlara sahiptir”.

---

1 Necmi Yüzbaşıoğlu, “Cumhuriyetin 75 Yılına Devlet Ana Kuruluşu Yönünden Değerlendirilmesi”, Cumhuriyet'in 75. Yıl Armağanı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 1999, s.256.

2 Ersel Aldabak, “57. Hükümet Dönemindeki Bazı Gelişmeler Işığında 1982 Anayasasında Cumhurbaşkanı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt:LX, Sayı:1-2, Yıl:2002, s.4.

Daha önce hiçbir Türkiye Cumhuriyeti Anayasası yürütme gücünün yetkilerini bu derece artırmamıştır³.

Devlet başkanını sembolik yetkilerle donatan klasik parlamenter rejim uygulamasından farklı olarak Anayasa'nın, Cumhurbaşkanını yasama karşısında güçlendirmesine örnek olarak, Meclis seçimlerini yenileme yetkisi gösterilebilir. Anayasa'nın 116. maddesi; seçimlerin yapılmasından itibaren kırkbeşgün içinde hükümetin kurulamaması ya da düşmesi halinde güvenoyu alamaması, Cumhurbaşkanı'nın seçimleri yenileme kararı almasına olanak tanımaktadır. Nitekim, Cumhurbaşkanı, 7 Haziran 2015 seçimlerini izleyen süreçte bu yetkisini kullandı.

Yürütmenin güçlülüğünü iki yönlü ele almak gerekmektedir: Bunlardan birincisi, yürütmenin yasama ve yargı karşısındaki konumuna ilişkindir. İkincisi ise, yürütmenin sivil toplum ve bireyler üzerindeki etkinliği şeklinde belirtilebilir. Birinci yön anayasal düzenlemeler ile belirlenirken, ikinci yön çoğunlukla yasal ve yasa altı düzenlemelerle ortaya çıkmaktadır. Yürütmenin, yasama ve yargı karşısındaki konumuna anayasal düzlemde ve salt ifadelere bakıldığında, siyasal ve hukuksal gerçeklik anlaşılammaktadır. Dolayısıyla yürütmenin gerçek niteliğini ortaya çıkarmak için Türkiye'de devlet organlarının ve işlevlerinin karşılıklı konumlarının irdelenmesi gerekmektedir⁴.

---

3 İbrahim Ö. Kaboğlu, "Türkiye'de Anayasal Reformlar Üzerine", Anayasa Reformları ve Avrupa Anayasası, Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara 2002, s.58,59.

4 Lütfi Duran, Türkiye Yönetiminde Karmaşa, Çağdaş Yayınları., İstanbul 1988, s.48-50.

Yasamanın hızlı çalıştırılmasının sağlanmasına yönelik 1982 Anayasası'nda yer alan düzenlemeler, yürütmenin güçlendirilmesi eğiliminden kaynaklanmaktadır. Yasa yapma sürecinin kısaltılması, toplantı yeter sayısının düşürülmesi şeklindeki düzenleme örnekleri, yasamaya ilişkin gözüксе de gerçekte yürütmeyi öne çıkaran, Parlatentonun Yürütme güdümünde hızlı çalışmasını sağlamaya yönelik düzenlemelerdir⁵. Yasamaya yönelik belirtilen düzenlemelerin yanında, Anayasa'da yürütmenin görev olma ile birlikte aynı zamanda yetki olarak tanımlanmış olması, yürütmenin güçlendirilmesine örnektir⁶.

1982 Anayasası döneminde, yürütmenin yasama aleyhine güçlenmesinin biçimleri arasında kanun hükmünde kararnameler rejimi yer almaktadır. Özellikle, olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamelerin, siyasal ve hukuksal denetiminin yetersizliği üzerinden yürütmenin güçlenmesi olanağı yaratılmıştır⁷. Kanun hükmünde kararnamelerin yürütmeye artı güç kazandırması, yasamanın bu konudaki geri duruşuyla birlikte, yasama yetkisinin devri sonucuna neden olmaktadır⁸.

---

5 Yavuz Sabuncu, Anayasaya Giriş, 8.Bası, İmaj Yayınları., Ankara 2002, s.204.

6 Mehmet Turhan, Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Diyarbakır 1989, s.95.

7 Bakır Çağlar, "İktidar Yapısında "82 Formülü" ve Karşı-Tezler", İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi(Prof. Dr. Lütfi Duran'a Armağan), Sayı:1-3, Yıl:9, 1988, s.60.

8 Turgut Tan, "Türk Hukukunda Kanun Hükmünde Kararname Uygulaması ve Sorunlar", Prof. Dr. Latif Çakıcı'ya Armağan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt:50, No:1-2, Ocak-Haziran 1995, s.353.

1982 Anayasası döneminde, olağanüstü yönetimde yürütmenin yetkilerini, yasama ve yargı organlarını büyük oranda bertaraf ederek kullanması ile yargı denetiminden muaf tutulan Olağanüstü Hal Kanunu ile olağanüstü hal kanun hükmünde kararnameler, yaratılan hukuksuzluklarla, ciddi sorunlara neden olmuştur. Olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamelerin hukukiliğinin, Anayasa'daki engellemeyle tartışılmıyor olması, bugün de büyük mağduriyetlere yol açmaktadır.

Hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması sistemi ile ilgili 1982 Anayasası'nın getirdiği temel ayırım, yani olağanüstü yönetime yönelik düzenlemelerin olağan dönemden bütünüyle ayrılmış olması özelliği, kanun hükmünde kararnameler için de geçerlidir. Olağanüstü hal kanun hükmünde kararnameleri, Anayasa'nın 91. maddesindeki düzenlemenin dışında tutulmuştur⁹. Kanun hükmünde kararnameler konusunun düzenlendiği Anayasa'nın 91. maddesi, olağan kanun hükmünde kararnameler için öngördüğü, temel hak ve özgürlükler ile siyasal hak ve özgürlükler alanının düzenlenemeyeceği şeklindeki konu sınırını ve yetki yasası şartını, olağanüstü hal kanun hükmünde kararnameler için aramamaktadır. Dolayısıyla, Anayasal düzeyde, olağanüstü hal kanun hükmünde kararnameler ile, yürütmeye ilk el düzenleme alanı yaratılmıştır¹⁰.

---

9 Fazıl Sağlam, "KHK Çıkarma Yetkisinin Sınırları uygulamanın Yaygınlaşmasından Doğabilecek Sorunlar", Anayasa yargısı 1, Ankara 1984, s.262.

10 Necmi Yüzbaşıoğlu, Türkiye'de Kanun Hükmünde Kararnameler Rejimi, Beta Yayınları., İstanbul 1996, s.176.

Olağanüstü hal rejiminde Cumhurbaşkanlığında somutlaşan yürütme, kanun hükmünde kararname üzerinden neredeyse sınırsız bir güç kazanmaktadır. Olağanüstü yönetim, yürütmenin doğrudan Anayasa'dan aldığı güçle, yetkilerini denetimsiz bir şekilde kullandığı alanı oluşturmaktadır.

Olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamelerin yargısal denetimi önündeki engel ise, doğrudan Anayasa hükmüdür. Anayasa'nın 148/1 maddesine göre; "...olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz." Denetim yokluğu nedeniyle, olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamelerin uygulandıkları olağanüstü yönetimde, yürütme organı, siyasette ve idarede sınırsız belirleyicidir.

Sonuç olarak, merkezi siyasal iktidarı kullanan yürütme, 1982 Anayasası'nda yasama ve yargı karşısında güçlendirilmiş, bir ölçüde yasamadan bağımsızlaşmış ve hukuk devleti ilkesi çerçevesinde etkili olması beklenen yargının frenleyici etkinliğinden arınmış bir yapıya kavuşturulmuştur¹¹.

---

11 Muzaffer Sencer, "1961 Anayasasından 1982 Anayasasına", İnsan Hakları Yıllığı, Cilt:5-6, 1983-1984, s.31.

B. Seçim Sistemi ve Siyasal Partiler Rejiminin Olanak Sağladığı Lider Endeksli Siyaset Yöntemi

Türkiye'de siyasal partilere ilişkin mevzuat ve işleyiş, partide liderin tek belirleyici konuma gelmesine neden olmaktadır. Parti içi demokrasideki sorunlar, lider dışındaki aktörlerin kararlardaki etkinliğini son derece dalatmaktadır. Seçim sisteminin yarattığı sonuçlar da Parlamentoda liderde odaklanan siyasi işleyişe yol açmaktadır. Bu durumun iktidar partisi açısından görünümü ise çok daha belirgindir.

Seçim sistemi olarak, Türkiye'de uygulanmakta olan %10 barajlı nispi temsil sistemi, baraj oranının yüksek oluşu nedeniyle, büyük partiler dışındaki partilerin Parlamentoda yer almasını önlemektedir. %10 ülke barajı, seçim sistemini çoğunlukçu bir sisteme dönüştürecek derecede yüksek bir orandır. Küçük partileri destekleyen seçmenlerin temsili son derece zayıflamaktadır. Yönetime demokratik katılım bakımından bu sorun, diğer demokratik yollara ilişkin tıkanıklıklarla birlikte, daha da şiddetli hissedilmektedir. Seçmen, istemediği halde hiç değilse Parlamenteoya girme şansı olan partilere yönelmek durumunda kalmakta, dolayısıyla gerçek bir tercih ortaya koyamamaktadır. Bu duruma, ön seçim yerine, adayların parti merkezlerince belirlenmesi hali eklendiğinde, seçmen iradesinin sınırlı yansması oranı bir kat daha artmaktadır. Parti içi demokrasinin sağlanamaması, milletvekili adaylarının belirlenmesinde tabanın hiç bir katkısının olmaması, seçmeni, genellikle kendisine siyasi parti lideri tarafından dayatılan adayları tercihe zorlamaktadır. Dolayısıyla seçmen çoğunlukla,

Parlametoya girme şansı yüksek olan partilerin, yine parti merkezi tarafından belirlenmiş olan adaylarını seçmek üzere oy kullanmaktadır¹².

Uygulanan seçim sisteminin ve siyasal partiler rejiminin Türkiye’yi demokratik siyasal işleyişten uzaklaştırmasının, altyapıda bazı nedenleri bulunmaktadır. Türkiye, toplumsal boyutta çoğulcu özelliğe sahiptir. Toplumdaki derin ve kalıcı özelliklere sahip, etnik, dinsel, dilsel ve kültürel farklılıklar, heterojen bir yapı yaratmıştır. Farklı siyasal taleplerle birlikte bu durum, bölünmüş toplum yapısı olarak da adlandırılabilir. Bu tür bir toplum açısından, uygulanmakta olan çoğunlukçu rejime kaymış seçim sistemi, siyasal temsilde büyük adaletsizliklere neden olmakta, farklı toplum kesimlerinin ulusal temsilini zaman zaman olanaksız hale getirmektedir.

Türkiye’de temsili demokrasi ve demokratik toplum kavramları Anayasal düzeyde öngörüldüğü halde, %10 ülke barajı gibi bu iki kavramı birbirinden uzaklaştıran yöntemler de sistemin içine yerleştirilmiş olduğu için, oluşturulan bu sistem, çoğulcu toplum tabanına oturtulamamaktadır. Sorun, çoğulcu toplumsal yapıdaki eğilimlerin, “siyasal çoğulculuk düzlemine” yansıtılamaması noktasındadır¹³.

---

12 Sevtap Yokuş, “Türkiye’de %10 Seçim Barajına İlişkin Hukuksal ve Siyasal Tartışmalar”, Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi, Yıl:4, Sayı:11, Yaz 2007, s.299, 300.

13 İbrahim Ö. Kaboğlu, Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar), 3.Baskı, Legal Yayınları, İstanbul 2006, s.192.

Çoğunluğu tek başına iktidara taşıma olanağı yaratan Türkiye'deki seçim sistemi uygulamasının bir diğer boyutunu, seçim öncesinde milletvekili adaylarının belirlenmesi sırasında parti içi demokrasinin olmayışı nedeniyle, parti içinde liderin güçlü kılınması oluşturmaktadır. Liderin gücü, daha seçimlere girmeden, aday belirleme aşamasında görülmektedir. Parti lideri, milletvekili adaylarını tek başına belirlemektedir. Bu demektir ki; çoğunluğun oluşturduğu iktidar partisi lideri, aslında parlamento çoğunluğunu da tek başına belirlemektedir. Aynı zamanda hükümeti oluşturan parlamento çoğunluğuna sahip parti bakımından ise, parlamento çoğunluğuna da hakim bir lider sonucu kaçınılmazdır¹⁴. Denebilir ki, yasama gücünün tam olarak kullanılamaması, milletvekillerinin adaylık sürecinde başlamaktadır. Milletvekilliği sırasında da “lidere yakınlık” her türlü uzmanlığın ve üretkenliğin yerini almaktadır. Liderin çevresinde, “ilk çember”, “ikinci çember” gibi yapılar oluşmaktadır. Lidere yakınlık için, düşüncelerden hatta kişiliklerden büyük ödünler verilmektedir. Partilerin yetkili kurulları çalıştırılmamakta, milletvekilleri politika dışına itilmektedir. Parti içi demokrasinin olmaması yasama işlevini büyük oranda engellemektedir. Belirtilen nitelikteki milletvekillerinden oluşan parlamento çoğunluğunun, yasama işlevini gerçek anlamıyla yerine getirmesi ve hükümeti denetimi olanaksız hale gelmektedir¹⁵.

---

14 Sevtap Yokuş, Türkiye'de Yürütmede Değişen Dengeler, Yetkin Yayınları, Ankara 2010, s. 127.

15 Yakup Kepenek, “Neden Aday Olmadım?”, Cumhuriyet Gazetesi, 11 Haziran 2007.

Siyasal partilerde liderlerin genellikle, iktidarlarını koruma ve artırma; üyelerin ise, bunu engellemek yerine, güçlendirme eğiliminde olmalarının derecesi partilerin niteliğine göre değişmektedir. Partilerin nitelikleri; partinin sosyal bileşimi, parti üyelerinin demokrasi inancı, parti yapısı gibi birçok etkeni içermektedir¹⁶. Türkiye'de, parti liderinin milletvekilleri üzerindeki etkisi, "patronaj sistemi" olarak tanımlanabilir. Bu sistem, parti liderini değişmez hale getirmektedir. Milletvekillerini belirlemede tek yetkili olan parti liderine bağlılık esas olmaktadır. Bu nedenle, milletvekilleri bakımından, parti liderini etkileyebilecek, yönlendirebilecek yatay birleşmeler de ortaya çıkamamaktadır. Dolayısıyla partiler, toplumsal değişim karşısında yeni bakış açıları oluşturamıyor, siyasal sorunlar karşısında çözümler üretmiyor haldedirler. Toplumsal ve siyasal sorunlar karşısında çözümler üretmesi beklenen milletvekillerinin, sınırlı ilgisi ya da tamamen duyarsızlığı büyük oranda liderin, elindeki büyük güçle, partisine bağlı milletvekillerini engelleyici konumunun sonucu olarak ortaya çıkmaktadır¹⁷.

Siyasal partilerin yerel örgütlenmeleri de ancak seçim dönemlerinde faaliyette bulunmaktadır ve bu nedenle etkisiz kalmaktadırlar. Siyasal partilerin ekip ve programları, görünmez haldedir.

---

16 Maurice Duverger, *Siyasi Partiler*, çeviren: Ergun Özbudun, Dördüncü Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara 1993, s.190.

17 İlter Turan, "Türkiye'de Parlamenter Sistemin Sorunları ve Çözüm Önerileri" Semineri, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu 35.Yıl, Ankara 1997, s.60.

Parti üyeleri, siyasal karar alma sürecine katılamamaktadırlar. İşleyen bir parti mekanizmasının olmayışı, lider sultasının oluşmasının temel nedenlerindedir. Lider sultasının oluşumu, sadece siyasal partiler mevzuatıyla açıklanamaz. Liderin yanında bulunan çekirdek kadronun, demokratik bir tutum takınamaması da lider sultasının oluşumuna neden olmaktadır¹⁸.

Türkiye'de seçim sistemi ve bu kapsamda parti içi demokrasinin olmayışı, siyasi parti liderlerin artan gücünün asıl nedenini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Mecliste çoğunluğa sahip, aynı zamanda tek başına hükümeti kurma olanağına kavuşmuş olan partinin liderliğinin, parti içindeki gücü, uygulanan seçim sistemi ile birlikte, çoğunluğun tek temsilcisi rolüne dönüşmektedir. Çoğunluğa dayalı hükümet ve hükümette tek belirleyici olan parti liderinin, siyasal yaşamı da tek başına yönlendirmesi, demokratik toplumun temelini oluşturan çoğulcu yapıda gerilimlere neden olmaktadır. Gerilimler bir yandan da siyaseti yönlendiren eğilimlere dönüşmektedir. Bu nedenle, liderler gerilim politikasına yönelmekte, toplumsal kırılmalara ve kutuplaşmalara neden olabilecek çatışmalı politikaları izlemektedirler.

---

18 Murat Yanık, Parti İçi Demokrasi, Beta Yayınları, İstanbul 2002, s.155,156.

II. TÜRKİYE'DE ÖZGÜRLÜKÇÜ DEMOKRATİK ANAYASA İHTİYACI

1982 Anayasası geçirdiği çok sayıda değişikliğe rağmen, özgürlükleri daraltan içeriğinden, birey karşısında devleti önceleyen özünden tam olarak arındırılmadı. Demokratik yeni bir anayasa ihtiyacı hep sürdü. 2000'li yılların başından 2015'e kadar bu yönlü çaba ve çalışmalar yoğunluğunda.

A. Anayasa'nın Hak ve Özgürlükleri Sınırlayıcı, Yasaklayıcı, Askıya Alıcı Rejimi

1982 Anayasası'nın özünü içeren Başlangıç kısmındaki özgürlüklerin sınırlarına yönelik belirlemeler karşısında, Anayasanın sınırlamalar ve yasaklamalar konusunda ciddi sorunlar taşıdığı görülmektedir. Örneğin, beşinci paragraftaki “Hiçbir faaliyetin Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında koruma göremeyeceği...” belirlemesi içeriğindeki öznel değerlendirme konularının ayrıntılı formülü, aynı zamanda Anayasa'nın ruhunu göstermektedir.

Başlangıçta yer alan ilkelerin Anayasanın 2. maddesi gereğince Cumhuriyetin temel nitelikleri arasında sayılması ve değiştirilemez hükümler kapsamında olması, bu ilkelere, Anayasadaki kurallar arasındaki sınırlamada üstünlük sağlandığı anlamına gelmektedir¹⁹.

---

19 Mustafa Koçak, “Cumhuriyetin Temel Niteliklerinin Belirlenmesinde Anayasanın Başlangıcında Yer Alan İlkelerin Hukuksal Değeri”, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 25.Yıl Armağanı, 1998 s.203.

Bu açıdan bakıldığında, 1982 Anayasası'nın ruhunun ortaya koyduğu hak ve özgürlüklerin darlık derecesi açıkça anlaşılacaktır. 1982 Anayasası, 2001 değişiklikleri öncesinde, hak ve özgürlüklerle ilgili “katmerli sınırlama sistemi”ni benimsemişti. 1982 Anayasası 13. maddesindeki, “bu maddede yer alan genel sınırlama sebepleri temel hak ve özgürlüklerin tümü için geçerlidir” şeklindeki ifadeyle, temel hak ve özgürlüklerin tümü için genel sınırlama hükmüne yer verilmiştir. 2001 değişikliklerinden önceki genel sınırlama hükmü ile, özgürlük kural-sınırlama istisna temel ilkesi bozulmuştur. 13. madde içeriğindeki genel sınırlama nedenleri, nesnel bir şekilde içeriği belirlenebilecek türden nedenler değildir. Sınırlama kavramlarındaki bolluk ve içeriklerinin belirsizliği, siyasal karar organlarının takdir alanını genişletmiştir²⁰. Bu durum, takdir alanını denetleyebilecek olan yargı organının, yargısal denetimini de büyük oranda güçleştirmiştir. Genel sınırlama hükmü ve sonuçları, 1982'den 2001'e kadar yürürlükte kalarak, hak ve özgürlük alanını son derece daraltmıştır.

Genel sınırlama hükmü yanında ikinci sınırlama biçimi, her hak ve özgürlüğün kendi düzenlendiği hüküm kapsamındaki sınırlama nedenleri ile sınırlanabiliyor olmasıdır. Hak ve özgürlüğün, öngörüldüğü hemen her anayasal hüküm aynı zamanda ilgili hak ve özgürlük için o hak ve özgürlüğün niteliğine uygun sınırlama nedenlerini de belirlemiştir.

---

20 Bülent Tanör, İki Anayasa 1961-1982, Beta Yayınları, İstanbul 1986, s.134-136.

Anayasanın 14. maddesi, sınırlamanın ötesinde, genel yasaklama hükmü niteliğindedir. “Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmaması” başlığı altında düzenlenen bu hüküm de, diğer sınırlama hükümleri gibi, Devletin bireye karşı korunması anlayışının, yani 1982 Anayasasını ortaya çıkaran temel eğilimin bir sonucudur.

1982 Anayasasının sınırlama rejimi kapsamında düşünülen 14. madde hükmü; Anayasa koyucu tarafından, 13. maddedeki genel sınırlama nedenleri ve hak ve özgürlüklerin kendi maddelerindeki sınırlama nedenleriyle de sınırlanabileceklerini belirledikten sonra “üçüncü emniyet kayışı” olarak ihmal edilmeyen “genel bir yasaklama ve yaptırım hükmüdür”²¹.

1982 Anayasasının 14. maddesi 2001 Anayasa değişiklikleri öncesinde ayrıntılı bir şekilde hak ve özgürlüklerin yasaklanan kullanım biçimlerini belirlemiştir. Buna göre; “Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayırımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzenini kurmak amacıyla kullanılamazlar.” 14. maddenin ilk fıkrasında kötüye kullanım olarak nitelendirilerek, yasaklanan kullanım biçimlerinin tüm

---

21 Tanör, İki Anayasa, ...s.135.

temel hak ve özgürlüklere yöneldiği açıktır. Maddenin konulması ile güdülen temel amaç hak ve özgürlüklerin özellikle de düşünce özgürlüğünün kullanım alanının daraltılması olmuştur²². Maddenin bu yönlü amacı, aslında Anayasa’nın hazırlığı sırasında, Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu’nun yazdığı gerekçe içeriğinde mevcuttur. Buna göre; “ Bu maddenin birinci fıkrasıyla, hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılması önlenmektedir. Fıkra hak ve hürriyetlerin ne gibi kötü kasıtle kullanılmayacağı sayım yoluyla gösterilmiştir. Her ne kadar, önceki maddede yer alan genel ve özel nedenlerle gerçekleştirilen sınırlamalar, hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmasını önleyebilir ise de; bazı hallerde kanun hükümlerine uygun olarak kullanılan bir hürriyetin esasında başka bir kasıt gütmesi ve bu kasıtın da fıkra belirtilen yasak amaçlara yönelik bulunması her zaman mümkündür. Mesela, Türkiye’de Türkçeden başka bir dille yayımlanan sürekli yayının bölücülük; yahut dini yayının mezhep ayrımı yaratmak kastını gütmesi gibi”²³.

Bu gerekçeden maddenin, belirli yöndeki düşünce açıklamalarına yönelik yasaklama amacı açıkça anlaşılmaktadır. 1982 Anayasasının genel yapısına uygun olarak, özellikle 2001 değişiklikleri öncesinde 14. madde birey karşısında devletin korunmasını hedeflemektedir. “Özgürlükçü ve çoğulcu demokratik düzen”in korunmasını aşan bu hükümle, militan demokrasi anlayışının temel amacı da aşılmıştır. Devletin korunması, hak ve özgürlüklerin korunmasından önde

---

22 O. Korkut Kanadoğlu, Türk ve Alman Anayasa Yargısında Anayasal Değerlerin Çatışması ve Uyumlaştırılması, Beta Yayınları, İstanbul 2000, s.27.

23 Mehmet Akad-Abdullah Diçkol, 1982 Anayasası Madde Gerekçeleri ve Maddelerle İlgili Anayasa Mahkemesi kararları, Alkım Yayınları, İstanbul 1998, s.83.

---

tutulmuştur. 14. madde kapsamında “temel hak ve hürriyetleri yok etme amacı”, fiilen ve doğrudan doğruya başkalarının haklarına zarar verip vermediği gözönüne alınmadan belirtilmiştir. Bu bağlamda, anayasal ideoloji dışındaki görüşlere dayalı etkinliklerin tümü gerçekte yasaklanmıştır²⁴.

Özellikle 2001 Anayasa değişiklikleri öncesinde, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 13. ve 14. maddeleri, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde karşılıkları bulunmayan hükümler arasında gösterilmektedir²⁵. Anayasanın 14. maddesinde, tüm hak ve özgürlüklere uygulanabilecek genel yasaklama nedenleri gösterilmiştir. Avrupa Birliği'ne uyum süreci çalışmaları kapsamında yapılan 2001'deki Anayasa değişikliklerinden sonra da, Anayasanın genel yasak hükmünü içeren 14. maddesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ndeki muadili olduğu açıklanan hükme (17. madde) benzetilememiş, genel yasaklama içeriğini korumuştur. 14. madde içeriğindeki yasaklama hükmü, özgürlükler aleyhine 13. maddedeki genel sınırlama hükmünden daha ileri bir tutuma neden olmaktadır.

Sınırlamada yasa koyucu, sınırlama yönünde zorunluluk altında olmayıp, tersine bir takdir yetkisine sahip olduğu halde, yasaklamada yasa koyucunun bir takdir yetkisi bulunmadığı için, Anayasadaki yasaklamalar doğrultusunda düzenlemeler yapmak ve

---

24 Mustafa Erdoğan, Demokrasi, Laiklik, Resmi İdeoloji, 2.baskı, Liberte Yayınları, Ankara 2000, s.367,368.

25 Bülent Tanör, Türkiye' nin İnsan Hakları Sorunu, BDS Yayınları, İstanbul 1990, s.336.

yaptırımlarını koymak zorunluluğu vardır²⁶.

1982 Anayasası hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılması yasağını düzenleyen genel yasaklama hükmü 14. madde dışında kimi hükümlerinde, bazı hak ve özgürlükler için özel kötüye kullanma yasakları öngörmektedir. Genel yasaklama hükmü, Anayasadaki tüm hak ve özgürlükler için geçerli ise, bu yola neden gidildiği anlaşılammaktadır.

Ayrıca kötüye kullanma yasağı getirilmeyen bir çok hak ve özgürlük için de, yasaklama nedenlerine dayalı sınırlamalar öndörüldüğü için, yasaklama örgüsünün oldukça sık dokunduğu kesin olarak belirtilebilmektedir²⁷. 14. madde içeriğindeki yasakların tüm hak ve özgürlüklere sirayet ettiği gerçeği karşısında, örneğin “devletin ülkesi ve milletiyle bölümez bütünlüğü” yasaklama nedeninin Anayasadaki tüm hak ve özgürlükler bakımından geçerli olduğunu vurgulamak gerekir.

1982 Anayasasının özellikle 2001 değişiklikleri öncesine ait sınırlama sistemi, insan haklarına ilişkin standartlara aykırı düşen yasaklamalar niteliğindedir. “Anayasal yasaklar” şeklinde formüle edilebilecek olan bu hükümler, 1982 Anayasası’nda temel hak ve özgürlüklerin genel rejiminin özünü oluşturmaktadır²⁸.

---

26 Necmi Yüzbaşıoğlu, Türk Anayasa Yargısında Anayasallık Bloku, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, İstanbul 1993, s.215,216,217.

27 Sevtap Yokuş, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde ve 1982 Anayasası’nda Hak ve Özgürlüklerin Kötüye Kullanımı, Yetkin Yayınları, Ankara 2002, s. 174.

28 Oktay Uygun, 1982 Anayasası’nda Temel Hak ve Özgürlüklerin Genel Rejimi, İstanbul 1992, s.192.

2001 Anayasa değişiklikleri kapsamında 13. maddede hak ve özgürlükler lehine önemli değişiklikler olmuş, 14. maddede yasaklama nedenlerinin bir kısmı elenmiştir. Bununla birlikte, bu hükümlerin neden olduğu sınırlama ve yasaklama rejiminde sadece görece bir iyileşme sağlanmış, Anayasa'nın hak ve özgürlükleri daraltan içeriği tamamen dönüştürülememiştir. Nitekim bu nedenle, hak ve özgürlükleri önceleyen Anayasa gereksinimi sürmektedir.

Genel sınırlama hükümleri arasında bulunan Anayasanın 15. maddesi ise, hak ve özgürlüklerden sapma anlamına gelmekte ve olağanüstü hallerde hak ve özgürlüklerin durdurulabileceğini öngörmektedir. 15. madde hükmü ile, hak ve özgürlüklerin bir bütün olarak durdurulabilmesine olanak tanınmış, bütün hak ve özgürlüklere siyasal iktidarın müdahale olanağı anayasal düzeyde sağlanmıştır. Bu hükmün gerçek anlamı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin koşut 15. madde hükmü başlığında yer alan “askıya alma”dır.

1982 Anayasasının 15. maddesi'ndeki “ savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir.” hükmünde yer alan “durdurma” terimi özünde farklı bir rejimi barındırmaktadır. Durdurma ya da hakkın sağladığı olanakların kaldırılması, Anayasal güvencelere aykırı en

ağır önlemdir²⁹.

15. maddeden anlaşıldığına göre, olağanüstü hal rejimlerinde, Anayasanın diğer maddelerinde belirtilen hak ve özgürlükler için özgü güvenceler geçerli olmayacaktır. Olağanüstü hal rejimlerinde sadece hak ve özgürlüklerin askıya alınmasını öngören 15. madde uygulanacaktır.

Olağan hallerde 13. madde ile sınırlanabilen hak ve özgürlükler, olağanüstü hallerde 15. madde çerçevesinde ve sınırlandırılmanın ötesinde askıya alınabilecektir. Yani, 1982 Anayasası iç içe geçmiş iki sınırlandırma rejimini içermektedir³⁰. Ancak olağanüstü rejime özgü oluşturulan normların tamamının, 15. madde içeriğinde belirlenen “uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerle aykırı olmaması” ve “ölçülülük ilkesini” ihlal etmemesi şarttır. Ancak, olağanüstü rejim uygulamasının, etkin yargısal denetiminin Anayasa gereğince yapılamaması, güvence kriterlerini anlamsız kılmaktadır.

1982 Anayasasının 15. madde kapsamında getirdiği olağanüstü rejim düzenlemesi, olağanüstü rejime ilişkin diğer maddelerle birlikte, hak ve özgürlükler bakımından adeta bağımsız ve Anayasa çerçevesini aşar nitelikte bir rejim görünümündedir³¹.

---

29 Tekin Akıllıoğlu, “Temel Hakların Durdurulması”, Bahri Savcı’ya Armağan, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları 7, Ankara 1988, s.63, 64.

30 Fazıl Sağlam, “KHK Çıkarma Yetkisinin Sınırları Uygulaması Yaygınlaşmasından Doğabilecek Sorunlar “ Anayasa Yargısı 1, Ankara 1984, s.262.

31 Fazıl Sağlam, “1982 Anayasası’nın Temel Hak ve Özgürlükler Bakımından Getirdiği Sorunlar”, Bahri Savcı’ya Armağan, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayını, Ankara 1988, s.436.

Olağanüstü rejim uygulaması sırasında, hak ve özgürlüklerin askıya alınmasında 15. madde esas alınmaktadır³².

Aslında, 1982 Anayasasının 15. maddesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 15. madde hükmüne koşut içeriktedir. Sözleşme'ye Türkiye'nin taraf oluşu ve niteliği gereği Sözleşme'nin doğrudan uygulanabilir olması, 1982 Anayasasının 15. madde hükmünün, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 15. madde hükmü ve bu hükümle ilgili içtihat doğrultusunda uygulanmasını gerektirdiği³³ halde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin saptadığı üzere, geçmiş uygulamalarında tam tersi gerçekleşmiştir. Yargısal denetimi yapılamayan Anayasa altı düzenlemelerle ve özellikle olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamelerle birlikte ele alındığında, Anayasanın ve hukuk dışı bir rejime açılmıştır. Hukuk dışı uygulamalar nedeniyle ortaya çıkan hak ihlalleri, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin bu yöndeki çok sayıda kararıyla tespit edilmiştir.

---

32 Yılmaz Aliefendioğlu, "Anayasa Yargısı Açısından Olağanüstü Yönetim Usülleri", *Amme İdaresi Dergisi*, C:25, S.2, Haziran 1992, s.30.

33 Mümtaz Soysal, *100 Soruda Anayasanın Anlamı*, 8.Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1990, s.201.

B. 2015 Seçimlerine Kadar Demokratikleşme Yönünde Anayasal Arayışlar

2015’te Türkiye’de, genel seçimler döneminden önceki süreçte yapılan yeni anayasa çalışmalarının içerikleri, hak ve özgürlüklerin önünün açılması yönünde örtüşmekteydi. Anayasal kurumların oluşumu ve çalışma yöntemi konusunda bir takım farklı öneriler bulunmakla birlikte, 1982 Anayasasının ilerisinde, devlet organları bakımından daha demokratik yapıların ve işleyiş biçiminin amaçlandığı söylenebilir. Ancak esas hedef, özgürlükler boyutunda, elden geldiğince geniş bir alanın yaratılmasıydı. Bu sürecin bir kısmı, “çatışma çözümü” süreciyle paralele ilerledi. Bu dönemde, çatışma çözümü sürecinin, bir “toplumsal barış anayasası” ile taçlandırılacağı çözüm yanlısı kişiler tarafından dillendirilmekteydi. Toplantılarda, açık oturumlarda, demokratik anayasa sürecinin, Güney Afrika’daki demokratik anayasa yapımı süreciyle karşılaştırması bile yapılmaktaydı. 2015 genel seçimlerinden sonra, özgürlükçü demokratik anayasa tartışmaları yerini, iktidar partisi öncülüğünde başlatılan “başkanlık rejimi”ne geçiş tartışmalarına bıraktı.

Türkiye’de demokratik anayasa arayışı ve demokratik bir anayasa yönünde çalışmalar 2000’li yılların öncesinde başlamıştır. Anayasayı bütün olarak değiştirme yönündeki ilk öneri metni 1993 yılında ortaya çıkmıştır. 1993 yılının başlarında TBMM’de temsil edilen siyasal partiler, Anayasa değişikliği için teklifler hazırlamışlardır. Bu doğrultuda, geniş çaplı yapılması düşünülen Anayasa değişiklikleri, 1995 Anayasa değişiklikleri olarak ortaya çıkmıştır. Bu değişiklikler

kapsamlı olsa da, o günkü siyasal atmosferin de etkisiyle, beklenenin çok altında kaldı.

2001 Anayasa değişiklikleri çalışmaları sırasında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi temel referans iken, Avrupa Birliği çerçevesindeki belgeler de önemli ölçülerde dikkate alınmıştır. Kopenhag Kriterleri, Katılım Ortaklığı Belgesi, Ulusal Program 2001 Anayasa değişiklikleri içeriğine kaynaklık etmişlerdir³⁴. Değişikliklerle, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hükümlerine koşutluk sağlanması amaçlanmıştır.

Hak ve özgürlüklerin önünün açılması yönündeki değişikliklerden en geniş olanı 2001 Anayasa değişikliklerinden sonraki dönemde, Anayasanın tümünden değiştirilmesi yönünde tartışmalar ve çalışmalar hız kazanmıştır. Bu doğrultuda örneğin; Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), 2000 yılında, Türkiye Barolar Birliği 2001 yılında, Hükümetin çağrısı ile Bilim Kurulu 2007 yılında, Anayasa önerileri taslaklarını oluşturmuşlardır. Yeni bir anayasa gereksinime önemle işaret eden çalışmalardan biri de Mart 2011'de kamuoyuyla paylaşılan TUSİAD raporu olmuştur.

Beş boyut açısından tartışmayı içeren bu çalışma, Türkiye'de çeşitli çevrelerden farklı reaksiyonlarla karşılandı. Bununla birlikte, Türkiye için uç sayılabilecek görüşleri de tartışmaya açması bakımından son derece önemli anayasa çalışması olarak tartışmalar bütünü içinde önemli yerini aldı. Bu çalışmayı TESEV tarafından

---

34 İbrahim Ö. Kaboğlu, "2001 Anayasa Değişiklikleri: Ulusal-Üstü Etkiden Ulusal Tepkiye", Anayasa Yargısı 19, Antalya 2002, s.107.

yapılan yeni anayasa çalışması izledi. Stratejik Düşünce Enstitüsü, Mayıs 2011 tarihli “İnsan Onuruna Dayanan Yeni Anayasa” başlıklı çalışmasını yayınladı. 2012 yılında Anayasa Hukuku Araştırmaları Derneği tarafından hazırlanan kapsamlı bir yeni anayasa çalışma raporu Meclis Anayasa Uzlaşma Komisyonu’na sunuldu.

Anayasa hazırlığında yöntem konusunda farklı bir takım öneriler geliştirilmiştir. Yeni anayasa için yöntem önerileri kapsamında; %10 barajın geçerli olduğu seçim sistemiyle ve aslında eksik temsil ile oluşan Parlamentoyla, toplumun bütün bireylerinin kendilerine ait görebilecekleri yeni bir anayasayı hazırlama olanağının zayıf olduğu düşüncesi öne çıkmaktaydı. Yeni bir anayasanın geniş bir katılım sağlamadan hazırlanması demek, iktidardaki siyasal partinin, hatta iktidardaki parti liderinin anayasasının oluşturulması demek olacaktı. Geniş katılımın olmadığı bir hazırlık süreci ile ortaya çıkarılan anayasa için demokratik anlamda toplumsal sözleşme metni demek olanağı olmayacaktı. Bu görüş doğrultusunda, yeni anayasa için hazırlık yöntemi, en az içerik kadar önemli görülmekteydi. Öncelikle yeni bir anayasa yapımında uzlaşmanın en üst düzeyde sağlanması ve anayasanın toplumsal sözleşme anlamını kazanabilmesi için demokratik-katılımcı bir yöntemin belirlenmesi isteniyordu. Bu yönde çeşitli yöntem önerileri formüle edildi. Örneğin; 2009’da yayınlanan ve yeni anayasanın içermesi gereken ilkeleri belirleyen “Özgürlükçü-Eşitlikçi-Demokratik ve Sosyal

Yeni Bir Anayasa İçin Temel İlkeler” başlıklı raporda bir kurucu meclis önerilmekteydi³⁵. Aynı doğrultuda farklı çevrelerden de raporlar ortaya çıkmıştı³⁶.

Yeni anayasa çalışmaları sırasında, özgürlüklerin kullanımı önünde engel yasal düzenlemelerin ortadan kaldırılması, yönetime ilişkin diğer bir boyutu oluşturmaktaydı. Başta ifade ve örgütlenme özgürlüğü olmak üzere, yeni anayasa konusunda özgür tartışma ortamını da engelleyen bir dizi yasanın değiştirilmesi, dönüştürülmesi zorunlu gözükmekteydi. Siyasi Partiler ve Seçim Kanunu öncelikle değiştirilmesi gereken yasalar arasında sayılmaktaydı.

Demokratik yeni bir anayasa için yöntem belirlerken, anayasa hazırlık sürecinde toplumsal ve siyasal benzeşmeleri olan farklı ülke deneyimlerinden yararlanılması gereği de hatırlatılmaktaydı. Bu anlamda, yeni bir anayasa ile toplumsal barışa dönük bir başlangıç oluşturmak hedeflenirken, bir yandan da yeni anayasa tartışmalarının barışçıl bir ortamda yapılmasının önlemlerinin alınması zorunluluğu ile demokratik bir anayasanın, ancak demokratik bir ortamda ve demokratik araçlarla oluşturulabileceği hatırlatılmaktaydı.

İçerik itibarıyla, yeni bir anayasa kapsamında, toplumsal barış hedefiyle öne çıkan beklentilerden biri, aynı zamanda bir siyasal çatışma konusu olan etnik temelli vatandaşlık tanımından arınmak

---

35 Özgürlükçü-Eşitlikçi-Demokratik ve Sosyal Yeni Bir Anayasa İçin Temel İlkeler, DİSK Yayınları, İstanbul 2009, s.97, 98.

36 Yeni Anayasanın Beş Temel Boyutu, TÜSİAD, Mart 2011.

olmuştur. Bu konuda, 2007'de Hükümetin istemiyle hazırlanmış olan yeni Anayasa taslağında vatandaşlık tanımı alternatifli olarak yer almıştır. Maddenin kenar başlığı “Türk vatandaşlığı ” yerine “vatandaşlık” şeklinde önerilmiştir³⁷. Anayasa Uzmanlar Kurulu tarafından hazırlanan ve Yeni Bir Anayasa İçin Temel İlkeler Raporunda vatandaşlık konusu “Anayasal yurttaşlık” olarak ifade edilmiş ve içeriği belirlenmiştir. Buna göre; “*Anayasal yurttaşlık tanınmalıdır*: Anayasanın tüm bireylerce sahiplenilmesini sağlama ereğiyle, herhangi bir etnik aidiyeti referans almaksızın, yurttaşlık hakkı tanınmalıdır. Böylece, Anayasa'nın sadece toplumsal sözleşme metni olarak değil, aynı zamanda “ortak kimlik belgesi” olarak algılanması, anayasal yurtseverlik bilincinin gelişimini de besleyebilir. Siyasal haklar bakımından, “*Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlığı*”, kapsayıcı ve farklılıklara olanak tanıyıcı kimlik olarak tasarlanmalıdır...”³⁸. Türkiye Sanayici İş Adamları Derneği'nin (TÜSİAD), 2011 tarihli anayasa çalışmasında, vatandaşlığın anayasada bir hak olarak belirlenmesine ve etnik vurguya dayalı bir vatandaşlık tanımının anayasada yer alamayacağı belirlenmiştir. Bu çalışmada vatandaşlık konusu, kimlik başlığı altında ve devamında kültürel hakların da tartışıldığı bir biçimde yer almıştır³⁹.

Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV), 2011 tarihli “Türkiye'nin Yeni Anayasasına Doğru” adlı raporunda, vatandaşlıkla ilgili olarak, “...Her şeyden önce, anayasa hiçbir şekilde etnik

---

37 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Önerisi, Legal Hukuk Dergisi, Yıl:5, Sayı:58, Ekim 2007, s.3208.

38 Özgürlükçü-Eşitlikçi-Demokratik ve Sosyal Yeni Bir Anayasa İçin Temel İlkeler, ..., s.41.

39 Yeni Anayasanın Beş Temel Boyutu, TÜSİAD, Mart 2011, s.27.

kimliklere referans yapmamalı, ancak tüm kültürel farklılıklara ve hayat tarzlarına saygıyı temel ilke olarak belirlemelidir” denmektedir⁴⁰. Stratejik Düşünce Enstitüsünün 2011 tarihli yeni anayasa konulu raporunda da, vatandaşlığın dünya anayasalarındaki genel eğilime uygun olarak etnik kökenden arındırılmış, hukuksal bağı esas alan bir tanıma kavuşturulması gereği vurgulanmıştır⁴¹.

Yeni anayasa arayışları kapsamında, merkezi yönetimin daraltılarak yerelin öne çıkarılması bağlamında, demokratik olmayan merkezi yapılar yerine yerel-bölgesel yönetimlerin geliştirilmesi önerisi, geniş tartışma zemini bulmuştur. Yine bu kapsamda her düzeyde yönetim örgütlenmesi ve işleyişinde tam bir şeffaflığın sağlanması için gerekli koşulların oluşturulması, bu yönlü hukuksal düzenlemelerin başta anayasa olmak üzere “yeni” olarak oluşturulması zorunlu unsurlardan biri olarak öne çıkmıştır.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) 2000 yılı önerisinde “bölge idaresi”ne yer verilmiştir. Birden fazla ilden oluşan bölge idareleri, ekonomik ve coğrafi kriterler dikkate alınarak belirlenecektir. Avrupa Birliği sürecinde bunun bir zorunluluk olduğu vurgulanmaktadır. Yerel yönetim düzeyinde farklı birimler geliştirme yönünde bir diğer örnek çalışma TÜSİAD 2006 raporudur.

---

40 Türkiye'nin Yeni Anayasasına Doğru, TESEV, Nisan 2011, s.13.

41 Vesayetsiz ve Tam Demokratik Bir Türkiye İçin İnsan Onuruna Dayanan Yeni Anayasa, Stratejik Düşünce Enstitüsü Raporu, Ankara Mayıs 2011, s.44,45.

Bu raporda yerel yönetim bazında, anakent, alt bölge ve bölge ölçütünde düzenlemelere yer verilmiştir⁴². Türkiye Barolar Birliği 2001 Anayasa taslağında “yerel yönetimler; bölge, il, belde veya köy halkının ortak yerel gereksinimlerini karşılayan ve genel karar organları halk tarafından seçilen kamu tüzel kişileridir” şeklindeki düzenleme ile bölge yönetimlerini önermiş, bu öneriyi madde gerekçesinde genişçe açıklamıştır⁴³. 2009 tarihli Anayasa Uzmanlar Kurulu'nun raporunda da yerel yönetim birimi olarak bölge yönetimlerine yer verilmiştir. Önerilen bu yönetim birimi ile belirlenen ilkeler ve amaçlanan yarar raporda genişçe açıklanmıştır. Bu raporda; “Bölge yönetimi, devletin ülkesel ve siyasal bütünlüğü ilkesi ve yerel birimlerin yetkilerine saygı çerçevesinde, yalnızca bölgenin iktisadi, sosyal ve kültürel gelişimine ivme kazandırmak amacıyla oluşturulan, demokratik bir adem-i merkeziyet birimidir...” şeklindeki belirlemelere yer verilmiştir⁴⁴. TÜSİAD'ın 2011 raporunda da bölge yönetimleri öngörülmüştür. Bölgelerin kendi gelir kaynaklarını üretmesi bakımından vergiler konusunda yetkilendirmeden söz edilmiştir. Merkeze ait birçok yetkinin de yine yerel yönetimlere bırakılması gereği ileri sürülmektedir.

---

42 Sultan Tahmazoğlu Üzeltürk, “Anayasa Önerilerinde Yasama Yürütme İlişkileri-Ayrışmalar ve Ortak Noktalar”, Anayasa Kurultayı, Prof. Dr. Yılmaz Aliefendioğlu'na Armağan, Ankara Barosu İnsan Hakları Merkezi, Ankara Barosu Yayınları, Ankara 2010, s.81,82.

43 Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi, II. Basım, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2001, s.79,80.

44 Özgürlükçü-Eşitlikçi-Demokratik ve Sosyal Yeni Bir Anayasa İçin Temel İlkeler, ..., s.69.

Bu bakımlardan yerel yönetimleri güçlü kılan uluslararası sözleşmelerin çekincesiz ve tam olarak yaşama geçirilmesi gerekmektedir. TÜSİAD raporunda dikkati çeken önemli bir nokta, yerel yönetimlerin yetkilendirilmesinin, kimlik konusu ve bölgesel temsille, adil temsil ve siyasal katılım yolları ile birlikte ele alınmış olmasıdır⁴⁵. TESEV 2011 yeni anayasaya ilişkin raporunda, yerel yönetimlerin özerkliklerinin sağlanmasının aynı zamanda kimlik ve kültürel haklar bakımından da sorun çözücü olacağı vurgulanmaktadır. “Tamamen demokratik temsil yoluyla oluşturulması gereken yerel yönetim birimleri yerel ihtiyaçların takdiri ve bunların karşılanma yollarını belirleme konusunda karar yetkisine sahip olmalı ve giderlerini karşılamak üzere -merkezi bütçeden alacakları daha adil pay yanında- kısmen vergi de koyabilmelidirler. Yerel demokratik yönetim birimlerinin karar yetkisinin bayındırlık, tarım, sağlık ve kısmen kolluk ve eğitim hizmetlerini de kapsamı gerekir. Tersinden belirtmek gerekirse, adalet ve savunma hizmetleri ile ulusal nitelikteki kolluk hizmetinin sunumu merkezi idarenin yetkisinde kalmalı, eğitim ise ulusal düzeydeki eğitimi ikame etmeyecek ancak bölgesel ihtiyaçların gerekliliklerini de gözeterek şekilde esnek bir yapıya kavuşturulmalıdır” şeklindeki öngörülerle yerel yönetimler için geniş bir özerklikten yana bir eğilim geliştirilmiştir⁴⁶.

---

45 Yeni Anayasanın Beş Temel Boyutu, s.28.

46 Türkiye'nin Yeni Anayasasına Doğru, s.31,32.

Anayasanın yeni kurallar ve kurumları içermesi zorunluluğu, nelerin Anayasa içeriği bakımından yeni olacağını da ilkesel bazda ortaya çıkarmıştı. Ortaya çıkan ilkeler bakımından, Anayasanın yenilikleri olacak konular üzerinde uzlaşma zorlukları yaşandı. Üzerinde uzlaşma zorluğu olan konuların başında, “yurttaşlık, ve yönetimde merkez-çevre ilişkisi” gelmekteydi. Bu nedenle, anayasa çalışmalarında belirtilen konularda formüllerin geliştirilmesini zorunlu kılmıştı⁴⁷.

Yeni anayasa arayışında aranan, gerçek anlamıyla özgürlük, eşitlik, demokrasi, barış, hukuk devletidir. Bu amaçla, “Yeni Anayasa” başlığı altında hazırlanan hemen her taslak, rapor ve görüşün başlığına özgürlükçü, demokratik, eşitlikçi türünden nitelermeler eklenmişti. Toplumsal barışın sağlanması, yeni bir anayasadan beklentilerden başlıcasıydı. Yıllardır süregelen anayasa çalışmaları, yeni anayasaya yönelik beklentileri ve içerikle ilgili temel ilkeleri netleştirdi. Bu ilkeler aynı zamanda evrensel düzeyde demokratik anayasa ilkelerine karşılık gelmektedir. Bu doğrultuda, anayasal birikim anlamında Türkiye için demokratik bir anayasadan ortak beklentiler şu şekilde sıralanabilir: Demokratik bir anayasa ile öncelikle, anayasa karşısında eşit vatandaşlık temelinde, toplumun tüm kesimlerini kapsamalı, toplumsal ve siyasal çoğulculuk korunmalıdır. Hak ve özgürlükler, evrensel ölçekte geliştirilen ilkeler temelinde belirlenerek güvence altına alınmalıdır. Hukukun üstünlüğünün, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığının

---

47 İbrahim Kaboğlu, “Anayasa Kurultayı. Anlamı ve Amacı”, Anayasa Kurultayı, Prof. Dr. Yılmaz Aliefendioğlu'na Armağan, Ankara Barosu İnsan Hakları Merkezi, Ankara Barosu Yayınları, Ankara 2010, s.15.

gerçekleştirilmesinin önlemleri alınmalıdır. Siyasal iktidar yetki paylaşımı yoluyla dengelenmeli, demokrasinin tanımı olan “sınırlı iktidar” ilkesiyle, demokratik işleyiş sağlanmalıdır. Merkezde toplanan yetkiler, yerinden yönetimle paylaşılmalı, yönetimde şeffaflık ilkesi yaşama geçirilmelidir⁴⁸.

Yeni bir anayasa için yönteme ve içeriğe ilişkin olarak, çeşitli sivil örgütlerin dahil olduğu tartışmalar sürerken; 2011 yılında TBMM’de, yeni anayasa hazırlığı için oluşturulan “Anayasa Uzlaşma Komisyonu”na Parlamentodaki tüm partiler üçer üyeyle katıldılar ve Meclis bünyesinde yeni anayasa hazırlığı başladı. Ancak, yeni anayasa için esasî teşkil edecek konularda uzlaşî sağlanamadı. Toplumsal barışı hedefleyen, ayrımcılığı, “ötekileştirmeyi” önleyecek; mevcut Anayasa’nın ruhunu tersine çevirecek nitelikte yeni bir anayasa yerine, yürürlükteki Anayasanın revize edilmesi yöntemi kullanıldı, üzerinde çok fazla tartışma olmayan 60 maddesi üzerinde anlaşma sağlandı. Bütünsel anlamıyla yeni anayasa çalışması başarısızlığa uğradı ve tamamlanamadı. 10 Şubat 2016’da son bir çabıyla yeni anayasa için bir araya gelen⁴⁹ Meclisteki partilerin üyeleri, sadece iki toplantı sonrasında, 17 Şubat 2016’da, özellikle “başkanlık rejimi” konusundaki ihtilaf nedeniyle, bu çalışmalarını sonlandırdılar⁵⁰.

---

48 Sevtap Yokuş, “yeni Anayasa Arayışında İçerikle İlgili Öncelikler Nelerdir?”, Türkiye’nin Anayasa Gündemi, Derleyen: İbrahim Ö. Kaboğlu, Anayasa Hukuku Araştırmaları Derneği, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 240,241.

49 https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/mutabakat_kom/anayasa_mutabakat_komisyonu_10022016.pdf

50 <http://t24.com.tr/haber/tbmm-baskani-avara-kasnak-dedi-anayasa-uzlasma-komisyonu-dagildi-iste-o-tutanaga-yansiyen-konusmalar,328554>

III. DEMOKRATİKLEŞME ARAYIŞINDAN OTORİTERLİĞE DÖNÜŞ

Özgürlükçü-demokratik anayasa arayışları ve bu doğrultudaki Anayasa'daki kısmi değişiklikler, Anayasa'nın otoriter yüzünü nisbeten törpülemişti. Siyasal sürecin 2016'da getirdiği olağanüstü rejimle, Anayasa'nın otoriter yüzü tekrar belirgin hale geldi. Tam da bu dönemde "güçlü devlet" vurgusuyla yapılan Anayasa değişiklikleri; siyasi iktidarın, özgürlükçü anayasa yerine, Anayasa'nın elverdiği otoriter özelliklerin pekiştirilmesi tercihinin yansıması oldu.

A. 2017 Anayasa Değişiklikleri: Cumhurbaşkanlığı Rejimi

2017 Anayasa değişikliklerine kadar, özgürlüklerin önünü açacak olan, iktidarı, özgürlükler lehine sınırlayan ve demokratik yöntemlerle dengelemeyi içeren yeni bir anayasa arayışı sürdü. 2017 Anayasa değişikliklerinde demokratik özgürlükçü anayasa hedefi terk edildi, bunun yerine özgürlükler aleyhine otoritenin derinleştirilmesi ile denge, denetim mekanizmaları ortadan kaldırılarak, siyasi iktidarın tek merkezde toplanması yoluna gidildi. Böylece, 12 Eylül 1980 Darbesinin kurduğu, özgürlükler karşısında otoriter yönetimi tercih eden, devleti merkez alan, birey özgürlüklerini gerileten düzene geri dönüldü.

21.7.2016 tarihinden itibaren tüm Türkiye'de olağanüstü rejim uygulanmaktadır. Tüm ülkede olağanüstü rejim uygulamasının uzatılması, Anayasal düzen açısından demokratik yönetime ilişkin her şeye rağmen saklı tutulan umutları büyük oranda tüketen bir

etki yarattı. Özgürlükler alanını ortada kaldıran olağanüstü rejim uygulaması, bir kez daha Anayasa'nın otoriter yüzünü belirgin kıldı⁵¹. Hükümet sisteminde değişiklik adı altında yapılan Anayasa değişiklikleri tam da bu süreçte yapıldı. Olağanüstü yönetim nedeniyle demokratik ilkeler ve özgürlükler alanında geriye gidiş yaşanırken, demokratik anayasa beklentisi ortadan kalkmışken ve olağanüstü hal yürürlükteyken yapılan Anayasa değişiklikleri, demokratik meşruiyet açısından daha hazırlık aşamasında sorun yarattı. Anayasa değişiklikleri üzerinde aleni bir çalışma süreci izlenmedi. Kimler tarafından ve nasıl hazırlandığı bilinmeyen Anayasa değişikliği kanunu halkoyuna sunuldu. Halkoyu sırasında, mühürsüz oyların sayımı üzerinden, seçimlerin dürüstlüğü tartışmaları sürdü. Anamuhalefet Partisi, mühürsüz oyların iptali talebiyle Yüksek Seçim Kurulu'na başvuruda bulundu. Yüksek Seçim Kurulu'nun kararı, mühürsüz oyların da geçerli kabul edileceği yönünde oldu.

Olağanüstü rejim koşullarında yapılan Anayasa değişikliği çalışmaları demokratik anayasacılık fikrinden tamamen uzaklaşmışlığının göstergesidir. Başta, ifade ve örgütlenme özgürlüğü olmak üzere, katılımcılığı sağlayacak tüm özgürlüklerin askıda olduğu olağanüstü rejimde yapılan bir anayasa değişikliğinin hazırlık sürecinin demokratik olmadığı açıktır.

---

51 Sevtap Yokuş, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Türkiye'de Olağanüstü Hal Rejimi Pratiği ve Anayasa Şikayetine Etkisi, Seçkin Yayınları, Ankara 2017, Önsözden.

1982 Anayasası, istikrar arayışı nedeniyle ve neredeyse otoriteyi kutsama anlayışını yansıtır şekilde, yürütme erkini oldukça güçlendiren, diğer erkler arasında ön plana çıkaran bir Anayasa olmuştur. Anayasa'nın otoriteyi ağırlaştıran yanı, yürütme erkine sağladığı aşırı güçle ve somut olarak Cumhurbaşkanıya tanınan yetkilerle ortaya çıkmaktadır. Bu güç, olağanüstü dönemde katlamalı olarak kendisini göstermektedir⁵². 2017 Anayasa değişiklikleri, Anayasa'nın Cumhurbaşkanıya somutlaşan yürütmeye tanıdığı gücü ve olağanüstü dönemde Cumhurbaşkanıya tanınan olağanüstü gücü sürekli hale getirerek, Anayasa'nın 12 Eylül zemininde sağladığı otoritenin ağırlığını, pekiştiren düzenlemeleri içermektedir. Anayasa değişiklikleri ile esas olarak, zaten zayıf erkler dengesi ve denetim sistemine en kırılgan şekil verilmektedir. 2017 Anayasa değişiklikleri⁵³ esas olarak, Cumhurbaşkanıya, mevcut oldukça geniş yetkilerinin ötesinde, yürütmeyi tek başına elinde tuttuğu, yasama ve yargıya da nüfuz etmesinin tüm önlemlerinin alındığı bir içeriğe yönelmiştir. Olağanüstü rejimin sağladığı Cumhurbaşkanı yetkilerini sürekli hale getirme temelinde, içeriği de demokratiklikten yoksun Anayasa değişikliklerinin, 1982 Anayasası'nın otoriter yanını derinleştireceği ve özellikle yargı bağımsızlığı konusundaki sorunlarla birlikte uygulamada demokrasiden uzaklaşma yönünde çok daha büyük sıkıntılara neden olacağı kuşkusuzdur.

---

52 Sevtap Yokuş "1982 Anayasası'nda Yürütme Erkinin Ağırlığı", Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Ayferi Göze'ye Armağan), Maltepe Üniversitesi Yayınları, 2004/1-2, İstanbul, s.239-255.

53 6771 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" Kabul Tarihi: 1.01.2017, R.G: 11 Şubat 2017, Sayı: 29976.

Hükümet sisteminde değişikliğe gidildiği gerekçesiyle hazırlanan Anayasa değişiklikleri, “Cumhurbaşkanlığı sistemi” getiren değişiklikler olarak anılmaktadır. Ancak, Anayasa Hukuku literatüründe “cumhurbaşkanlığı sistemi” türünde bir sistem bulunmamaktadır. Başlangıçta “Türk tipi başkanlık rejimi” şeklinde adlandırmalar da oldu. Ancak, Anayasa değişiklikleri ile ortaya çıkacak hükümet sisteminin “başkanlık rejimi” ile bir benzerliği bulunmamaktadır. Başkanlık rejiminin temelinde varolan katı erkler ayrığı, Anayasa değişiklikleri ile gerçekleşmeyecektir. Erkler arası denge ve denetim mekanizmaları ise tamamen devre dışı kalmaktadır. Cumhurbaşkanının, seçimleri yenileme, Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanları atama, üst düzey kamu yöneticilerini atama, Hakimler ve Savcılar Kuruluna üye atamaları gibi yetkileri, herhangi bir denetime bağlı olmayan sınırsız, şartsız yetkililerdir⁵⁴.

Seçimlerin yenilenmesi konusunda Parlamento fiilen yetkisiz hale gelmektedir. Çünkü, Parlamento'nun seçimleri yenilemesi konusunda öngörülen çoğunluğu (üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu) sağlamak, özellikle yasama çoğunluğunun Cumhurbaşkanının kontrolü altında olduğu yüksek olasılığı da hesaba katıldığında fiilen olanaksızdır. Oysa, Cumhurbaşkanına verilen seçimleri yenileme yetkisi konusunda ne süre ne de gerekçe şartı getirilmiştir. Cumhurbaşkanı, seçimleri yenileme yetkisini istediği sıklıkta ve zamanda kullanabilecektir⁵⁵.

---

54 Kemal Gözler, *Elveda Anayasa*, Ekin Yayınevi, Bursa 2017, s.21.

55 Ece Göztepe, “Cumhurbaşkanlığı Sistemine Geçiş ve Anayasa Değişikliği”, *Güncel Hukuk Dergisi*, Mart 2017, s.49.

Partili Cumhurbaşkanlığı yoluyla, Cumhurbaşkanını, partiler üstü konumundan tamamen uzaklaştırılmış, günlük siyaseti belirleyici konuma getirilmiştir. Aynı zamanda yapılacak olan Cumhurbaşkanlığı ve Parlamento seçimlerinde, Cumhurbaşkanı ekseninde oluşacak yarış nedeniyle, Parlamento seçimleri gölgede kalacak, halkın seçimlerdeki tercihi de liderler bazında daralmış olacaktır⁵⁶.

Cumhurbaşkanının yasama çoğunluğunu elinde tutmasını sağlayan anayasal bir temel oluşturulmuştur. Cumhurbaşkanlığı seçimleri ile parlamento seçimlerinin birlikte yapılması yönündeki değişiklikle, seçmen çoğunluğunun, Cumhurbaşkanına bağlı partiye eğilimini güçlendirecektir. Yine bu Anayasa değişiklikleri ile “Cumhurbaşkanının partili olabileceği” yani partisinin başında olabileceği de belirlendiğine göre, seçilen Cumhurbaşkanının, liderliğini yaptığı partinin de, parlamentoda çoğunluğa sahip olması kaçınılmaz sonuç olacaktır. Partili Cumhurbaşkanına bağlı Parlamento çoğunluğu demek, Türkiye’de seçim sistemi ve Siyasi Partiler Kanunu ile birlikte düşünüldüğünde, yasamayı ele geçirmiş olan Cumhurbaşkanı demektir.

2017 Anayasa değişiklikleri ile yasamanın asliliği ilkesi Cumhurbaşkanı lehine zayıflatılmıştır. Cumhurbaşkanının kararname çıkarma yetkisi neredeyse genel düzenleyici ilke düzeyine yükseltilmiştir⁵⁷.

---

56 Demirhan Burak Çelik, Burcu Alkış, Atagün Mert Kejanlıoğlu, “Türk Tipi Başkanlık Sistemi”, Güncel Hukuk Dergisi, Mart 2017, s.54.

57 Ece Göztepe, “Cumhurbaşkanlığı Sistemine Geçiş ve Anayasa Değişikliği”, ..., s.49.

Cumhurbaşkanlığı kararnamesi için Parlamento tarafından buna olanak sağlayacak bir yetki kanununa ihtiyaç bulunmamaktadır. Bu kararnamelerin oluşturulduktan sonra Parlamentoya sunumu da Anayasa değişiklileri incelendiğinde zorunlu gözükmemektedir. Cumhurbaşkanı kararnamesiyle düzenlenecek alanlar oldukça geniş tutulmuştur. Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması kanunla düzenlenmesi gereken konular iken, Anayasa Değişikliği Kanunuyla bu konuların Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenleneceği hüküm altına alınmıştır. Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenebilecek benzer kategoriler ise torba maddelerde karmaşık bir tarzda hüküm altına alınmış, oldukça geniş düzenleme alanları yaratılmıştır. Kanunla düzenlenen Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri konuları, değişiklikle Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenebilecektir.

Yasamanın yürütmeyi denetim yolları büyük oranda ortadan kaldırılmıştır. Yürütmenin izlediği politikaların yasama tarafından siyasal denetiminin ve kamuoyunun dikkatini çekmenin en başta gelen yolu olan⁵⁸ “gensoru” ve “sözlü soru” mekanizması ortadan kaldırılmıştır. Cumhurbaşkanının, Cumhurbaşkanı yardımcılarının ya da bakanların “cezai sorumluluğu” için ise, bu yolun yasama yoluyla kullanılması için öngörülen Meclis çoğunlukları dikkate alındığında imkansız varacak derecede güçleştirilmiştir.

---

58 Süheyl Batum, “Demokrasi Dışı Bir Anayasa Değişikliği”, Güncel Hukuk Dergisi, Mart 2017, s.38.

Buna göre, Meclis soruşturması açılabilmesi için, üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu, Yüce Divan'a sevk kararı için ise, üye tam sayısının üçte ikisinin oyu gereklidir.

Meclisin, yürütmeye karşı elindeki bir diğer önemli denetim aracı olan bütçe yetkisi de etkililiğini yitirmiştir. Meclisin Bütçe Kanunu konusundaki yetkilerinde kısıtlamaya gidilmiştir. Cumhurbaşkanı tarafından sunulacak Bütçe Kanunu Teklifi Parlamento tarafından süresinde görüşülüp yürürlüğe konulamaması halinde bir önceki yılın bütçesi yeniden değerlendirilme oranına göre artırılarak uygulanacaktır. Böylece, yürütme organının bütçesiz kalmayacağı için, yasama da, bütçeyi yürütme organına karşı bir fren ve denetim aracı olarak kullanamayacak, Cumhurbaşkanı karşısında bütçe konusunda etkisi kalmayacaktır.

Cumhurbaşkanına, Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları ve üst düzey bürokratları tek başına atama yetkisi tanınmaktadır. Cumhurbaşkanının, bir milletvekilini, bakan ya da Cumhurbaşkanı yardımcısı olarak ataması halinde, atanan kişinin milletvekilliği sona erecek ve herhangi bir şekilde Cumhurbaşkanlığı yardımcılığı ya da bakanlık görevi sona erdiğinde, tekrar milletvekilliği görevine dönemeyecektir. Bu durum, tekrar milletvekilliği görevine dönemeyecek olan, Cumhurbaşkanı yardımcısı ya da bakan olan kişi üzerinde Cumhurbaşkanının hakimiyetini artırıcı bir sonuç yaratabilecektir⁵⁹.

---

59 Korkut Kanadoğlu-Ahmet Mert Duygun, “6771 Sayılı Anayasa Değişikliği Hakkında Kanun'a İlişkin Değerlendirmeler”, Güncel Hukuk Dergisi, Mart 2017, s.60.

2017 Anayasa değişiklikleri, 1982 Anayasası'nın yürürlüğe girmesinden bu yana, toplumsal tabanının da talep ettiği, seçim dönemlerinde siyasal partilerce vaat edilen özgürlükçü demokratik anayasa arayışını sonlandırmıştır⁶⁰.

Anayasa değişiklikleri hükümet sistemi bakımından bilinen anlamda demokratik hükümet sistemlerinden herhangi birine yönelmemiş ve demokratik hükümet sistemlerinden birine benzememiştir. Anayasa değişiklikleriyle ortaya çıkan hükümet biçimi, erklerin katı bir şekilde ayrıldığı, hem oluşum hem de işleyişte keskin ayrılıkların olduğu başkanlık rejimine de; denge ve denetim mekanizmalarıyla çalışan ve yürütme üzerinde yasamanın etkin denetiminin olduğu parlamenter rejime de uymamaktadır. Anayasa değişiklikleriyle Cumhurbaşkanı, fiilen yasamayı belirleme, yasama fonksiyonunu paylaşma ve istediğinde yasamayı yenileme olanaklarına sahiptir. Yürütmeyi tek başına belirlemekte, bürokratik atamaları tek başına yapabilmektedir. Hükümet sistemi değişikliğinin ötesinde, 2017 Anayasa değişiklikleri esas olarak Cumhurbaşkanını süper yetkilerle donatan bir dizi düzenlemeyi içermektedir. Yasama, yürütme ve yargı organları üzerinde siyasal liderin edindiği yetkilerle gücü son derece artmıştır. Böylece, yıllarca demokratik özgürlükçü bir anayasa arayışından sonra, anayasa değişiklikleri yoluyla, otoriteyi daha da güçlendiren bir anayasaya varılmıştır.

---

60 Sevtap Yokuş, "Özgürlükçü Demokratik Anayasa Arayışının Sonu", Güncel Hukuk Dergisi, Mart 2017, s. 40, 41.

B. Türkiye'de Demokratik Anayasal Düzenin Ön Şartı Olarak Çatışmasızlık

12 Eylül Askeri Darbesi, esas olarak siyasetten uzak bir toplum yapısını hedefledi. Darbe, demokratik siyaseti bitirme amaçlıydı ve amaç gerçekleşti. Üstelik geçici bir süre için değil, toplumun siyasetin dışında kalması için bütün önlemler kalıcı bir şekilde alındı. Bunun karşısında otoriter yönetim ve tek merkezden güçlü iktidar için de tüm olanaklar sağlandı. Türkiye'nin bugünkü koşullarının temelleri o dönemde atıldı. Türkiye yıllardır dönem dönem çatışmaların seviyesine paralel olarak demokrasiden uzaklaşabilmekte, otoriter yönetim anlayışını belirgin kılabilmiştir. Toplumsal altyapıda ise, bu durum alışılmış bir hal almıştır. Demokrasiye dönük toplumsal muhalefet, son derece zayıf olduğu için, zaman zaman karşılaşılan demokrasiden sapmaları önleme potansiyelinin çok altında kalmaktadır⁶¹. Demokratik siyasetten uzak oluş ve kolayca otoriter yönetime evrilmek, 12 Eylül Döneminin belirlediği siyasal hedeflerin ve bu doğrultuda oluşturulan anayasal düzenin sonucudur.

Türkiye'de 12 Eylül Askeri Darbesini izleyen olağanüstü rejim dönemi, uzun yıllara yayıldı ve güvenliği esas aldı. Bu rejimin uygulandığı bölgede çatışmalar derinleştikçe hukukilik kayboldu. Çünkü olağanüstü rejim, ölçsüz, uzun zamana yayılan ve denetlenemeyen bir alan yarattı.

---

61 Türkiye'de, toplumsal muhalefetin son derece zayıf olmasının Anayasal ve yasal nedenleri, ayrı bir tartışma konusunu oluşturmaktadır.

Hukuk kayboldukça çatışmalar derinleşti. En temel hukuk ilkelerinin uygulanmadığı alanda, demokratik değerlerin kalması beklenemezdi. Bugünlere sarkan sorunların temelleri büyük oranda o günlerde atıldı. Ortaya çıkan yoğun insan hakları ihlalleri, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarıyla saptanmış ve onaylanmış oldu. Bu yöndeki kararların sayısal oranları, Türkiye'yi insan haklarını yoğun ihlal eden ülke konumuna soktu.

2000'li yılların başında demokratik siyasetin ve giderek demokratik bilincin gelişeceği yönünde umutlar doğmuştu. Başta anayasal değişim ve dönüşüm olmak üzere bir dizi aynı zamanda Avrupa Birliği uyum süreci başlıklı açılım, demokrasi beklentisi içinde olanlar bakımından bahar havası yarattı. Demokrasi ve hukuk alanlarındaki sorunlar, 2000'li yılların başında, Avrupa Birliği'nin dayattığı siyasal kriterlerin yerine getirilmesi yoluyla aşılacak istense de, toplumsal ve siyasal yapıdaki barış temelli kalıcı dönüşüm gerçekleşmediği için, Batı demokrasilerinin ilkelerine yönelen tüm değişim ve dönüşüm çabaları, güncel gelişmelerden de anlaşıldığı üzere sonuçsuz kaldı. Türkiye'de, aynı zamanda sosyolojik değerlendirmeleri de gerekli kılan, demokratik kültürün zayıflığını da kapsayan demokrasiye ilişkin kırılğan yapı, güçlü bir demokratik dönüşümü engelleyen temel nedendir. Bununla birlikte, içine girilen çatışma ortamı, olası demokratikleşme çabalarını da önlemektedir⁶².

---

62 Sevtap Yokuş, Türkiye'de Çatışma Çözümünde Anayasal Arayışlar, Seçkin Yayınları, Ankara 2013, s.251.

Demokrasinin gelişimini ve hukuk devleti ilkesinin uygulanmasını sağlamak yönünde atılması gereken ilk adım, çatışmazlık ortamına dönülmesidir.

Darbe Anayasası olarak adlandırılan otoriter özellikli 1982 Anayasası’nda kurtulmak için, 1993’lerden itibaren başlayarak, 2000’li yıllarda hız kazanan, toplumsal barışa katkı sağlayacağı umuduyla beklenen özgürlükçü-demokratik yeni anayasa yerine, yeniden çatışmalı bir döneme girilmesiyle birlikte, yeni bir anayasadan beklentilerle alakası olmayan, demokrasinin içerdiği denge-denetim özelliklerini tamamen bozan, otoriteyi derinleştiren yönde 2017 Anayasa değişikliklerine gidilmesi de, barış zemini olmadan özgürlük ve demokrasinin olamayacağını göstermektedir. Barıştan uzaklaşmak, siyasal sorunların barışçıl çözüm alanlarını tüketen bir etki yaratmakta, siyasal çözüm alanları daralmaktadır. Hukukun üstünlüğü bertaraf edilmekte, anayasal düzeyde hukuka aykırı düzenlemelere gidilmektedir. Türkiye’de dokunulmazlıkların kaldırılmasına yönelik, yürürlükteki Anayasaya bile aykırılığı açık olan anayasa değişikliği bu durumun tipik örneğini oluşturmaktadır⁶³. Nitekim, dokunulmazlıkları kaldırılarak, yargılamasına tutuklu devam edilen milletvekillerinin tutukluluk halleri, demokratik toplum düzeni açısından yakıcı sonuçlara neden olmuştur.

---

63 20.5.2016 tarih ve 6718 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, R.G. 08 Haziran 2016, S: 29736.

Türkiye'de son dönemde, çatışmadan beslenen otoriterleşme, hak ve özgürlüklerin korunduğu demokratik düzeni ortadan kaldıran bir etki yaratmaktadır. Hak ve özgürlük alanları dikkate alınmamakta, güvenlik ekseninde yönetim anlayışı belirleyici olmaktadır. Güvenliğin özgürlüklerin korunması amacına dayalı olduğu, güvenlik ve özgürlüğün, ters değil doğru orantılı ilkeler olduğu şeklindeki demokratik düşünce biçimi kaybolmaktadır. Barış düşüncesinden uzaklaşılması nedeniyle, demokratik ilkelerin ve hukukun yitirilmesi, aynı ölçüde çatışmaları derinleştirmektedir.

Olağanüstü rejim dönemlerinde hukuk çok daha yaşamsaldır ve olağanüstü rejimler, hukuksuz rejimler değildir. Siyasal iktidarlar, olağanüstü dönemlerde her istediklerini yapabileceği olanaklarına sahip değillerdir. Olağanüstü rejimin hukuksallığı, kısmi, geçici, ölçülü ve yargısal denetim altında olmasına bağlıdır⁶⁴.

Yürürlükteki Anayasal ve yasal düzenlemelerin yarattığı koşullar nedeniyle, Türkiye bakımından, olağanüstü rejimin hukuksuzluğa dönüşmesi kaçınılmaz hale gelmektedir. Çünkü, söz konusu düzenlemeler, olağanüstü rejimi hukuka bağlamanın başlıca yolu olan yargı denetimini engellemektedir⁶⁵. Yargı engelleri nedeniyle denetimsiz alanların genişlemesi, ölçülülük ilkesinin ihlali ve konu sınırlarının aşılması, olağanüstü rejimi, kolayca hukuksuz uygulamalar bütününe dönüştürebilmektedir.

---

64 Münci Kapanı, Kamu Hürriyetleri, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 6. Bası, Ankara 1981, s.189-192.

65 Sevtap Yokuş, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Türkiye'de Olağanüstü Hal Rejimi Pratiği ve Anayasa Şikayetine Etkisi, Seçkin Yayınları, Ankara 2017, s. 274.

Olağanüstü rejimde sürenin uzaması, denetimsiz uygulamaların yoğunluğuyla, kalıcı mağduriyetlere yol açmaktadır. Olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamelerin yargısal denetimi Anayasa gereğince mümkün olmadığı gibi, bu kararnamelerle, olağanüstü rejime neden olan konuların dışına çıkmaktadır. Siyasi iktidar, çok geniş bir alanda kanun hükmünde kararnameler yoluyla yönetimi tercih etmektedir.

Hukukun kaybolmaya yüz tuttuğu olağanüstü dönemlerde yargının üstleneceği rol her zamankinden önemlidir. Asli işlevi hukuka uygunluğu sağlamak olan ve hukukun üstünlüğünü hatırlatacak yargı yeri olarak Anayasa Mahkemesi'nin tutumu olağanüstü rejim için belirleyicidir. Ancak Türkiye'de Anayasa Mahkemesi, olağanüstü dönemlerde, Anayasa hükümlerindeki yargısal engellere sığınarak kendisini tümünden geri çekmektedir.

Anayasa Mahkemesi, 2008 Anayasa değişikliklerini; dönemin siyasal atmosferine kapılarak, Anayasanın esastan denetim engeline rağmen, Anayasanın ikinci maddesindeki laiklik ilkesine daha üstün bir değer atfederek, esastan denetleyip iptal etmişti⁶⁶.

---

66 Anayasa Mahkemesi, Esas: 2008/16, Karar: 2008/116, Karar Tarihi: 05.6.2008, R.G. 22 Ekim 2008, S: 27032.

Dokunulmazlıkların kaldırılmasına ilişkin Anayasa değişikliğinde ise, açıkça demokratik hukuk devleti ilkesine aykırı olduğu halde değişikliği, Anayasanın ikinci maddesindeki değiştirilemez hüküm kapsamında demokratik hukuk devleti ilkesi açısından değerlendirmede ve esas incelemesine giremeyeceği kararına vardı⁶⁷. Anayasa Mahkemesi, olağanüstü hal rejiminin ilanından bu yana verdiği kararlarında, hukukun üstünlüğü yerine, ülkenin içinde bulunduğu siyasal koşulları esas aldığını gösterdi.

Anayasa Mahkemesi'nin siyasal konjonktürden son derece etkilendiğini gösteren diğer bir örnek, tutuklu milletvekillerinin başvuruları karşısındaki tutumu olmuştur. Mahkeme, olağanüstü hâl ilanından önce aynı içerikteki başvurular karşısında, özgürlükleri koruyucu tavır takınırken, yeni dönemdeki yaklaşımıyla, dönemin ruhuna uygun davrandığını göstermiştir. Dokunulmazlıkları kaldırılarak, ardından tutuklanan milletvekillerinin, hak ihlalleri nedeniyle yaptıkları bireysel başvurular, Anayasa Mahkemesi önünde bir yıla yaklaşan sürelerle sürüncemede kalmıştır. Oysa, önceki yıllarda, aynı konuda ve aynı durumdaki milletvekillerinin, bireysel başvuruları karşısında çok daha kısa sürelerde, hatta bazı başvurular bakımından başvurudan itibaren sadece üç gün sonra, lehlerine karar verip tahliyelerini sağlayarak, hak ihlallerini giderebilmişti⁶⁸.

---

67 Anayasa Mahkemesi, Esas: 2016/54, Karar: 2016/117, Karar Tarihi: 03.6.2016, R. G. 09 Haziran 2016, S:29737.

68 Benan Molu-Ramazan Demir, "AİHM Kararları, AYM'nin Yükümlülüğü ve Tutuklu Milletvekilleri", Güncel Hukuk, Ekim 2017, s.22,23.

Siyasi iktidarın güvenlik eksenli politikalarının belirleyici olmasıyla birlikte; hak ve özgürlüklerin korunması temelinde toplumsal barışa hizmet etmeyen bir yargı ile karşı karşıya kalındı. Anayasa Mahkemesi'nin, anayasa şikayeti yoluyla hak ve özgürlükleri koruyucu işlevine dönmesi beklenirken, sokağa çıkma yasaklarının sürdüğü dönemde yapılan bireysel başvurular üzerine verdiği kararlardan⁶⁹ başlayıp, devam eden diğer kararlarıyla, toplumdaki, özgürlüklerin etkin bir şekilde korunmasına ve demokratik gelişime katkısının olamayacağı yönündeki yaygın kanaati pekiştirdi. Anayasa Mahkemesi başta olmak üzere, mahkemelerin, hukuk yoluyla demokrasinin ve toplumsal barışın tesisinde rol almaması, barışa dönük iradenin siyasi iktidarın tekelinde kalması sonucuna neden olmakta ve bu sonuç, hukukun üstünlüğü inancının tamamen yitirilmesinde temel etkene dönüşmektedir.

Türkiye'de, yakın bir zamanda, barışa dönük siyasi iradenin güçlü bir şekilde oluşup oluşmayacağı bilinmemekle birlikte, hukukun üstünlüğünü de içeren demokratik değerlere dönük çabaların, ancak toplumsal barış arayışı ile birlikte ilerleyebileceğinde kuşku bulunmamaktadır.

---

69 Mehmet Girasun ve Ömer Elçi, Başvuru No: 2015/15266, 11.09.2015; Nafise Ekici, Başvuru No: 2016/5993, 05.04.2016.

Sonuç

Türkiye’de, özellikle 2000’li yılların başından itibaren, toplumsal barış doğrultusunda, demokratik-özgürlükçü-eşitlikçi bir anayasa arandı. Bu nitelikte bir anayasa için, hazırlık sürecinde barış zemininin ve demokratik bir ortamın sağlanması asgari koşul olarak görülmekteydi. Demokratik olmayan koşullarda demokratik bir anayasanın inşasının olanaksız olduğu savunulmaktaydı ve bu konuda çalışan tüm toplumsal kesimlerde bu düşünce kabul görmekteydi. Anayasaya toplumun katkısı ancak ifade ve örgütlenme özgürlüklerinin teminatıyla mümkün olabilecekti.

Yeniden çatışmalara dönülen süreçte, başta özgürlükçü demokratik yeni bir anayasa çalışmaları olmak üzere, toplumsal barışa hizmet edecek tüm olumlu adımlar sonuçsuz kaldı. Önce Ülkede yaşayanların büyük çoğunluğu için umut kaynağına dönüşen “çözüm süreci” askıya alındı. Ardından başarısız darbe girişiminin siyasal iktidarda yarattığı kaygılar da otoriter eğilimi güçlendirdi. Olağanüstü hal ilanı ve defalarca uzatılması, olağanüstü rejim atmosferinde yapılan Anayasa değişiklikleri ve içeriğindeki, anayasal yetkileri daha da merkezileştiren hükümler, demokratik olmayan bir yönetim şeklini açıkça gözlenir kıldı. Sınır ötesine taşan çatışmalar, demokrasi beklentisini ortadan kaldırdı, demokratik değerlerden uzaklaştıkça çatışmalar yoğunlaştı. Tüm bunlara, yoğunluklu milliyetçi siyasal söylemler eklendi. Kısacası, barış umudunun çok uzağına düşüldü.

Demokrasi ilkeleri, hukukun üstünlüğü ve adalet ile hak ve özgürlükler, demokratik bir anayasanın kurucu öğeleridirler. Bu öğeler barışla yaşam bulur. Barışı yok eden koşullar, demokrasiyi, hukuku, adaleti, özgürlükleri yok eder. Üstün norm olarak anayasa ve toplumsal düzeni sağlayacak tüm kurallar ile toplumu ilgilendiren tüm sorunlar, ancak çatışmasız bir zeminde tartışılabilir. Yine ancak, çatışmasız bir ortamda sağlıklı sonuçlara ulaşılabilir. Bu evrensel ilkeler, Türkiye için son siyasal süreç karşısında çok daha yaşamsal önemdedir.

DPI Aims and Objectives

Aims and objectives of DPI include:

- To contribute to broadening bases and providing new platforms for discussion on establishing a structured public dialogue on peace and democracy building.
- To provide opportunities, in which different parties are able to draw on comparative studies, analyse and compare various mechanisms used to achieve positive results in similar cases.
- To create an atmosphere whereby different parties share knowledge, ideas, concerns, suggestions and challenges facing the development of a democratic solution in Turkey and the wider region.
- To support, and to strengthen collaboration between academics, civil society and policy-makers.
- To identify common priorities and develop innovative approaches to participate in and influence democracy-building.
- Promote and protect human rights regardless of race, colour, sex, language, religion, political persuasion or other belief or opinion.

DPI aims to foster an environment in which different parties share information, ideas, knowledge and concerns connected to the development of democratic solutions and outcomes. Our work supports the development of a pluralistic political arena capable of generating consensus and ownership over work on key issues surrounding democratic solutions at political and local levels.

We focus on providing expertise and practical frameworks to encourage stronger public debates and involvements in promoting peace and democracy building internationally. Within this context DPI aims to contribute to the establishment of a structured public dialogue on peace and democratic advancement, as well as to create new and widen existing platforms for discussions on peace and democracy building. In order to achieve this we seek to encourage an environment of inclusive, frank, structured discussions whereby different parties are in the position to openly share knowledge, concerns and suggestions for democracy building and strengthening across multiple levels.

DPI's objective throughout this process is to identify common priorities and develop innovative approaches to participate in and influence the process of finding democratic solutions. DPI also aims to support and strengthen collaboration between academics, civil society and policy-makers through its projects and output. Comparative studies of relevant situations are seen as an effective tool for ensuring that the mistakes of others are not repeated or perpetuated. Therefore we see comparative analysis of models of peace and democracy building to be central to the achievement of our aims and objectives.

Demokratik Gelişim Enstitüsü’nün Amaçları ve Hedefleri

DPI’nin amaçları ve hedefleri:

- Barışın ve demokrasinin inşası üzerine yapılandırılmış bir kamusal diyalogun oluşması için gerekli olan tartışma ortamının geliştirilmesi ve genişletilmesi.
- Farklı kesimlerin karşılaştırmalı çalışmalar vesilesiyle bir araya gelerek, farklı dünya örnekleri özelinde benzer durumlarda olumlu sonuçlar elde etmek için kullanılmış çeşitli mekanizmaları incelemesine ve analiz etmesine olanak sağlamak. Farklı kesimlerin bir araya gelerek Türkiye ve daha geniş bir coğrafyada demokratik bir çözümün geliştirilmesine yönelik bilgilerini, düşüncelerini, endişelerini, önerilerini, kaygılarını ve karşılaşılan zorlukları paylaştığı bir ortam yaratmak. Akademisyenler, sivil toplum örgütleri ve karar alıcılar arasındaki işbirliğinin desteklemek ve güçlendirmek.
- Ortak öncelikleri belirlemek ve demokrasi inşası sürecini ve sürece katılımı etkileyecek yenilikçi yaklaşımlar geliştirmek. Din, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi görüş ve inanç farkı gözetmeksizin insan haklarını teşvik etmek ve korumak.

Demokratik Gelişim Enstitüsü (DPI), Türkiye’de demokratik bir çözümün geliştirilmesi için, farklı kesimlerin bir araya gelerek bilgilerini, fikirlerini, kaygılarını ve önerilerini paylaştıkları bir ortamı teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmalarımız, demokratik çözümün sağlanması için kilit önem taşıyan konularda fikir birliğine varma ve uzlaşılan konuları sahiplenme yeteneğine sahip çoğulcu bir siyasi alanın geliştirilmesini desteklemektedir.

Kurum olarak güçlü bir kamusal tartışmayı; barışı ve demokrasiyi uluslararası düzeyde geliştirmeye yönelik katılımları teşvik etmek için uzmanlığa ve pratiğe dayalı bir bakış açısıyla hareket ediyoruz. Bu çerçevede barış ve demokratik ilerleme konusunda yapılandırılmış bir kamusal tartışmanın oluşturulmasına katkıda bulunmayı; barış ve demokrasi inşası tartışmaları için yeni platformlar yaratmayı ve mevcut platformları genişletmeyi amaçlıyoruz.

Bu amaçlara ulaşabilmenin gereği olarak, farklı kesimlerin demokrasinin inşası ve güçlendirmesi için bilgilerini, endişelerini ve önerilerini açıkça paylaşabilecekleri kapsayıcı, samimi ve yapılandırılmış tartışma ortamını çeşitli seviyelerde teşvik etmeye çalışıyoruz. DPI olarak farklı projelerimiz aracılığıyla akademi, sivil toplum ve karar alıcılar arasındaki işbirliğini desteklemeyi ve güçlendirmeyi de hedefliyoruz.

Board Members / Yönetim Kurulu Üyeleri

Kerim Yıldız (Chief Executive Officer / İcra Kurulu Başkanı)

Kerim Yıldız is an expert in conflict resolution, peacebuilding, international human rights law and minority rights, having worked on numerous projects in these areas over his career. Yıldız has received a number of awards, including from the Lawyers Committee for Human Rights for his services to protect human rights and promote the rule of law in 1996, and the Sigrid Rausing Trust’s Human Rights award for Leadership in Indigenous and Minority Rights in 2005. Yıldız is also a recipient of the 2011 Gruber Prize for Justice. He has also written extensively on international humanitarian law, conflict, and various human rights mechanisms.

Kerim Yıldız çatışma çözümü, barışın inşası, uluslararası insan hakları ve azınlık hakları konusunda uzman bir isimdir ve kariyeri boyunca bu alanlarda çok çeşitli projelerde çalışmıştır. Kerim Yıldız, 1996 yılında insan haklarının korunması ve hukuk kurallarının uygulanması yönündeki çabalarından ötürü İnsan Hakları İçin Avukatlar Komitesi Ödülü’ne, 2005’te Sigrid Rausing Trust Vakfı’nın Azınlık Hakları alanında Liderlik Ödülü’ne ve 2011’de ise Gruber Vakfı Uluslararası Adalet Ödülü’ne layık görülmüştür. Uluslararası insan hakları hukuku, insancıl hukuk ve azınlık hakları konularında önemli bir isim olan Yıldız, uluslararası insan hakları hukuku ve insan hakları mekanizmaları üzerine çok sayıda yazılı esere sahiptir.

Nicholas Stewart QC (Chair / Yönetim Kurulu Başkanı)

Nicholas Stewart, QC, is a barrister and Deputy High Court Judge (Chancery and Queen's Bench Divisions) in the United Kingdom. He is the former Chair of the Bar Human Rights Committee of England and Wales and former President of the Union Internationale des Avocats. He has appeared at all court levels in England and Wales, before the Privy Council on appeals from Malaysia, Singapore, Hong Kong and the Bahamas, and in the High Court of the Republic of Singapore and the European Court of Human Rights. Stewart has also been the chair of the Dialogue Advisory Group since its founding in 2008.

Tecrübeli bir hukukçu olan Nick Stewart Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi (Chancery and Queen's Bench Birimi) ikinci hâkimidir. Geçmişte İngiltere ve Galler Barosu İnsan Hakları Komitesi Başkanlığı (Bar Human Rihts Committee of England and Wales) ve Uluslararası Avukatlar Birliği (Union Internationale des Avocats) başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. İngiltere ve Galler'de gerçekleşen ve Malezya, Singapur, Hong Kong, Bahamalar, Singapur ve Avrupa İnsan Hakları mahkemelerinin temyiz konseylerinde görüş bildirdi. Stewart, 2008'deki kuruluşundan bu yana Diyalog Danışma Grubunun başkanlığını da yürütüyor.

Prof Penny Green (Secretary / Genel Sekreter)

Professor Penny Green is Professor of Law and Globalisation at Queen Mary University of London, UK, and Director of the International State Crime Initiative (ISCI), UK. She joined Queen Mary University in September 2014 following seven years as Professor of Law and Criminology at King’s College London, UK. Professor Green has published widely on state crime, state-corporate crime, natural disasters, Turkish criminal justice and politics, transnational crime and asylum and forced migration. Her most recent projects include a comparative study of civil society resistance to state crime in Turkey, Tunisia, Colombia, Kenya and Myanmar.

Halen İngiltere’deki Queen Mary Üniversitesi’nde Hukuk ve Küreselleşme konularında öğretim üyesi olarak görev yapmakta, aynı üniversite bünyesindeki Uluslararası Devlet Suçları İnisyatifi’nin direktörlüğünü sürdürmektedir. Queen Mary Üniversitesi’ndeki görevine 2014’de başlayan Penny Green, öncesinde 7 yıl boyunca Kings College’da Hukuk ve Kriminoloji alanında çalışmıştır. Devlet suçları, devlet kurumlarının suçları, doğal afetler, Türk ceza sistemi ve siyaseti, uluslararası suçlar, sığınmacılık ve zorunlu göç gibi alanlarda çok sayıda yazılı esere sahiptir. Green’in en son yaptığı projeler arasında, Türkiye, Tunus, Kolombiya, Kenya ve Myanmar’da devlete karşı sivil toplum direnişinin karşılaştırmalı bir çalışması yer almaktadır

Priscilla Hayner

Priscilla Hayner is co-founder of the International Center for Transitional Justice and is currently on the UN Department of Political Affairs Standby Team of Mediation Experts. She is a global expert on truth commissions and transitional justice initiatives and has authored several books on these topics, including *Unspeakable Truths*, which analyses truth commissions globally. Hayner has recently engaged in the recent Colombia talks as transitional justice advisor to Norway, and in the 2008 Kenya negotiations as human rights advisor to former UN Secretary-General Kofi Annan and the United Nations-African Union mediation team. Hayner has also worked significantly in the implementation stages following a peace agreement or transition, including Sierra Leone in 1999 and South Sudan in 2015.

Geçiş Dönemi Adaleti için Uluslararası Merkez'in (International Center for Transitional Justice) kurucularından olan Priscilla Hayner, aynı zamanda BM Kıdemli Arabuluculuk Danışmanları Ekibi'ndedir. Hakikat komisyonları, geçiş dönemi adaleti inisiyatifleri ve mekanizmaları konusunda küresel bir uzman olan Hayner, hakikat komisyonlarını küresel olarak analiz eden *Unspeakable Truths* (Konulmayan Gerçekler) da dahil olmak üzere, alanda pek çok yayına sahiptir. Hayner, yakın zamanda Kolombiya barış görüşmelerinde Norveç'in geçiş dönemi adaleti danışmanı olarak ve 2008 Kenya müzakerelerinde eski BM Genel Sekreteri Kofi Annan ve Birleşmiş Milletler-Afrika Birliği arabuluculuk ekibinin insan hakları danışmanı olarak görev yapmıştır. Hayner, 1999'da Sierra Leone ve 2015'te Güney Sudan da dahil olmak üzere birçok ülkede, barış anlaşması ve geçiş sonrası uygulamaları konularında çalışmalar yapmıştır.

Arild Humlen

Arild Humlen is a lawyer and Director of the Norwegian Bar Association’s Legal Committee. He is widely published within a number of jurisdictions, with emphasis on international civil law and human rights, and he has lectured at the law faculty of several universities in Norway. Humlen is the recipient of the Honor Prize of the Bar Association of Oslo for his work on the rule of law and in 2015 he was awarded the Honor Prize from the international organisation Save the Children for his efforts to strengthen the legal rights of children.

Hukukçu olan Arild Humlen aynı zamanda Norveç Barosu Hukuk Komitesi’nin direktörüdür. Uluslararası medeni hukuk ve insan hakları gibi yargı alanları üzerine çok sayıda yazısı yayınlanmış, Norveç’te bir dizi hukuk fakültesinde ders vermiştir. Oslo Barosu bünyesinde Sığınmacılık ve Göçmenlik Hukuku Davaları Çalışma Grubu başkanı olarak yaptığı çalışmalardan dolayı Oslo Barosu Onur Ödülü’ne layık görülmüştür.

Jacki Muirhead

Jacki Muirhead was appointed Chambers Administrator at Devereux Chambers, London, UK, in November 2015. Her previous roles include Practice Director at FJ Cleveland LLP, Business Manager at Counsels' Chambers Limited and Deputy Advocates Clerk at the Faculty of Advocates, UK.

Şu anda Devereux Chambers isimli hukuk firmasında üst düzey yönetici olarak görev yapan Jacki Muirhead bu görevinden önce Cleveland Hukuk Firması çalışma direktörü, Counsel's Chambers Limited isimli hukukçular odasında şef katip ve Avukatlar Fakültesi'nde (Faculty of Advocates) pazarlama müdürü olarak çalışmıştır.

Prof David Petrasek

Professor David Petrasek is Associate Professor at Graduate School of Public and International Affairs, University of Ottawa, Canada. He is a former Special Adviser to the Secretary-General of Amnesty International. He has worked extensively on human rights, humanitarian and conflict resolution issues, including for Amnesty International (1990-96), for the Office of the UN High Commissioner for Human Rights (1997-98), for the International Council on Human Rights Policy (1998-02) and as Director of Policy at the Centre for Humanitarian Dialogue (2003-07). Petrasek has also taught international human rights and humanitarian law courses at the Osgoode Hall Law School at York University, Canada, the Raoul Wallenberg Institute at Lund University, Sweden, and at Oxford University.

Kanada'da Ottawa Üniversitesi'nde Uluslararası Siyasal İlişkiler Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Geçmişte Uluslararası Af Örgütü Eski Genel Sekreteri'ne başkanışmanlık yapan Prof David Petrasek, uzun yıllardır insan hakları, insancıl hukuk ve uyuşmazlıkların çözümü konularında çalışmalar yürütmektedir. Bu alanlarda önde gelen bir uzman ve yazardır. 1990-1996 yılları arasında Uluslararası Af Örgütü, 1997-1998 yılları arasında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, 1998-2002 yılları arasında İnsan Hakları Politikası üzerine Uluslararası Konsey ve 2003-2007 yılları arasında da İnsani Diyalog Merkezi'nde Politika Bölümü Direktörü olarak çalışmıştır.

Antonia Potter Prentice

Antonia Potter Prentice is currently the Director of Alliance 2015 – a global network of humanitarian and development organisations. Prentice has wide ranging experience on a range of humanitarian, development, peacemaking and peacebuilding issues through her previous positions, including interim Senior Gender Adviser to the Joint Peace Fund for Myanmar and providing technical advice to the Office of the Special Envoy of the UN Secretary General to the Yemen peace process. Prentice has also been involved in various international organisations including UN Women, Dialogue Advisory Group, and Centre for Humanitarian Dialogue. Prentice co-founded the Athena Consortium as part of which she acts as Senior Manager on Mediation Support, Gender and Inclusion for the Crisis Management Initiative (CMI) and as Senior Adviser to the European Institute for Peace (EIP).

Antonia Potter Prentice, insani yardım kuruluşlarının ve kalkınma örgütlerinin küresel ağı olan İttifak 2015'in direktörüdür. Prentice, Myanmar için Ortak Barış Fonu'na geçici Kıdemli Cinsiyet Danışmanı ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Yemen Özel Elçisi Ofisi'ne teknik tavsiyeler vermek de dahil olmak üzere insancıl faaliyetler, kalkınma, barış yapma ve barış inşası gibi konularda sivil toplum bünyesinde 17 yıllık bir çalışma tecrübesine sahiptir. BM Kadınları, Diyalog Danışma Grubu ve İnsani Yardım Diyalogu Merkezi gibi çeşitli uluslararası örgütlerde görev yapan Prentice, kurucuları arasında yer aldığı Athena Konsorsiyomu Arabuluculuk Desteği, Toplumsal Cinsiyet ve Kaynaştırma için Kriz Yönetimi İnsiyatifi'nde yöneticilik ve Avrupa Barış Enstitüsü'ne (EIP) başdanışmanlık yapmaktadır.

Council of Experts / Uzmanlar Kurulu Üyeleri

Bertie Ahern

Bertie Ahern is the former Taoiseach (Prime Minister) of Ireland, a position to which he was elected following numerous Ministerial appointments as well as that of Deputy Prime Minister. A defining moment of Mr Ahern's three terms in office as Taoiseach was the successful negotiation of the Good Friday Agreement in April 1998. Mr Ahern held the Presidency of the European Council in 2004, presiding over the historic enlargement of the EU to 27 member states. Since leaving Government in 2008 Mr Ahern has dedicated his time to conflict resolution and is actively involved with many groups around the world. Current roles include Co-Chair of The Inter Action Council; Member of the Clinton Global Initiative; Member of the International Group dealing with the conflict in the Basque Country; Honorary Adjunct Professor of Mediation and Conflict Intervention in NUI Maynooth; Member of the Kennedy Institute of NUI Maynooth; Member of the Institute for Cultural Diplomacy, Berlin; Member of the Varkey Gems Foundation Advisory Board; Member of Crisis Management Initiative; Member of the World Economic Forum Agenda Council on Negotiation and Conflict Resolution; Member of the IMAN Foundation; Advisor to the Legislative Leadership Institute Academy of Foreign Affairs; Senior Advisor to the International Advisory Council to the Harvard International Negotiation Programme; and Director of Co-operation Ireland.

Tecrübeli bir siyasetçi olan Bertie Ahern bir dizi bakanlık görevinden sonra İrlanda Cumhuriyeti Başbakanı olarak görev yapmıştır. Bertie

Ahern'in başbakanlık yaptığı dönemdeki en belirleyici gelişme 1998 yılının Nisan ayında Hayırlı Cuma Anlaşması'yla sonuçlanan barış görüşmesi müzakerelerinin başlatılması olmuştur. Ahern, 2004 yılında Avrupa Konseyi başkanlığı görevini yürütürken Avrupa Birliği'nin üye ülke sayısının 27'ye çıktığı tarihsel süreçte payı olan en önemli isimlerden biri olmuştur. 2008 yılında aktif siyasetten çekilen Bertie Ahern o tarihten bu yana bütün zamanını çatışma çözümü çalışmalarına ayırmakta ve bu amaçla pek çok grupla temaslarda bulunmaktadır. Ahern'in hali hazırda sahip olduğu ünvanlar şunlardır: The Inter Action Council Eşbaşkanlığı, Clinton Küresel İnisyatifi Üyeliği, Bask Ülkesindeki Çatışma Üzerine Çalışma Yürüten Uluslararası Grup Üyeliği, İrlanda Ulusal Üniversitesi Arabuluculuk ve Çatışmaya Müdahale Bölümü Fahri Profesörlüğü, Berlin Kültürel Diplomasi Enstitüsü Üyeliği, Varkey Gems Vakfı Danışma Kurulu Üyeliği, Kriz İdaresi İnisyatifi Üyeliği, Dünya Ekonomik Forumu Müzakere ve Çatışma Çözümü Forumu Konsey Üyeliği, Harvard Uluslararası Müzakere Programı Uluslararası Danışmanlar Konseyi Başkanlığı

Dermot Ahern

Dermot Ahern is a former Irish Member of Parliament and Government Minister and was a key figure for more than 20 years in the Irish peace process, including in negotiations for the Good Friday Agreement and the St Andrews Agreement. He also has extensive experience at the EU Council level, including as a key negotiator and signatory to the Constitutional and Lisbon Treaties. In 2005, he was appointed by the then UN Secretary General Kofi Annan to be a Special Envoy on the issue of UN Reform.

Geçmişte İrlanda Parlamentosu milletvekilliği ve kabinde bakanlık görevlerinde bulunan Dermot Ahern, 20 yıldan fazla bir süre İrlanda barış sürecinde anahtar bir rol oynamıştır ve bu süre içinde Belfast Anlaşması (Hayırlı Cuma Anlaşması) ve St. Andrews Anlaşması için yapılan müzakerelere dahil olmuştur. AB Konseyi seviyesinde de önemli tecrübeleri olan Ahern, AB Anayasası ve Lizbon Antlaşmaları sürecinde de önemli bir arabulucu ve imzacı olmuştur. 2005 yılında dönemin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından BM Reformu konusunda özel temsilci olarak atanmıştır.

Prof. Dr. Aşkın Asan

Professor Dr. Aşkın Asan is an executive board member of the Maarif Foundation, member of Turkey’s Democracy Platform, and a faculty member at İstanbul Ticaret University. Elected as a Member of the Turkish Grand National Assembly from Ankara, Prof Asan served as a vice president of the Parliamentary Assembly of the Mediterranean and was a member of Turkish Delegation of the Parliamentary Union of the Organisation of the Islamic Conference during her time in parliamentary office. She is a former Deputy Minister of Family and Social Policies (2011-2014) and was Rector of Avrasya University in Trabzon between 2014-2017.

Maarif Vakfı Mütevelli Heyeti üyesi ve Türkiye Demokrasi Platformu kurucu üyesi olan Aşkın Asan, 23. Dönem’de Ankara Milletvekili olarak Parlamentoda görev yaptı. TBMM’de Akdeniz Parlamenter Asamblesi (APA) Türk Grubu Başkanı, Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Komisyonu ve İKÖPAB Türk Grubu Üyesi oldu. 2011-2014 Yılları arasında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Bakan Yardımcısı görevini yürüttü. 2014-2017 yılları arasında Avrasya Üniversitesi’nin rektörlüğünü yapan Asan, şu an İstanbul Ticaret Üniversitesi öğretim üyesidir.

Prof Mehmet Asutay

Professor Mehmet Asutay is a Professor of Middle Eastern and Islamic Political Economy & Finance at the Durham University Business School, UK. He researches, teaches and supervises research on Islamic political economy and finance, Middle Eastern economic development and finance, the political economy of Middle East, including Turkish and Kurdish political economies. He is the Director of Durham Centre for Islamic Economics and Finance and the Managing Editor of the Review of Islamic Economics, as well as Associate Editor of the American Journal of Islamic Social Science. He is the Honorary Treasurer of the BRISMES (British Society for Middle Eastern Studies); and of the IAIE (International Association for Islamic Economics).

Dr. Mehmet Asutay, İngiltere’deki Durham Üniversitesi’nin İşletme Fakültesi’nde Ortadoğu’nun İslami Siyasal Ekonomisi ve Finansı alanında profesör olarak görev yapmaktadır. Asutay Türk ve Kürt siyasal ekonomisi, İslami siyasal ekonomi, ve Ortadoğu’da siyasal ekonomi konularında dersler vermekte, araştırmalar yapmakta ve yapılan araştırmalara danışmanlık yapmaktadır.

Ali Bayramoğlu

Ali Bayramoğlu is a writer and political commentator. Since 1994, he has contributed as a columnist for a variety of newspapers. He is currently a columnist for *Al-Monitor*. He is a member of the former Wise Persons Commission in Turkey, established by then-Prime Minister Erdoğan.

Yazar ve siyaset yorumcusu olan Ali Bayramoğlu uzun yıllar günlük yayınlanan *Yeni Şafak* gazetesinde köşe yazarlığı yapmıştır. Recep Tayyip Erdoğan'ın başbakanlığı döneminde oluşturulan Akil İnsanlar Heyetinde yer almıştır. Bayramoğlu köşe yazılarına şu an *Al-Monitor*'de devam etmektedir.

Prof Christine Bell

Professor Christine Bell is a legal expert based in Edinburgh, Scotland. She is Professor of Constitutional Law and Assistant Principal (Global Justice) at the University of Edinburgh, Co-director of the Global Justice Academy, and a member of the British Academy. She was chairperson of the Belfast-based Human Rights organization, the Committee on the Administration of Justice from 1995-7, and a founder member of the Northern Ireland Human Rights Commission established under the terms of the Belfast Agreement. In 1999 she was a member of the European Commission’s Committee of Experts on Fundamental Rights. She is an expert on transitional justice, peace negotiations, constitutional law and human rights law. She regularly conducts training on these topics for diplomats, mediators and lawyers, has been involved as a legal advisor in a number of peace negotiations, and acted as an expert in transitional justice for the UN Secretary-General, the Office of the High Commissioner for Human Rights, and UNIFEM.

İskoçya’nın başkenti Edinburgh’ta faaliyet yürüten bir hukukçudur. Edinburgh Üniversitesi’nde Anayasa hukuku profesörü olarak ve aynı üniversite bünyesindeki Küresel Adalet Projesinde Müdür yardımcısı olarak görev yapmaktadır. İngiliz Akademisi üyesi de olan Bell, 1995-1997 yılları arasında Belfast merkezli İnsan Hakları örgütü Adalet İdaresi Komisyonu başkanı ve Belfast Anlaşması şartları çerçevesinde kurulan Kuzey İrlanda İnsan Hakları Komisyonu kurucu üyesi olarak görev yaptı. 1999’da ise Avrupa Komisyonu Temel Haklar Uzmanlar Komitesi üyeliğinde bulundu. Temel uzmanlık alanları Geçiş Dönemi Adaleti, Barış Müzakereleri, Anayasa Hukuku ve İnsan Hakları olan Prof. Bell, aynı zamanda bu konularda diplomat, arabulucu ve hukukçulara eğitim

vermekte, BM Genel Sekreterliği, İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi ve UNIFEM'in de dahil olduğu kurumlarda hukuk danışmanı olarak görev yapmaktadır.

Cengiz Çandar

Cengiz Çandar is currently a columnist for Al-Monitor, a widely respected online magazine that provides analysis on Turkey and the Middle East. He is an expert on the Middle East and former war correspondent. He served as special adviser to former Turkish president Turgut Özal. Cengiz Çandar is a Distinguished Visiting Scholar at the Stockholm University Institute for Turkish Studies (SUITS).

Kıdemli bir gazeteci ve köşe yazarı olan Çandar uzun yıllar Radikal gazetesi için köşe yazarlığı yapmıştır. Al Monitor haber sitesinde köşe yazarlığı yapmaktadır. Ortadoğu konusunda önemli bir uzman olan Çandar, bir dönem savaş muhabiri olarak çalışmış ve Türkiye eski Cumhurbaşkanı merhum Turgut Özal'a özel danışmanlık yapmıştır.

Andy Carl

Andy Carl is an independent expert on conflict resolution and public participation in peace processes. He believes that building peace is not an act of charity but an act of justice. He co-founded and was Executive Director of Conciliation Resources. Previously, he was the first Programme Director with International Alert. He is currently an Honorary Fellow of Practice at the School of Law, University of Edinburgh. He serves as an adviser to a number of peacebuilding initiatives including the Inclusive Peace and Transition Initiative at the Graduate Institute in Geneva and the Legal Tools for Peace-Making Project in Cambridge, and the Oxford Research Group, London.

Andy Carl çatışma çözümü ve barış süreçlerine kamusal katılımın sağlanması üzerine çalışan bağımsız bir uzmandır. Barışın inşasının bir hayırseverlik faaliyetinden ziyade adaletin yerine getirilmesi çabası olduğuna inanan Carl, çatışma Çözümü alanında çalışan etkili kurumlardan biri olan Conciliation Resources'un kurucularından biridir. Bir dönem Uluslararası Uyarı (International Alert) isimli kurumda Program Direktörü olarak görev yapan Carl, halen Edinburgh Üniversitesi Hukuk Fakültesi bünyesinde Fahri Bilim Kurulu Üyesi olarak görev yapmaktadır. Barış inşası üzerine çalışan Cenevre Mezunlar İnisyatifi bünyesindeki Barış ve Geçiş Dönemi İnisyatifi, Cambridge'te yürütülen Barışın İnşası için Yasal Araçlar Projesi ve Londra'da faaliyet yürüten Oxford Araştırma Grubu gibi bir dizi kurum ve oluşuma danışmanlık yapmaya devam etmektedir.

Prof. Dr. Fazıl Hüsnü Erdem

Fazıl Hüsnü Erdem is professor of constitutional law and head of the Department of Constitutional Law at Dicle University, Diyarbakır. In 2007, Erdem was a member of the commission which was established to draft a new constitution to replace the Constitution of 1982 which was introduced following the coup d'état of 1980. Erdem was a member of the Wise Persons Commission in Turkey, established by then Prime Minister Erdoğan, in the team that was responsible for the South-eastern Anatolia Region.

Fazıl Hüsnü Erdem Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Başkanıdır. 2007'de, 1980 darbesinin takiben yürürlüğe giren 1982 darbe anayasasını değiştirmek üzere kurulan yeni anayasa hazırlama komisyonunda yer almıştır. Erdem, 2013'de Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından Demokratik açılım ve çözüm süreci kapsamında oluşturulan Akil İnsanlar Heyeti üyesidir.

Prof Salomón Lerner Febres

Professor Salomón Lerner Febres holds a PhD in Philosophy from Université Catholique de Louvain. He is Executive President of the Center for Democracy and Human Rights and Professor and Rector Emeritus of Pontifical Catholic University of Peru. He is former President of the Truth and Reconciliation Commission of Peru. Prof Lerner has given many talks and speeches about the role and the nature of university, the problems of scholar research in higher education and about ethics and public culture. Furthermore, he has participated in numerous conferences in Peru and other countries about violence and pacification. In addition, he has been a speaker and panellist in multiple workshops and symposiums about the work and findings of the Truth and Reconciliation Commission of Peru. He has received several honorary doctorates as well as numerous recognitions and distinctions of governments and international human rights institutions.

Prof. Professor Salomón felsefe alanındaki doktora eğitimini Belçika'daki Université Catholique de Louvain'de tamamlamıştır. Peru'daki Pontifical Catholic Üniversitesi'nin onursal rektörü sıfatını taşıyan Prof. Salomón Lerner Febres, aynı üniversite bünyesindeki Demokrasi ve İnsan Hakları Merkezi'nin de başkanlığını yapmaktadır. Peru Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu eski başkanıdır. Üniversitenin rolü ve doğası, akademik çalışmalarda karşılaşılan zorluklar, etik ve kamu kültürü konulu çok sayıda konuşma yapmış, şiddet ve pasifizm konusunda Peru başta olmak üzere pek çok ülkede yapılan konferanslara konuşmacı olarak katılmıştır.

Prof Mervyn Frost

Professor Mervyn Frost teaches International Relations, and was former Head of the Department of War Studies, at King’s College London, UK. He was previously Chair of Politics at the University of Natal, Durban, South Africa and was President of the South African Political Studies Association. He currently sits on the editorial boards of International Political Sociology and the Journal of International Political Theory, among others. He is an expert on human rights in international relations, humanitarian intervention, justice in world politics, democratising global governance, the just war tradition in an era of New Wars, and, ethics in a globalising world.

Londra’daki King’s College’in Savaş Çalışmaları bölümünün başkanlığını yapmaktadır. Daha önce Güney Afrika’nın Durban şehrindeki Natal Üniversitesi’de Siyaset Bilimi bölümünün başkanlığını yapmıştır. Güney Afrika Siyaset Çalışmaları Enstitüsü Başkanlığı görevinde de bulunan Profesör Frost, İnsan Hakları ve Uluslararası İlişkiler, İnsancıl Müdahale, Dünya Siyasetinde Adalet, Küresel Yönetimin Demokratikleştirilmesi, Yeni Savaşlar Döneminde Adil Savaş Geleneği ve Küreselleşen Dünyada Etik gibi konularda uzman bir isimdir.

Martin Griffiths

Martin Griffiths is a senior international mediator and currently the UN’s Envoy to Yemen. From 1999 to 2010 he was the founding Director of the Centre for Humanitarian Dialogue in Geneva where he specialised in developing political dialogue between governments and insurgents in a range of countries across Asia, Africa and Europe. He is a co-founder of Inter Mediate, a London based NGO devoted to conflict resolution, and has worked for international organisations including UNICEF, Save the Children, Action Aid, and the European Institute of Peace. Griffiths has also worked in the British Diplomatic Service and for the UN, including as Director of the Department of Humanitarian Affairs (Geneva), Deputy to the Emergency Relief Coordinator (New York), Regional Humanitarian Coordinator for the Great Lakes, Regional Coordinator in the Balkans and Deputy Head of the Supervisory Mission in Syria (UNSMIS).

Üst düzeyde uluslararası bir arabulucu olan Martin Griffiths, uluslararası bir arabulucudur ve yakın zamanda BM Yemen Özel Temsilcisi olarak atanmıştır. Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarındaki çeşitli ülkelerde hükümetler ile isyancı gruplar arasında siyasal diyalog geliştirilmesi üzerine çalışan Cenevre’deki İnsani Diyalog Merkezi’nin (Centre for Humanitarian Dialogue) kurucu direktörü olan Martin Griffiths 1999-2010 yılları arasında bu görevi sürdürmüştür. Çatışma çözümü üzerine çalışan Londra merkezli Inter Mediate’in kurucuları arasında bulunan Griffiths, UNICEF, Save the Children ve Action Aid isimli uluslararası kurumlarda da görev yapmıştır. İngiltere Diploması Servisi’ndeki hizmetlerinin yanı sıra Birleşmiş Milletler bünyesinde Cenevre Ofisi’nde İnsani Faaliyetler Bölümü’nde yönetici, New York ofisinde Acil Yardım

Koordinatörü yardımcılığı, Büyük Göller (Great Lakes) bölgesinde İnsani Yardım Koordinatörü, Balkanlarda BM Bölgesel Koordinatörü ve BM eski Genel Sekreteri Kofi Annan'ın BM ve Arap Birliği adına Suriye özel temsilciliği yaptığı dönemde kendisine baş danışmanlık yapmıştır.

Kezban Hatemi

Kezban Hatemi holds an LL.B. from Istanbul University and is registered with the Istanbul Bar Association. She has worked as a self employed lawyer, as well as Turkey's National Commission to UNESCO and a campaigner and advocate during the Bosnian War. She was involved in drafting the Turkish Civil Code and Law of Foundations as well as in preparing the legal groundwork for the chapters on Religious Freedoms, Minorities and Community Foundations within the Framework Law of Harmonization prepared by Turkey in preparation for EU accession. She has published articles on human rights, women's rights, minority rights, children's rights, animal rights and the fight against drugs. She is a member of the former Wise Persons Commission in Turkey, established by then Prime Minister Erdoğan, and sits on the Board of Trustees of the Technical University and the Darulacaze Foundation.

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olduktan sonra İstanbul Barosuna kayıtlı olarak avukatlık yapmaya başlamıştır. Serbest avukatlık yapmanın yanı sıra UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nda hukukçu olarak görev yapmış, Bosna savaşı sırasında sürdürülen savaş karşıtı kampanyalarda aktif olarak yer almıştır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreci gereği hazırlanan Uyum Yasaları Çerçeve Yasasının Dini Özgürlükler, Azınlıklar ve Vakıflar ile ilgili bölümlerine ilişkin hukuki çalışmalarda yer almış, Türk Ceza Kanunu ve Vakıflar Kanunu'nun taslaklarının hazırlanmasında görev almıştır. İnsan hakları, kadın hakları, azınlık hakları, çocuk hakları, hayvan hakları ve uyuşturucu ile mücadele konularında çok sayıda yazılı eseri vardır. Recep Tayyip Erdoğan'ın başbakanlığı döneminde oluşturulan Akil İnsanlar Heyetinde

yer almıştır. Bunun yanı sıra İstanbul Üniversitesi ile Darülaceze Vakfı Müteveli heyetlerinde görev yapmaktadır.

Dr Edel Hughes

Dr Edel Hughes is a Senior Lecturer in Law at Middlesex University. Prior to joining the Middlesex University, Dr Hughes was a Senior Lecturer in Law at the University of East London and a Lecturer in Law and the University of Limerick. She was awarded an LL.M. and a PhD in International Human Rights Law from the National University of Ireland, Galway, in 2003 and 2009, respectively. Her research interests are in the areas of international human rights law, public international law, and conflict transformation, with a regional interest in Turkey and the Middle East. She has published widely on these areas.

Dr. Edel Hughes, Middlesex Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde kıdemli öğretim üyesidir. Daha önce Doğu Londra Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Limerick Üniversitesi'nde görev yapan Hughes, doktorasını 2003-2009 yılları arasında İrlanda Ulusal Üniversitesi'nde Uluslararası İnsan Hakları Hukuku alanında tamamlamıştır. Hughes'un birçok yayınının da bulunduğu çalışma alanları içinde, Orta Doğu'yu ve Türkiye'yi de kapsayan şekilde, uluslararası insan hakları hukuku, uluslararası kamu hukuku ve çatışma çözümü yer almaktadır.

Prof Dr Ahmet İnel

Professor Ahmet İnel is a former faculty member of Galatasaray University in Istanbul, Turkey and Paris 1 Panthéon Sorbonne University, France. He is Managing Editor of the Turkish editing house İletişim and member of the editorial board of monthly review Birikim. He is a regular columnist at Cumhuriyet newspaper and an author who published several books and articles in both Turkish and French.

İletişim Yayınları Yayın Kurulu Koordinatörlüğünü yürüten Ahmet İnel, Galatasaray Üniversitesi ve Paris 1 Panthéon-Sorbonne Üniversitesi’nde öğretim üyesi olarak görev yapmıştır. Birikim Dergisi yayın kolektifi üyesi ve Cumhuriyet Gazetesinde köşe yazarıdır. Türkçe ve Fransızca olmak üzere çok sayıda kitabı ve makalesi bulunmaktadır.

Avila Kilmurray

Avila Kilmurray is a founding member of the Northern Ireland Women's Coalition. She was part of the Coalition's negotiating team for the Good Friday Agreement and has written extensively on community action, the women's movement and conflict transformation. She serves as an adviser on the Ireland Committee of the Joseph Rowntree Charitable Trust as well as a board member of Conciliation Resources (UK) and the Institute for British Irish Studies. She was the first Women's Officer for the Transport & General Workers Union for Ireland (1990-1994) and from 1994-2014 she was Director of the Community Foundation for Northern Ireland, managing EU PEACE funding for the re-integration of political ex-prisoners in Northern Ireland as well as support for community-based peace building. She is a recipient of the Raymond Georis Prize for Innovative Philanthropy through the European Foundation Centre. Kilmurray is working as a consultant with The Social Change Initiative to support work with the Migrant Learning Exchange Programme and learning on peace building.

Avila Kilmurray, Kuzey İrlanda Kadın Koalisyonu'nun kurucusudur ve bu siyasi partinin temsilcilerinden biri olarak Hayırlı Cuma Anlaşması müzakerelerine katılmıştır. Toplumsal tepki, kadın hareketi ve çatışmanın dönüşümü gibi konularda çok sayıda yazılı eseri vardır. Birleşik Krallık ve İrlanda'da aralarında Conciliation Resources (Uzlaşma Kaynakları), the Global Fund for Community Foundations (Toplumsal Vakıflar için Küresel Fon) , Conflict Resolution Services Ireland (İrlanda Çatışma Çözümü Hizmetleri) ve the Institute for British Irish Studies (Britanya ve İrlanda çalışmaları Enstitüsü) isimli kurumlarda yönetim kurulu üyesi olarak görev yapmaktadır. 1990-94 yılları arasında Ulaşım ve Genel

İşçiler Sendikası'nda Kadınlardan Sorumlu Yönetici olarak çalışmış ve bu görevi yerine getiren ilk kadın olmuştur. 1994-2014 yılları arasında Kuzey İrlanda Toplum Vakfı'nın direktörlüğünü yapmış ve bu görevi sırasında eski siyasi mahkumların yeniden entegrasyonu ile barışın toplumsal zeminde yeniden inşasına dair Avrupa Birliği fonlarının idaresini yürütmüştür. Avrupa Vakıflar Merkezi tarafından verilen Yenilikçi Hayırseverler Raymond Georis Ödülü'nün de sahibidir.

Prof. Dr. Erol Katırcıoğlu

Prof. Dr. Erol Katırcıoğlu is an executive board member of the Turkish Economic and Social Studies Foundation (TESEV) and one of the founding members of the Dialogue Group established in May 2016. He served as the Economic Adviser to Deputy Prime Minister Erdal İnönü between 1991 and 1993 and as the “economist member” of the drafting committee of the Competition Law. He became a professor in 1996 and was Vice Rector of Istanbul Bilgi University between 2001 and 2005, where he became the Head of the Economics Department in 2005 and was elected to the Board of Trustees in 2008. Prof. Katırcıoğlu has been a columnist for various daily newspapers like Radikal, Taraf and Star since 1996. He is currently a faculty member at Marmara University’s Department of Economics (English).

TESEV yönetim kurulu üyesi ve Mayıs 2016’da kurulan Diyalog Grubu üyesidir. Ekonomi profesörü olan Erol Katırcıoğlu 1991-1993 yılları arasında Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü’nün Ekonomi Danışmanlığı’ını yaptı ve aynı yıllarda “Rekabet Yasası’nın hazırlık komisyonunda “iktisatçı üye” olarak çalıştı. 2001-2005 yılları arasında İstanbul Bilgi Üniversitesi’ne “Rektör Yardımcısı” olarak çalıştı. 2005’te aynı üniversitede “Ekonomi Bölüm Başkanlığı” yapan Katırcıoğlu, 2008’de “Mütevelli Heyeti Üyeliği”ne seçildi. 2012 yılında Bilgi Üniversitesi’yle yollarını ayıran Erol Katırcıoğlu, 1996’dan bu yana Radikal, Taraf ve Star gibi çeşitli günlük gazetelerde yazılar yazdı. Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İngilizce İktisat Bölümü’nden emekliliğe ayrıldı.

Prof Ram Manikkalingam

Professor Ram Manikkalingam is founder and director of the Dialogue Advisory Group, an independent organisation that facilitates political dialogue to reduce violence. He is a member of the Special Presidential Task Force on Reconciliation in Sri Lanka and teaches politics at the University of Amsterdam. Previously, he was a Senior Advisor on the Sri Lankan peace process to then President Kumaratunga. He has served as an advisor with Ambassador rank at the Sri Lanka Mission to the United Nations in New York and prior to that he was an advisor on International Security to the Rockefeller Foundation. He is an expert on issues pertaining to conflict, multiculturalism and democracy, and has authored multiple works on these topics. He is a founding board member of the Laksham Kadirgamar Insitute for Strategic Studies and International Relations, Colombo, Sri Lanka.

Amsterdam Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nde misafir Profesör olarak görev yapmaktadır. Sri Lanka devlet başkanına barış süreci için danışmanlık yapmıştır. Danışmanlık görevini hala sürdürmektedir. Uzmanlık alanları arasında çatışma, çokkültürlülük, demokrasi gibi konular bulunan Prof Ram Manikkalingam, Sri Lanka'daki Laksham Kadirgamar Stratejik Çalışmalar ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nün kurucu üyesi ve yönetim kurulu üyesidir.

Bejan Matur

Bejan Matur is a renowned Turkey-based author and poet. She has published ten works of poetry and prose. In her writing she focuses mainly on Kurdish politics, the Armenian issue, minority issues, prison literature and women’s rights. She has won several literary prizes and her work has been translated into over 28 languages. She was formerly Director of the Diyarbakır Cultural Art Foundation (DKSV). She is a columnist for the daily Zaman, and occasionally for the English version Today’s Zaman.

Türkiye’nin önde gelen şair ve yazarlarından biridir. Şiir ve gazetecilik alanında yayımlanmış 10 kitabı bulunmaktadır. 2012 yılının başına kadar yazdığı düzenli köşe yazılarında Kürt siyaseti, Ermeni sorunu, gündelik siyaset, azınlık sorunları, cezaevi yazıları ve kadın sorunu gibi konuları işlemiştir. Yapıtları 28 değişik dile çevrilen Matur, çok sayıda edebiyat ödülü sahibidir. Diyarbakır Kültür ve Sanat Vakfı Kurucu Başkanlığı görevinde bulunmuştur.

Prof Monica McWilliams

Professor Monica McWilliams teaches in the Transitional Justice Institute at Ulster University in Northern Ireland. She currently serves on a three-personal panel established by the Northern Ireland government to make recommendations on the disbandment of paramilitary organisations in Northern Ireland. During the Northern Ireland peace process, Prof McWilliams co-founded the Northern Ireland Women’s Coalition political party and was elected as a delegate to the Multi-Party Peace Negotiations, which took place in 1996 to 1998. She was also elected to serve as a member of the Northern Ireland Legislative Assembly from 1998 to 2003. Prof McWilliams is a signatory of the Belfast/Good Friday Agreement and has chaired the Implementation Committee on Human Rights on behalf of the British and Irish governments. For her role in delivering the peace agreement in Northern Ireland, Prof McWilliams was one recipient of the John F. Kennedy Leadership and Courage Award.

Prof. Monica McWilliams, Ulster Üniversitesi’ndeki Geçiş Dönemi Adaleti Enstitüsü’ne bağlı Kadın Çalışmaları Bölümü’nde öğretim üyesidir. 2005- 2011 yılları arasında Kuzey İrlanda İnsan Hakları Komisyonu Komiseri olarak Kuzey İrlanda Haklar Beyannamesi için tavsiyeler hazırlamaktan sorumlu olarak görev yapmıştır. Kuzey İrlanda Kadın Koalisyonu’nun kurucularından olan prof. McWilliams 1998 yılında Belfast (Hayırlı Cuma) Barış Anlaşması’nın imzalanmasıyla sonuçlanan Çok Partili Barış Görüşmeleri’nde yer almıştır.

Hanne Melfald

Hanne Melfald worked with the Norwegian Ministry of Foreign Affairs for eight years including as the Senior Adviser to the Secretariat of the Foreign Minister of Norway before she became a Project Manager in HD's Eurasia office in 2015. She previously worked for the United Nations for six years including two years with the United Nations Assistance Mission in Afghanistan as Special Assistant to the Special Representative of the Secretary-General. She has also worked for the United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs in Nepal and Geneva, as well as for the Norwegian Refugee Council and the Norwegian Directorate of Immigration. Melfald has a degree in International Relations from the University of Bergen and the University of California, Santa Barbara, as well as a Master's degree in Political Science from the University of Oslo.

Hanne Melfald, başdanışmanlık dahil olmak üzere 8 yıl boyunca Norveç Dışişleri Bakanlığı bünyesinde çeşitli görevlerde bulunmuş, 2015 yılından itibaren İnsani Diyalog için Merkez isimli kurumun Avrasya biriminde Proje Müdürü olarak çalışmaya başlamıştır. Geçmişte Birleşmiş Milletler bünyesinde görev almış, bu görevi sırasında 2 yıl boyunca Birleşmiş Milletler'in Afganistan Yardım Misyonunda BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisi olarak görev yapmıştır. Ayrıca Birleşmiş Milletler Cenevre Yerleşkesi bünyesinde bulunan Nepal İnsani Yardım Koordinasyon Ofisinde de görev almıştır. Bir dönem Norveç Sığınmacılar Konseyi ve Norveç Göçmenlik İşleri Müdürlüğünde çalışan Hanna Melfald Norveç'in Bergen ve ABD'nin Kaliforniya Üniversitelerinde aldığı Uluslararası İlişkiler eğitimini Oslo Üniversitesinde aldığı Siyaset Bilimi yüksek lisans eğitimiyle tamamlamıştır.

Roelf Meyer

Meyer is currently a consultant on international peace processes having advised parties in Northern Ireland, Sri Lanka, Rwanda, Burundi, Iraq, Kosovo, the Basque Region, Guyana, Bolivia, Kenya, Madagascar, and South Sudan. Meyer’s experience in international peace processes stems from his involvement in the settlement of the South African conflict in which he was the government’s chief negotiator in constitutional negotiations with the ANC’s chief negotiator and current South African President, Cyril Ramaphosa. Negotiating the end of apartheid and paving the way for South Africa’s first democratic elections in 1994, Meyer continued his post as Minister of Constitutional Affairs in the Cabinet of the new President, Nelson Mandela. Meyer retired as a Member of Parliament and as the Gauteng leader of the National Party in 1996 and co-founded the United Democratic Movement (UDM) political party the following year. Retiring from politics in 2000, Meyer has since held a number of international positions, including membership of the Strategy Committee of the Project on Justice in Times of Transition at Harvard University.

Roelf Meyer, Güney Afrika’daki barış sürecinde iktidar partisi Ulusal Parti adına başmüzakereci olarak görev yapmıştır. O dönem Afrika Ulusal Kongresi (ANC) adına başmüzakereci olarak görev yapan ve şu an Güney Afrika devlet başkanı olan Cyril Ramaphosa ile birlikte yürüttüğü müzakereler sonrasında Güney Afrika’daki ırkçı apartheid rejim sona erdirilmiş ve 1994 yılında ülkedeki ilk özgür seçimlerin yapılması sağlanmıştır. Yapılan seçim sonrası yeni devlet başkanı seçilen Nelson Mandela kurduğu ilk hükümette Roelf Meyer’e Anayasal İlişkilerden Sorumlu Bakan olarak görev vermiştir. Roelf Meyer 2011-2014 yılları

arasında Güney Afrika Savunma Değerlendirme Komitesine başkanlık yapmış, aynı zamanda aktif olan bazı barış süreçlerine dahil olarak Kuzey İrlanda, Sri Lanka, Ruanda, Burundi, Irak, Kosova, Bask Bölgesi, Guyana, Bolivya, Kenya, Madagaskar ve Güney Sudan'da çatışan taraflara danışmanlık yapmıştır.

Mark Muller QC

Mark Muller, QC, is a senior advocate at Doughty Street Chambers (London) and the Scottish Faculty of Advocates (Edinburgh) where he specialises in public international law and human rights. Muller also currently is on the UN Department of Political Affairs Standby Team of Mediation Experts and is the UN Special Envoy to Syria in the Syrian peace talks. He also has many years’ experience of advising numerous international bodies, such as Humanitarian Dialogue (Geneva) and Inter-Mediate (London) on conflict resolution, mediation, confidence-building, ceasefires, power-sharing, humanitarian law, constitution-making and dialogue processes. Muller also co-founded Beyond Borders and the Delfina Foundation.

Mark Muller Londra merkezli Doughty Street Chambers Hukuk Bürosu’na ve Edinburg’daki İskoç Avukatlar Birliği’ne bağlı olarak çalışan tecrübeli bir hukukçudur. Uluslararası kamu hukuku ve insan hakları hukuku alanında uzman olan Muller, Afganistan, Libya, Irak ve Suriye gibi çeşitli çatışma alanlarında uzun seneler çatışma çözümü, arabuluculuk, çatışmasızlık ve iktidar paylaşımı konusunda danışmanlık hizmeti vermiştir. 2005’den bu yana İnsani Diyalog için Merkez (Centre for Humanitarian Dialogue), Çatışma Ötesi (Beyond Borders) ve Inter Mediate (Arabulucu) isimli kurumlara kıdemli danışmanlık yapmaktadır. Harvard Hukuk Fakültesi üyesi olan Muller bir dönem İngiltere ve Galler Barosu İnsan Hakları Komisyonu başkanlığı ve Barolar Konseyi Hukukun Üstünlüğü Birimi başkanlığı görevlerini de yürütmüştür. Kültürel diyalog yoluyla barışı ve uluslararası anlayışı teşvik etme amacıyla İskoçya’da kurulan Sınırlar Ötesi (Beyond Borders) isimli oluşumun kurucusu olan Muller halen BM Siyasal İlişkiler Birimi bünyesindeki Arabulucular Destek Ekibinde Kıdemli Arabuluculuk Uzmanı olarak görev yapmaktadır.

Avni Özgürel

Mehmet Avni Özgürel is a Turkish journalist, author and screenwriter. Having worked in several newspapers such as daily Sabah and Radikal, Özgürel is currently the editor in chief of the daily Yeni Birlik and a TV programmer at TRT Haber. He is the screenwriter of the 2007 Turkish film Zincirbozan, on the 1980 Turkish coup d'état, Sultan Avrupa'da (2009), on Sultan Abdülaziz's 1867 trip to Europe; and of the 2010 Mahpeyker: Kösem Sultan, on Kösem Sultan. He is also the screenwriter and producer of 2014 Turkish film Darbe (Coup), on the February 07, 2012 Turkish intelligence crisis. In 2013 he was appointed a member of the Wise Persons Commission in Turkey established by then Prime Minister Erdoğan.

Gazeteci-yazar Avni Özgürel, uzun yıllar Milliyet, Akşam, Sabah ve Radikal gibi çeşitli gazetelerde haber müdürlüğü ve köşe yazarlığı yaptı. 2013 yılında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından Demokratik açılım ve çözüm süreci kapsamında oluşturulan Akil İnsanlar Heyeti üyesidir. 1980 darbesini konu eden belgesel film Zincirbozan (2007), Sultan Abdülaziz'in 1867'de Avrupa'ya yaptığı yolculuğu konu eden Sultan Avrupa'da (2009), Mahpeyker: Kösem Sultan (2010) ve 7 Şubat Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) operasyonunun anlatıldığı "Darbe" filmleri senaristliğini ve yapımcılığını üstlendiği projeler arasındadır. Özgürel, şu anda Yeni Birlik gazetesinin sahibi ve genel yayın yönetmenidir. Ayrıca TRT Haber'de program yapmaktadır.

Giles Portman

Giles Portman is an experienced British and EU diplomat, currently serving as the Head of the East Stratcon Task Force in the European External Action Service in Brussels since September 2015. Prior to this, Portman worked for 12 years on EU-Turkey relations as Chair of the EU enlargement working group that negotiated the opening of Turkey's EU accession negotiations in 2005, as deputy head of mission at the British Embassy in Ankara and as advisor, then head of division for Turkey at the European External Action Service. He has also served on diplomatic postings to the UN in New York and to Prague.

Giles Portman Birleşik Krallık ve Avrupa Birliği bünyesinde faaliyet yürütmüş tecrübeli bir diplomattır. Birleşik Krallık Dışişleri Bakanlığı bünyesinde bakanlığın Brüksel, New York ve Prag büroları ile Ankara'daki Büyükelçilik Mısyon ekibinde görev yapmıştır. Avrupa Birliği'nin Dış Faaliyet Servisi Yüksek temsilcisine danışman olarak hizmet etmiş, daha sonra Avrupa Birliği'nin Türkiye ve Doğu Komşuluk Bölgeleri Birimi başkanlığına stratejik iletişim konusunda danışmanlık yapmıştır.

Jonathan Powell

Jonathan Powell is the founder and CEO of Inter Media, an NGO devoted to conflict resolution around the world. In 2014, Powell was appointed by former Prime Minister David Cameron to be the UK's Special Envoy to Libya. He also served as Tony Blair's Chief of Staff in opposition from 1995 to 1997 and again as his Chief of Staff in Downing Street from 1997 to 2007. Prior to his involvement in British politics, Powell was the British Government's chief negotiator on Northern Ireland from 1997 to 2007 and played a key part in leading the peace negotiations and its implementation.

Ortadoğu, Latin Amerika ve Asya'da yaşanan çatışmaların çözümü üzerine çalışan ve devletten bağımsız arabuluculuk kurumu olan Birleşik Krallık merkezli Inter Mediate'in kurucusudur ve İcra Kurulu Başkanıdır. 2014 yılında Birleşik Krallık Başbakanı David Cameron tarafından Libya konusunda Özel Temsilci olarak atanmıştır. 1995-2007 yılları arasında Birleşik Krallık eski Başbakanı Tony Blair kabinesinde Başbakanlık Personel Daire Başkanlığı görevinde bulunmuş, 1997 yılından itibaren Kuzey İrlanda sorununun çözümü için yapılan görüşmelere Britanya adına başmüzakereci olarak katılmıştır. 1978-79 yılları arasında BBC ve Granada TV için gazeteci olarak çalışmış, 1979-1994 yılları arasında ise Britanya adına diplomatlık yapmıştır.

Sir Kieran Prendergast

Sir Kieran Prendergast is a former British diplomat who served as the Under-Secretary General for Political Affairs at the United Nations from 1997 to 2005 and as High Commissioner to Kenya from 1992 to 1995 and to Zimbabwe from 1989 to 1992. During his time at the UN, Prendergast stressed the human rights violations and ethnic cleansing that occurred during the War in Darfur and was involved in the 2004 Cyprus reunification negotiations. Since his retirement from the UN, he has conducted research at the Belfer Center for Science and International Affairs (United States) and is a member of the Advisory Council of Independent Diplomats (United States). Prendergast also holds a number of positions, including Chairman of the Anglo-Turkish Society, a Trustee of the Beit Trust, and Senior Adviser at the Centre for Humanitarian Dialogue.

Birleşik Krallık Dışişleri Bakanlığı bünyesinde aralarında Kıbrıs, Türkiye, İsrail, Hollanda, Kenya ve ABD'de diplomat olarak çalışmıştır. Birleşik Krallık Dışişleri ve Milletler Topluluğu Bürosu'nun (Foreign and Commonwealth Office) Güney Afrika'daki Apartheid rejimi ve Namibya konularıyla ilgilenen birimine başkanlık etmiştir. Bir dönem BM Siyasal İlişkiler Biriminde Müsteşar olarak çalışmış, BM Genel Sekreteri'nin Barış ve Güvenlik konulu yönetim kurulu toplantılarının düzenleyiciliğini yapmış, Afganistan, Burundi, Kıbrıs, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Doğu Timor gibi bölgelerde barış çabalarına dahil olmuştur.

Rajesh Rai

Rajesh Rai was called to the Bar in 1993 with his areas of expertise including human rights law, immigration and asylum law, and public law. He has been treasurer of 1MCB Chambers (London) since 2015 and has also been a Director of an AIM-listed investment company where he led their renewable energy portfolio. Rai is a frequent lecturer on a wide variety of legal issues, including immigration and asylum law and freedom of expression (Bar of Armenia), minority linguistic rights (European Parliament), and women's and children's rights in areas of conflict (cross-border conference to NGOs working in Kurdish regions). He is also Founder Director of HIC, a community centred NGO based in Cameroon.

1993 yılında İngiltere ve Galler Barosu'na kaydolmuştur. İnsan Hakları Hukuku, Göçmenlik ve Sığınma Hakkı hukuku ile Kamu Hukuku temel uzmanlık alanlarıdır. Kamerun'daki HIC isimli sivil toplum örgütü ile Uganda'daki Human Energy isimli şirketin kurucusudur. Bir dönem The Joint Council for the Welfare of Immigrants – JCWI – (Göçmenlerin Refahı için Ortak Konsey) direktörlüğünü yapmıştır. Başta İngiltere ve Galler Barosu İnsan Hakları Komisyonu adına olmak üzere uluslararası alanda özellikle Avrupa, Asya, Afrika, ABD ve Hindistan'da çok çeşitli hukuki konular üzerine seminerler ve dersler vermiştir.

Sir David Reddaway

Sir David Reddaway is a retired British diplomat currently serving as Chief Executive and Clark of the Goldsmiths’ Company in London. During his previous career in the Foreign and Commonwealth Office, he served as Ambassador to Turkey (2009-2014), Ambassador to Ireland (2006-2009), High Commissioner to Canada (2003-2006), UK Special Representative for Afghanistan (2002), and Charge d’Affaires in Iran (1990-1993). His other assignments were to Argentina, India, Spain, and Iran, where he was first posted during the Iranian Revolution.

Halen çeşitli özel şirket ve üniversitelere danışman, yönetim kurulu üyesi ve konsültasyon uzmanı olarak hizmet etmektedir. 2016 yılının Ocak ayından bu yana Londra Üniversitesi bünyesindeki Goldsmith Koleji’nde Konsey üyesi ve Goldsmith şirketinde yönetici katip olarak görev yapmaya başlamıştır. Bir dönem Birleşik Krallık adına Türkiye ve İrlanda Cumhuriyeti Büyükelçisi olarak görev yapan Reddaway bu görevinden önce Birleşik Krallık adına Kanada’da Yüksek Misyon Temsilcisi, Afganistan’da Özel Temsilci, İran’da ise Diplomatik temsilci olarak görev yapmıştır. Bu görevlerinin yanı sıra İspanya, Arjantin, ve Hindistan’da diplomatik görevler üstlenmiştir.

Prof Naomi Roht-Arriaza

Professor Naomi Roht-Arriaza is a Distinguished Professor of Law at the Hastings College of Law, University of California (San Francisco) and is renowned globally for her expertise in transitional justice, international human rights law, and international humanitarian law. She has extensive knowledge of and experience in post-conflict procedures in Latin America and Africa. Roht-Arriaza has contributed to the defence of human rights through legal and social counselling, her position as academic chair, and her published academic works.

Prof. Naomi Roht-Arriaza Amerika Birleşik Devletleri'nin San Francisco şehrindeki UC Hastings College of the Law isimli Hukuk okulunda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Geçiş Dönemi Adaleti, İnsan Hakları İhlalleri, Uluslararası Ceza Hukuku ve Küresel Çevre Sorunları gibi konular uzmanlık alanına girmektedir.

Prof Dr Mithat Sancar

Professor Mithat Sancar is currently Vice President of Turkey’s Parliament for Peoples’ Democratic Party (HDP) for Mardin Province. Prior to his entry into Turkish politics, Sancar was a Professor of public and constitutional law at Ankara University which he has written extensively on. He also co-founded the Ankara-based Human Rights Foundation in 1990 and the Institute of Human Rights in 1999. Sancar also is a columnist for BirGün newspaper.

Uzun yıllar Ankara Üniversitesi’nde Hukuk Profesörü olarak görev yapan Prof.Dr. Sancar’ın temel uzmanlık alanları arasında Anayasal Vatandaşlık ve Geçiş Dönemi Adaleti yer almaktadır. Uzmanlık alanlarında çok sayıda yazılı eseri bulunan Sancar, Recep Tayyip Erdoğan’ın başbakanlığı döneminde oluşturulan Akil İnsanlar Heyetinde yer almıştır. 2015 yılında HDP’nin Mardin milletvekili olarak meclise girmiştir.

Mehmet Ufuk Uras

Mehmet Ufuk Uras is a co-founder and member of social liberal Greens and the Left Party of the Future, founded as a merger of the Greens and the Equality and Democracy Party. He was previously a former leader of the now-defunct University Lecturers' Union (Öğretim Elemanları Sendikası) and was elected the chairman of Freedom and Solidarity Party in 1996. Ufuk resigned from the leadership after the 2002 general election. Ufuk ran a successful campaign as a “common candidate of the Left”, standing on the independents' ticket, backed by Kurdish-based Democratic Society Party and several left-wing, environmentalist and pro-peace groups in the 2007 general election. He resigned from the Freedom and Solidarity Party on 19 June 2009. After the Democratic Society Party was dissolved in December 2009, he joined forces with the remaining Kurdish MPs in the Peace and Democracy Party group. On 25 November 2012, he became a co-founder and member of social liberal Greens and the Left Party of the Future, founded as a merger of the Greens and the Equality and Democracy Party. Ufuk is the member of the Dialogue Group and is the writer of several books on Turkish politics.

Prof. Dr. Mehmet Ufuk Uras İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde lisans, yüksek lisans ve doktora öğrenimini tamamladıktan sonra, milletvekili seçilene kadar İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yardımcı doçent doktor olarak görev yapmıştır. 22 Temmuz 2007 genel seçimlerinde İstanbul 1. Bölge'den bağımsız milletvekili adayı olmuştur. Seçimlerin sonucunda %3,85 oranıyla yani 81.486 oy alarak İstanbul 1. Bölge'den bağımsız milletvekili olarak 23. dönem meclisine girmiştir. Seçimler öncesinde liderliğinden ayrıldığı Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP) Genel

başkanlığına 11 Şubat 2008'de yapılan 5. Olağan Kongresi'ni takiben geri dönmüştür. 17 Haziran 2009 tarihinde, partinin dar grupçu bir anlayışa kaydığı düşüncesi ve sol siyasetin daha geniş bir yelpazeye ulaşması iddiasıyla bir grup arkadaşıyla Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nden istifa etmiştir. ÖDP'den ayrılışıyla birlikte Eşitlik ve Demokrasi Partisi kuruluş sürecine katılmıştır. DTP'nin 19 kişiye düşüp grupsuz kalmasından sonra, Kürt sorununun parlamentoda çözülmesi gerektiğini savunarak Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) grubuna katılmıştır. Ufuk Uras, seçim sürecinde, kuruluş çağrısını yaptığı Eşitlik ve Demokrasi Partisi'ne üye olmuştur. 25 Kasım 2012'de kurulan Yeşiller ve Sol Gelecek Partisinin kurucularındandır ve aynı zamanda PM üyesidir. Uras'ın çok sayıdaki yayınları arasında "ÖDP Söyleşileri", "İdeolojilerin Sonu mu?" (Marksist Araştırmaları Destek Ödülü), "Sezgiciliğin Sonu mu?", "Başka Bir Siyaset Mümkün", "Kurtuluş Savaşında Sol", "Siyaset Yazıları" ve "Alternatif Siyaset Arayışları" "Sokaktan Parlamenta" "Söz Meclisten Dışarı" ve "Meclis Notları" adlı kitapları da bulunmaktadır.

Catherine Woollard

Catherine Woollard is the current Secretary General for ECRE, the European Council for Refugees and Exiles, a pan-European alliance of 96 NGOs protecting and advancing the rights of refugees, asylum seekers and displaced persons. Previously she served as the Director of the Brussels Office of Independent Diplomat, and from 2008 to 2014 she was the Executive Director of the European Peacebuilding Liaison Office (EPLO) – a Brussels-based network of not-for-profit organisations working on conflict prevention and peacebuilding. She also held the positions of Director of Policy, Communications and Comparative Learning at Conciliation Resources, Senior Programme Coordinator (South East Europe/CIS/Turkey) at Transparency International and Europe/Central Asia Programme Coordinator at Minority Rights Group International. Woollard has additionally worked as a consultant advising governments on anti-corruption and governance reform, as a lecturer in political science, teaching and researching on the EU and international politics, and for the UK civil service.

Catherine Woollard, Avrupa Mülteci ve Sürgünler Konseyi (ECRE) Genel Sekreteri'dir. ECRE, Avrupa ülkelerinin ittifakına dayalı ve uluslararası koruma alanında çalışan yaklaşık 96 sivil toplum kuruluşunun üye olduğu bir ağıdır. Geçmişte Bağımsız Diplomatlar Grubu'nun Brüksel Ofis Direktörü olarak çalışan Woollard 2008-2014 yılları arasında çatışmanın önlenmesi ve barışın inşası üzerine çalışan sivil toplum kuruluşlarının oluşturduğu bir ağ olan Avrupa Barış İnşası İrtibat Bürosu'nun direktörü olarak görev yapmıştır. Conciliation Resources'da Siyaset, İletişim ve Karşılaştırmalı Öğrenme Birimi Direktörü, Transparency International'da Güneydoğu Avrupa ve Türkiye Kıdemli Program Koordinatörü, Minority Rights Group'da

Avrupa ve Orta Asya Program Koordinatörü olarak görev yapmıştır. Hükümetlere yolsuzluk konusunda danışmanlık hizmeti vermiş, akademisyen olarak Birleşik Krallık'taki kamu kurumu çalışanlarına siyaset bilimi, AB üzerine eğitim ve araştırma ve uluslararası politika alanlarında dersler vermiştir.

Prof Dr Sevtap Yokuş

Professor Dr Sevtap Yokuş is a Professor of Law at the University of Kemerburgaz, Istanbul, Turkey. She holds a PhD in Public Law from the Faculty of Law, Istanbul University, awarded in 1995 for her thesis which assessed the state of emergency regime in Turkey with reference to the European Convention on Human Rights. She is a widely published expert in the areas of Constitutional Law and Human Rights and has multiple years’ experience of working as a university lecturer at undergraduate, postgraduate and doctoral level. She also has experience of working as a lawyer in the European Court of Human Rights. Since 2009 she has been contributing to the ongoing work to prepare a new constitution in Turkey.

Halen İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi’nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Doktora Programı bünyesinde başladığı doktorasını “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin Türkiye’de Olağanüstü Hal Rejimine Etkisi” başlıklı tezle 1995 yılında tamamlamıştır. Akademik görevi sırasında lisans, yüksek lisans ve doktora aşamasında dersler veren Prof. Yokuş özellikle Anayasa Hukuku ve İnsan hakları Hukuk alanında uzmanlaşmıştır. Ayrıca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne başvuruda pratik avukatlık deneyimi de bulunmaktadır. 2009 yılından bu yana Türkiye çapında gerçekleşen yeni Anayasa çalışmalarına dair toplantılara katılmış, bu konuda hazırlanan taslak ve raporlara katkıda bulunmuştur.

11 Guilford Street

London WC1N 1DH

United Kingdom

+44 (0) 207 405 3835

info@democraticprogress.org

www.democraticprogress.org

Twitter: @DPI_UK